

Af Särskilda Utskottet för folkskolelärare-seminariernas ombildning:

N:o 39, angående infordrande af landstingens underdåniga yttranden i fråga om inspektionen öfver folkskolorna.

Af Riksdagens Kansli:

N:o 43, angående val af Fullmäktige i Riksgälds-kontoret, och

N:o 44, angående val af Fullmäktige i Riksbanken;

äfvensom Riksdagens Kanslis förslag till Riksdagens förordnanden:

N:o 45, för Fullmäktige i Riksgälds-kontoret; och

N:o 46, för Fullmäktige i Riksbanken.

Sammanträdet afslöts kl. $\frac{1}{4}$ 4 e. m.

In fiden

H. Husberg.

Måndagen den 6 Maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes och godkändes dels protokollet för den 27 nästlidne April, dels protokollsutdrag angående Kammarrens vid sammanträdet den 4 uti denna månad fattade beslut.

§ 2.

Herr Talmannen tillkännagaf, att Fabrikören Herr *C. J. Kjellman* aflemnat polett såsom riksdagsombud för Vestbo härads valdistrikt af Jönköpings län; och blef Herr Kjellman, som nu tillstädeskommit, helsad af Herr Talmannen å Kammarrens vägnar samt intog derefter sin plats bland Kammarrens ledamöter.

§ 3.

Herr *Eric Andersson*, hvilken af sjukdom varit förhindrad att under Kammarrens sednaste sammanträden tillstädesvara, hade låtit anmäla, det han af enahanda orsak fortfarande vore urståndsatt att i Kammarrens förhandlingar deltaga.

§ 4.

Föredrogs ånyo Bevillnings-Utskottets Betänkande N:o 22, angående tullbestämmelserna för artiklarne bränvin och sprit samt ättika.

Kammaren biföll allt hvad Utskottet uti förevarande Betänkande yttrat och hemställt; hvarjemte det bifogade förslaget till tullbestämmelser för ifrågavarande artiklar godkändes.

§ 5.

Föredrogs ånyo Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 23, angående tullbestämmelserna för artiklarne kaffe brändt, samt socker raffineradt, m. m.

Hvad Utskottet här uti särskilda punkter yttrat och hemställt blef hvart efter annat af Kammaren bifallet.

§ 6.

Föredrogs ånyo och blef för andra gången bordlagdt Särskilda Utskottets för frågor rörande försvarsverkets ordnande Utlåtande N:o 2 (i samlingen N:o 4).

§ 7.

Företogs ånyo till handläggning Särskilda Utskottets rörande jordbrukets finansiella angelägenheter Utlåtande N:o 1 (i samlingen N:o 3), med anledning af Herr B. W. Hessles motion om åtgärders vidtagande för afhjelpande af jordbrukares nuvarande finansiella betryck.

Då nu ifrågasattes, huruvida detta Utlåtande borde antingen i sin helhet eller punktvis göras till föremål för öfverläggning, yttrade

Herr Siljeström: Jag hemställer, om ej lämpligast vore, att Kammaren diskuterade Betänkandet i dess helhet samt sedermera fattade beslut öfver hvarje särskild punkt.

Herr Stråle: Jag föreställer mig, att man skulle råka in i en verklig labyrinth, derest man antog Herr Siljeströms förslag. Betänkandet är så vidlyftigt och omfattar så olikartade ämnen, att en diskussion, som rörde sig öfver dem alla, skulle sakna allt sammanhang; och kan jag derföre icke annat än yrka, att Betänkandet, i enlighet med Herr Talmannens åsigt, punktvis föredrages.

Herr Rönblad: Jag instämmer med den siste talaren; dock bör det, efter min tanke, stå hvar och en fritt att under diskussionen beröra hvilken annan del af Betänkandet som helst i sammanhang med den punkt, som är föredragen.

Sedan Herr Talmannen, med anledning af de afgifna yttrandena, förklarar, det en punktvis företagen behandling, om en sådan af Kammaren beslöts, i allt fall icke borde lägga hinder i vägen för de talare, som sådant önskade, att, i den mån sammanhanget fordrade, bringa jemväl andra punkter under granskning, än den öfverläggningen närmast angick, blef, med godkännande af detta förklarande, utaf Kammaren beslutadt, att föredragningen skulle punktvis företagas; och förekom alltså nu i ordningen:

Punkten 1.

Härvid yttrade

Herr Lindström: Det uppdrag, som Särskilda Utskottet för jordbrukets angelägenheter af Riksdagen erhållit, har Utskottet nu fullgjort; och med hänsyn till vigten af detta uppdrag blir det äfven för Riksdagen angeläget att på ett nöjaktigt sätt lösa det problem, som Utskottet i sin ordning förelagt Riksdagen. Det föreliggande Betänkandet innefattar likväl icke några positiva förslag för afhjelpande af hvad man i allmänhet kallat ett ondt, utan endast önsknings- och åsigter, dem Utskottet förklarar sig hysa, och som det begär att Riksdagen nu skall förklara för sina. Utskottets uppdrag gick ut på att föreslå åtgärder till underlättande af jordbrukets finansiella ställning, att utfinna botemedel emot den förlägenhet, uti hvilken jordbruket eller rättare jordbrukarne för tillfället befunno sig. Den första delen af de undersökningar, som Utskottet i sådant hänseende anställt, rörer sjelfva orsakerna till jordbrukets förlägenhet. Man kan icke annat än vara Utskottet tacksam för det sätt, hvarpå dessa undersökningar blifvit förda. På ett klart och åskådligt sätt ådagalägger denna del af Betänkandet, att ställningen i sjelfva verket icke är så bryd-sam, som man föreställt sig, att den snarare kan anses såsom ganska god och förhoppningsgifvande.

Men i fråga om botemedlen för jordbrukarnes penningeförlägenhet har Utskottet naturligtvis haft en synnerligen svår uppgift att lösa. För min del föreställer jag mig, att, då man ser saken i sin allmänlighet, måste man taga hänsyn till de förhållanden, som råda i det enskilda lifvet, och att samma medel, som visat sig verksamma till afhjelpande af en tillräddig förlägenhet på det sednare området, äfven kunna med framgång anlitas att bota ett allmänt betryck. Det är ej ovanligt, att en enskild affärsman, som förfogar öfver stora kapitaltillgångar, vida öfverstigande beloppet af hans skulder, likväl kan till följd af dåliga konjunkturer och dylikt tillfälligtvis komma i den största förlägenhet att fullgöra sina förbindelser och fortsätta sin rörelse. Huru går man då till väga? Icke på samma sätt som då skulderna öfverskjuta tillgångarne — ty då har man ingen annan utväg än att uppgifva staten — utan så, att alla goda krafter förena sig att hålla uppe den ifrågavarande personen; och på denna väg har också hjälpen i de flesta fall visat sig tillfyllestgörande.

I afseende å den förlägenhet, som här är i fråga, kan den naturligtvis möjligen hänföra sig endast till ett mindre antal jordbrukare och således vara af mera enskild och lokal beskaffenhet. Men den kan också hafva antagit en sådan utsträckning, att samhället måste träda emellan och alla dess goda krafter samverka till förlägenhetens afhjelpande. För att likväl kunna afgöra, hvilka botemedel, som i detta hänseende kunna vara rigtiga och verksamma, bör man först hafva kommit till insigt derom, huruvida förlägenheten är tillfällig eller fortfarande — liksom man inom läkarekonsten följer en annan regime vid sjukdomar af akut och de af kronisk beskaffenhet. För min del tror jag, att förlägenheten är tillfällig och öfvergående, men att det deremot kan vara svårt att afgöra, huru länge den ännu kan blifva kännbar, när detta måste bero på förhållanden af politisk eller kommerciel beskaffenhet, hvaröfver det ej står i vår

magt att utöfva något inflytande. Men om vi bemödade oss att utfinna ett botemedel, som genast och fullständigt häfde det onda, skulle vi, efter min tanke, ofelbart misslyckas. Utskottet har åtminstone ej lyckats påträffa något sådant universalmedel. Om vi än bifölle Utskottets framställning och instämde i dess önskuingar och åsigtter, så vore visserligen nähända i ett och annat hänseende vägen inslagen, ett steg uttaget till ett bättre sakernas tillstånd; men att förvänta sig några omedelbara fördelar deraf, det vore i sanning dåraktigt. Om vi nu i detta ögonblick proklamerade grundskatternas aflösning, så inser något hvar, att, ehvad en sådan åtgärd kunde för framtiden innebära, så afhjelpes den närvarande penningeförlägenheten dermed uti ingen mån. På samma sätt med andra onera; det kunde verka godt nog för så väl samhället som den enskilde i en framtid, men på den nuvarande penningeställningen utöfvade det intet inflytande. Och enahanda är förhållandet med uppördssättet; om skatterna upptoges en eller två gånger årligen, betyder i afseende å förevarande fråga mindre än intet. Likaså med femte punkten af Betänkandet och sparpenningars emottagande vid kyrkorna och med hvar och en af samtliga 17 punkter. Ingen är af beskaffenhet att afhjelpa penningeförlägenheten.

De kunna likväl, såsom jag redan haft äran yttra, tjena att i någon grad och efter någon tid bidraga till ett bättre sakernas tillstånd, och man må på denna grund hafva skäl att öfverväga, huruvida det kan vara anledning att till Regeringen aflåta en skrifvelse af så omfattande beskaffenhet som den af Utskottet föreslagna. I fråga härom kan med fog erinras, att skrifvelsen skulle komma att gå in i en mängd enskildheter, af hvilka till och med flera icke tillhöra Regeringens initiativ, och att det således icke kan vara lämpligt att dermed besvara Regeringen.

Man säger visserligen, att saken skulle hafva bättre utsigt till framgång, och att ett resultat med större visshet kunde emotses, om Riksdagen genom aflåtande af en skrifvelse toge ett initiativ; men jag tror, för min del, att de önskuingar, som Utskottet uttalat, snarare skulle kunna förverkligas, om något hvar af Riksdagens representanter noga begrundade och sökte genomtränga de ämnen, som i Betänkandet vidröras eller en viss del af dem, samt under mellantiden intill nästa riksdag rustade sig att framlägga de förslag, till hvilka man på detta sätt erhållit anledning, än om, på sätt man nu föreslår oss, vi genast och utan tillfälle till närmare och noggrannare pröfning till Regeringen framkomme med till en del rätt dunkla framställningar i en massa heterogena ämnen. Jag tager t. ex. frågan om bankväsendet. Skulle meningen vara den, att Regeringen tillsätter en kommitté för utredande af bankväsendets nuvarande brister och dess lämpligaste organisation? En sådan utredning må vara önskelig, men, efter min tanke, skulle Riksdagen sjelf lika väl kunna verkställa densamma; och jag ser derföre intet skäl, hvarför man skulle besvara Regeringen med en framställning i sådant syfte. Jag ledes häraf på en tanke, som kanske ännu är omogen, och hvilken jag derföre ingalunda vill formulera till ett bestämdt förslag. Jag föreställer mig nemligen, att det skulle vara af vigt för en behörig utredning af de många förslag, som underkastas Riksdagens pröfning, men under den korta tiden af fyra månader ej kunna så grundligt skärskådas, som önskligt vore, — det

vore, säger jag, för riksdagsarbetets så väl säkra som hastiga fortgång, af vikt, om Riksdagen, i sådana fall som det förevarande, sjelf tillsatte kommittéer, med uppdrag att under mellantiden intill påföljande Riksdags sammanträde skänka en förberedande undersökning och pröfning åt inkomna förslag. Jag vet väl, att många invändningar emot en sådan anordning kunna göras, såsom att man skall vilja deraf göra ett ingrepp i Regeringens prerogativ med mera dylikt. Det är likväl ej så ovanligt, att inom andra länder man tillvägagår just på samma sätt; och grunden dertill har varit erfarenheten deraf, att de af Regeringen tillsatta kommittéer hafva framkommit med förslag, hvilka ej ledt till någon praktisk påföljd, enär de stått i strid emot de inom Representationen gängse åsigt. Deraf ock ordspråket: "Vill man att ett förslag aldrig skall realiseras, sätt då till en kommitté till dess handläggning och pröfning."

Efter dessa allmänna reflexioner anhåller jag att med några ord få uttala min mening i fråga särskildt om Utskottets i första punkten gjorda hemställan. Den innehåller Utskottets åsigt, att grundskatterna böra aflösas, och att ett oeftergifligt vilkor dervid torde blifva, att Statsverket för all framtid tillförsäkrar sig den inkomst genom deras kapitalisering, som det hittills af dessa skatter hemtat, äfvensom Utskottets förslag att för sistberörda ändamåls vinnande aflösningssumman skulle öfverlemnas till allmänna hypotheksbanken för utlåning åt jordbrukarne.

Man bör, så vidt jag förstår, lätt nog kunna öfvertyga sig om olämpligheten af att i detta ämne afläta en skrifvelse till Kongl. Maj:t. Ty den dymedelst framställda önskan om grundskatternas aflösning är faktiskt redan i väsentlig mån uppfylld, då en kommitté för ämnets utredning redan länge varit tillsatt, samt dess nyligen afslutade arbete ligger på Kammarens bord, för att af nästkommande Ständer slutligen prövas. Det kan, vid sådant förhållande, icke vara skäl att afgifva någon hemställan uti ifrågavarande syfte; men om man icke dess mindre skulle besluta sig dertför, så kan jag åtminstone aldrig gå in på, att hypotheksbanken skulle blifva den penniugeinrättning, till hvilken de influtna medlen lämpligen borde öfverlemnas. Jag tror visserligen, att Utskottets tankegång är fullkomligt riktig derutinnan, att dessa medel böra bevaras såsom en permanent inkomst för Statsverket, samt att deras utlåning till jordbrukarne också kan hafva goda skäl för sig, då jordbrukets penningeförlägenhet otvifvelaktigt skulle ökas snarare än minskas, derest aflösningen i en rund summa på en gång skulle erläggas. Men jag tror, att medlen böra för sådant ändamål ingå till ett af Statens verk — icke till ett enskildt — till Statskontoret eller Riksgälds-kontoret, och att från dessa verk de ställas till hypotheksbankens disposition emot vederlag och säkerhet utaf denna banks obligationer. Denna sida af saken kunde det måhända vara skäl att i en skrifvelse frambålla; men att till Kongl. Maj:t framställa önskningsar, dem Regeringen dels redan tillmötesgått och dels aldrig kan bifalla, det kan jag ej annat än finna olämpligt; och yrkar jag dertföre afslag å den föredragna punkten.

Herr Per Nilsson från Malmöhus län. Hvilka förtjenster man än rättvisligen måste tillerkänna föreliggande Betänkande, och ehuru man

till stor del måste gilla de deri framställda åsigtter och önskingar, så måste detsamma naturligen gifva tillfälle till en och annan anmärkning.

Jag vill emellertid blott fästa mig vid de af Utskottet angifna orsaker till den rådande förlägenheten och i sådant hänseende anmärka, att orsaker finnas och dertill rätt ingripande, som Utskottet ej uppmärksammat, men hvilkas verkliga vigt bäst framgå genom en jämförelse emellan Sveriges och Danmarks jordbruk. I Sverige är, såsom bekant, det brukningssätt af de större egendomarne rådande, att egendomsegaren öfverläter vissa mindre jordområden eller hemmansdelar åt arrendatorer emot vissa tjänstbarheter från dessas sida. Arrendatorerne utgöra således arbete vid hufvudgården; och om man vill göra sig besvär att uträkna den tid som i och för dessa arbeten rent af förspilles samt kostnaden derför, så skall man finna, att jordbruket derigenom lider en högst betydlig förlust. Om arrendegården eller lägenheten ligger t. ex. 1 eller $1\frac{1}{2}$ mil från hufvudgården, der dagsverkenas skola verkställas, så inser man lätt hvilka kostnader detta fram- och tillbakafarande för med sig och att man genom beqvämligare anordning skulle kunna medhinna 2 körstor på den tid, som nu åtgår för en. Man skulle således kunna med halfva ersättningen lemna egendomsegaren sin fulla rätt. Och samma förhållande är det äfven med de torpare, som utgöra personligt arbete vid hufvudgården. Man kan förstå, att de arbetare, som tidigt om morgonen fått tillryggalägga långa vägar för att komma till arbetet, sedermera ej hafva så godt förråd på arbetslust, utan blott sträfva dagen fram för att blifva fria från dagsverket. Ganska ringa arbete blir sålunda utträttadt. I Danmark får ingen betinga sig sådana tjänstbarheter eller arbetsskyldigheter. Arrendet utgår der med en viss penningafgift; och när denna är erlagd, så är arrendatorn fri från alla förbindelser till egendomsegaren. Detta verkar moraliskt förbättrande, emedan det innebär en uppfördan och uppmuntran till kraftigare och mera ansträngande arbete; det verkar äfven ekonomiskt godt, emedan arbetets resultat blifva större och förtjensten större. Frukterna hafva äfven visat sig särdeles fördelaktiga; genom arbete och sparsamhet är arrendatorn eller torparen der i tillfälle att njuta bättre föda, bättre uppfostra sina barn och i allmänhet intaga en bättre ställning, än hvad som fallet är härstädes. Han har framtida oberoende framför sig, under det torparen i vårt land icke har någon bättre utsigt än att arbeta och arbeta, så länge krafterna räcka.

En annan orsak till jordbrukets förlägenhet kan jag ej underlåta att påpeka. Det är behovet af stora kapitaltillgångar, som under de sednare åren försports särdeles i de Skånska länen för omreglering af det gamla adliga hofveriet. Man har på många ställen uppsagt hofbönderne från sina hemman och förvandlat deras byar till afvelsgårdar. Oerhörda kapital hafva i dessa företag blifvit absorberade. Om vi blott föreställa oss en enda by, der en sådan allmän uppsägning och omhvälfning eger rum, så kan det lätt förstås hvilka tillgångar behöfvas för uppbyggande af nya byggnader, anskaffande af redskap m. m. sådant. Detta har dragit till sig kapital och äfven verkat menligt på folket, ty förut var flertalet hemmansbrukare och välbergadt folk; men nu har endast ett mindre antal kunnat få sig några tunnland till brukning upplättna, hvaremot största delen förvandlats till statorpare, och för att begripa hvart detta

leder, hvilka menliga följder i ekonomiskt och sedligt hänseende det medför, behöfver man blott läsa Friherre Raabs bok om statorparessystemet. Deri ligger utan tvifvel en orsak till den ökade utvandringen, hvilken, som man vet, isynnerhet i de södra länen ökats i en högst betydlig proportion.

Här kunde vara ofantligt mycket att säga; men jag vill ej längre uppehålla Kammaren. Utskottet har föreställt sig, att man skulle till Kongl. Maj:t ingå med en skrivelse omfattande alla punkterna i detta vidlyftiga Betänkande. Men jag frågar om det är tänkbart att Regeringen kan åtaga sig ett sådant Herkules-arbete, som att utarbета förslag i alla riktningar som här vidröras. Jag tror, att det för en person kan utgöra ett helt års sysselsättning att utarbета detaljeradt förslag blott med afseende å en enda af Utlåtandets punkter; och jag betviflar derföre, att det kan anses Representationen värdigt att till Kongl. Maj:t aflåta den ifrågasatta skrifvelsen. Dermed vill jag dock ingalunda hafva sagt, att Utlåtandet ej haft sin stora nytta med sig och kan verka godt såsom ledning för en kommande Riksdag. Jag instämmer i detta hänseende uti den föregående talarens yttrande, att det skulle vara önskligt och tvifvelsutan särdeles lämpligt, om hvarje representant under mellantiden intill nästa riksdag ginge noggrannt igenom Betänkandet, derur upptoge hvad som mest intresserade honom, samt framlade detta såsom förslag för en kommande Riksdag. Jag vill således hvarken ogilla eller klandra Utskottets åsichter utan önskar blott att förslaget för närvarande lägges till handlingarne, derom jag anhåller om Herr Talmannens proposition.

Herr C. A. Larsson: Det vore onekligen ganska beqvämt att gå till väga såsom föregående talare föreslagit och med ens expediera hela Betänkandet; men jag hemställer dock, om det ej skulle förefalla besynnerligt, att, sedan hela landets opinion med bifall omfattat tillsättande af ett Utskott för jordbrukets angelägenheter, man helt enkelt skulle lägga detta Utskotts enligt allas omdöme så förtjenstfulla Betänkande till handlingarne.

Hvad särskildt den första punkten, som nu är i fråga, angår, så har visserligen en af Göteborgs representanter funnit dess antagande leda till svåra och särdeles i formelt hänseende betänkliga missförhållanden; men för min del finner jag dessa mer än uppvägas af den fördel, att genom punktens antagande dock ett bestämdt steg vore uttaget till andanrödjande af de rättmätiga klagomål, som grundskatternas börda åstadkommer, och hvilka ej komma att upphöra, så länge den ene medborgaren tryckes af större skatter än den andre. Genom frågans behandling vid föregående riksdagar har man haft tillfälle inhemta Representationens åsichter derom, och den för grundskatternas aflösning tillsatta kommitté har jemväl helt nyligen inkommit med ett detaljeradt förslag, åtföljdt af statistiska uträkningar m. m. d., så att man åtminstone ej kan undskylla sin obenägenhet för saken, dermed att den ej skulle vara behörigen utredd. Jag önskar så mycket heldre, att denna första punkt måtte i den ifrågasatta skrifvelsen ingå, som derigenom från Representationens sida vore uttalad en positiv åsigt, som står i strid med kommittéens förslag, emedan den skänker full rättvisa, under det att kommittéen endast vill gifva oss en half. Genom att förkasta punkten skulle man liksom gifva på hand, att man

ville nöja sig med kommittéens förslag, änskönt detsamma förordar endast en delvis aflösning och derigenom vidmagthåller den förbistring, som uti det närvarande kameraverket är rådande, och hvars olägenheter just utgöra ett af de egentliga skälen till nationens motvilja emot det nuvarande skattesystemet. Den af Utskottet föreslagna totala aflösning af grundskatterna innebär ock i sjelfva verket endast en af vanlig klok hus-hållning påkallad åtgärd, eller att man, med skulder å ena sidan och tillgångar å den andra, upptager de sednare för att infria de förra. I motsats till Herr Lindström kan jag ej heller finna det olämpligt, att de dymedelst influtna medel öfverlemnades till hypotecksbankens förvaltning. Det är nemligen klart, att, om hypotecksbanken, som tillhandahåller jordbruket lån emot 6 procent ränta och 40 års amorteringstid, förlägger Staten hela aflösningssumman emot nämnda villkor, så skulle Staten vara garanterad i sin hittillsvarande inkomst, på samma gång som jordbrukaren på en tid af 40 år hade afbördat sig grundskatternas tunga. Staten hade på denna affär ej offrat ett enda öre eller gjort landbrukaren större tjänst än de utländska kapitalisterna, med hvilkas medel hypotecksbanken rör sig. Men den bestämda vinsten af detta förfarande vore en betydlig förenkling i vårt uppbördsväsende och indragning af en mängd onyttiga kamerala tjänstebefattningar.

Det synes mig slutligen tala för punktens antagande, att Representationen derigenom i en så vigtig fråga uttalat sin åsigt och fästat Regeringens uppmärksamhet på den väg, som i densamma bör inslås, om man önskar den andra Statsmagtens medverkan och bifall. Man hör nu ofta Regeringen klandras för af densamma afgifna förslag, som stå i strid emot de inom Representationen rådande åsikter. Detta klander är likväl föga berättigadt i sådana fall, der Regeringen icke varit i tillfälle att på förhand inhemta eller sluta sig till Representationens tanke; och det skall, hoppas jag, blifva alldes öfverflödigt, då Representationen uttryckligen formulerat och för Regeringen framlagt sin åsigt, ty det skulle föga rimma sig med de konstitutionela principer, på hvilka vårt statsskick är grundadt, att Regeringen icke skulle till en sådan åsigt taga vederbörlig hänsyn.

Jag yrkar på dessa grunder bifall till denna punkt af Betänkandet.

Herr Friherre Alströmer: I hufvudsaken instämmer jag uti det af Herr Lindström gjorda yrkande, att, då förevarande fråga, till följd af det Riksdagen tillhandakomna kommitté-betänkande rörande grundskatternas aflösning, otvifvelaktigt kommer att till behandling förekomma under nästa riksdag, den föredragna punkten för närvarande må läggas till handlingarne. Jag tror icke, att berörda kommitté-betänkande bör föranleda någon inskränkning i Riksdagens rätt att diskutera frågan, men jag fruktar, att punktens godkännande *nu* skulle medföra en sådan inskränkning i kommande Riksdags pröfningsrätt, ty det torde vara för något hvar hardt nära omöjligt, att på den korta tid, som Riksdagen eger disponera, sätta sig in i alla ämnets detaljer så grundligt och uttömmande, att ej en närmare pröfning kan leda till ett annat resultat, än det som för ögonblicket kan synas antagligast. I flera hänseenden delar jag jemväl de åsikter, som blifvit af Herr Larsson uttalade, men på nyss an-

tydda skäl kan jag ej biträda hans slutföljder. Jag tror ock, att han förhastat sig, då han förmenat att genom den ifrågasatta aflösningen betydliga förenklingar i uppördssättet skulle kunna vinnas. Detta skulle visserligen lätt nog kunna gå för sig, om man kunde tvinga räntegifvarne att inlösa skatterna; men jag förmodar, att ett så egenmäktigt förfarande ej uti den värde talaren har någon anhängare. Vi äro tvifvelsutän ense derutinnan, att, om än grundskatternas totala aflösning medgifves, densamma ej bör vara obligatorisk i vidsträcktare mån, än räntegifvarne sjelfva medgäve, och att aflösningen sålunda kommer att ske sussesivt. Enligt kommittéens betänkande skulle aflösningen inskränka sig till hälften af grundskatterna. Sannolikt skulle i hvilket fall som helst hufvudsakligen de mindre räntegifvarne komma att begagna sig af denna rätt, och der räntorna äro större de komma att qvarstå helt enkelt af den orsak, att jordegarna ej förmådde utbetala lösningssumman utan allt för stora olägenheter.

Hvad medlens användande beträffar finner jag Utskottets förslag stödja sig på en riktig och god tanke; men jag tror dock att densammans realiserande erfordrar allt för vidlyftiga undersökningar, för att Kammarren skall kunna för närvarande inlåta sig i en närmare pröfning deraf. Alltnog jag kan icke gifva mitt bifall åt punkten, emedan det, efter min tanke, skulle vara vådligt och skadligt, om, utan tillräcklig granskning af alla dermed sammanhängande förhållanden, Riksdagen fattade ett beslut, som kringskure dess slutliga pröfningsrätt vid en kommande riksdag.

Herr Siljeström: Det resultat, hvartill Utskottet kommit, har icke varit oväntadt. Det är icke något annat än hvad jag, och många med mig, på förhand trott kunna förutsägas. I sjelfva verket har Utskottet icke ens försökt att framställa något förslag till afhjelpande i större eller mindre mån af den *tillfälliga* förlägenhet, hvaraf jordbruksnäringen för närvarande är besvärad och som, just emedan den är af tillfällig natur, måste för sitt botande fordra utomordentliga åtgärder. Men äfven denna negativa utgång af saken har säkerligen icke varit fruktlös. Den skall, såsom jag hoppas, åtminstone tjena att skingra denna hos mängden alltför länge närda föreställning, att Staten skulle kunna träda emellan i ett förhållande sådant som detta. Efter mitt förmenande måste det verkliga betryck, hvaraf jordbruket lider, väsendtligen anses såsom en helt naturlig reaktion efter en föregående tids *öfveranstängning* -- och Utskottets framställning bidrager att gifva stöd åt en sådan åsigt; men när af dylik orsak en tillfällig slapphet inträder uti en för öfrigt frisk organism, är det icke genom konstlade botemedel, utan genom hvilat och naturens egen verksamhet och förmåga af restitution, som hjälpen skall sökas. Jag är ock fullt förvissad, att vår jordbruksnäring är tillräckligt lifskraftig, för att, oakadt närvarande trångmål, kunna sjelf hjälpa sig ur förlägenheten; och någon annan hjälp visar sig nu icke vara att emotse.

I stället för att, såsom troligen varit väntadt, framkomma med något förslag till afhjelpande af de närvarande olägenheterna -- ett försök som förmodligen befunnits föfångt -- har Utskottet deremot framställt åtskilliga önskingar rörande förhållanden, som väl kunna rubriceras icke såsom ett tillfälligt, utan såsom ett permanent ondt för jordbruksnäringen,

såsom grundröntorna, roteringen m. m., och här vid lag har Utskottet otvivelaktigt ställt sig på ett fullkomligt praktiskt område, der allt står att vinna. Men under erkännande häraf och ehuru jag delar många af de åsichter Utskottet i detta fall uttalat, tviflar jag på att rätt mycket kan vinnas genom den af Utskottet föreslagna underdåniga skrifvelsen, enär å ena sidan frågornas mängd och omfattning är nog stor och å andra sidan en erforderlig föregående utredning af desamma torde för det närvarande vara omöjlig att erhålla. En del af dessa frågor -- och bland de viktigare -- utgöra för öfrigt redan föremål för Riksdagens och Regeringens handläggning. Andra äro hos oss ännu temligen nya och fordra en sorgfälligare undersökning.

Oaktadt jag således icke tror, att Utskottets förslag, vare sig att Kammarerna säga dertill ja eller nej, kan för det närvarande komma att leda till några praktiska resultat, vill jag likväl icke underlåta att uttrycka min tacksamhet till Utskottet för det förtjenstfulla och opartiska sätt, hvarpå det fullgjort sitt grannliga uppdrag. De många faktiska uppgifter, Utskottet samlat och sammanställt i och för frågans utredande, äga ett värde mer än för dagen, och de idéer Utskottet framkastat torde ej komma att sakna betydelse för framtiden. Det är en sann tillfredsställelse att man, tack vare den goda ledningen af vår officiella statistik, mer och mer kommit derhän, att äfven på det här ifrågavarande fältet kunna stödja ett resonnement på siffrornas klara och omutliga språk. För den, som inser med hvilka ofantliga svårigheter en industriell statistik är förbunden, är det emellertid påtagligt, att man i detta fall ännu icke kan anse sig vara kommen stort längre än till början, och att uppgifterna omöjligt kunna göra anspråk på samma tillförlitlighet som de, hvilka afse folkmängdsstatistiken; men man må hoppas, att dessa svårigheter icke skola afskräcka från att fortgå på den en gång lyckligt beträdda banan.

Bland alla de intressanta upplysningar, som innehållas i Utskottets Utlåtande, torde ingenting vara af mera vikt, än just det som syftar att konstatera sjelfva det lutvudfaktum, som varit i fråga, nemligen att jordbruket verkligen och oaktadt ett i allmänhet fördelaktigt tillstånd, till följd af flera samverkande orsaker, råkat uti en för tillfället mindre god ställning, -- emedan detta kan vara lärorikt för framtiden. I främsta rummet bland de orsaker, som härtill medverkat, sätter Utskottet med allt skäl de betydande ansträngningar, som blifvit gjorda för jordbrukets egen utveckling och hvilka, såsom jag förut tagit mig friheten yttra, i ej obetydlig mån torde hafva haft karakteren af en öfveransträngning. Men om jag skulle tillåta mig någon anmärkning, så vore det kanhända, att Utskottet ej så öfverskådligt och detaljeradt framställt denna sida af saken, som man kunnat önska, likasom ej heller -- ehuru äfven detta blifvit vidrördt -- de högst betydande *improduktiva* uppoffringar, som jordbrukaren haft att under de sistförflutna tvenne decennierna vidkännas. Jag vill tillåta mig att i sistnämnda afseende anföra blott några få siffror, på det man åtminstone må hafva någon slags föreställning om de summor, som här äro i fråga.

I det synnerligen utmärkta och innehållsrika anförande, som Herr Friherre Gripenstedt afgaf i denna Kammarer vid gevärnsfrågans behandling, meddelades, bland annat, att icke mindre än omkring 30,000,000 R:dr blifvit

under den nämnda tidrymden använda för allahanda extra *utgifter i och för vårt försvarsväsen* — en slags utgift, hvilken icke allenast i sig själf är (såsom den måste vara) improduktiv ur industriell synpunkt, utan äfven — hvad värre är — tyckes för själfva det afsedda ändamålet icke hafva varit särdeles fruktbärande, då vi ännu alltjemt, oaktadt sådana uppförfningar, höra ingenting oftare upprepas, än att vårt land är så godt som försvarslöst. Att emellertid jordbruket fått vidkännas sin betydliga andel af ifrågavarande utgifter torde icke behöfva sägas.

Vidare är det väl bekant, att *penningaräntan* sedan omkring ett decennium tillbaka blifvit höjd för inteckningar i fast egendom, så att, då den tillförene sällan utgjorde mer än $4\frac{1}{2}$ å 5 procent, densamma numera väl högst undantagsvis står under 6 procent. Antages nu blott, såsom exempel, ett höjande af 1 procent för ett inteckningsbelopp af 100 millioner, gör detta en ökad afgift för jordbrukaren under de ifrågavarande tio åren af icke mindre än lika många millioner. Utskottet har upplyst, att *ärligen* tagna och förnyade inteckningar öfver hufvud uppgått till omkring 60 å 70,000,000 R:dr, och att jordens hela taxeringsvärde utgör öfver 1,700,000,000 R:dr. På grund af dessa data må hvar och en efter sin uppfattning af saken fullborda beräkningen; men så mycket är påtagligt, att det här gäller summor, som äro allt annat än obetydliga.

Man har talat om de stora fördelar, som redan skulle tillskyndats jordbruket genom *jernvägarne*. Ej heller läver någon vilja förneka det utomordentliga värdet för industrien i allmänhet och särskildt äfven för jordbruket af detta nya kommunikationsmedel; men det bör å andra sidan icke förbises, att just till följd af den betydliga omgestaltning af en mängd industriella förhållanden, som uppkomsten af jernvägar medför, det fordras en öfvergångstid, innan allt hinner att definitivt sätta sig och innan man kan påräkna att komma i fullt åtnjutande af de fördelar, som jernvägarne onekligen äro egnade att skänka. Genom en ganska naturlig reaktion har det till och med händt, att mången — indirekt — lidit förlust genom uppkomsten af jernvägarne. Och äfven de, som aldramest direkt och omedelbart blifvit satte i tillfälle att begagna det nya kommunikationsmedlet, hafva säkert i flera fall blifvit nödsakade, just för att i fullt mått göra sig detta till godo, att underkasta sig särskilda uppförfningar, som det fordras tid att få återbetalade. Men det var egentligen icke härom jag ville yttra mig. Det är deremot en annan omständighet, som står i förening med frågan om våra jernvägsanläggningar och som förtjenar att här uppmärksammas.

Det är för ingen obekant, hvilken stegring i arbetsprisen som inträffat ungefär samtidigt med början af de stora jernvägsarbetena i vårt land — de upplysningar, Utskottet meddelat lemna ytterligare bekräftelse på detta förhållande. Enligt dessa upplysningar utgjorde medelmarkegångspriset för ett mansdagsverke under åren 1841- 1853 ej mer än något öfver 73 öre, med största variation för de särskilda åren emellan 71 och 76 öre samt med i allmänhet någon benägenhet till höjning under de sista åren. År 1854 steg det till 80 öre och år 1855 till 99 öre, hvar efter det hållit sig vid denna höjd eller något deröfver. Medelpriset för alla åren 1856—1865 utgör nemligen ungefär 105 öre — med minimum 97 och maximum 118 — eller 32 öre högre än under det förut nämnda

tidsskiftet. Det torde icke kunna nekas, att den konkurrens, som jernvägsarbetena förorsakat, i icke oväsentlig mån bidragit härtill; men aningen förhållandet är sådant eller icke, så har ifrågavarande prisstegring onekligen varit af en så stor betydelse för jordbruksekonomien, att det väl kan löna mödan att åtminstone försöka att göra sig ett ungefärligt begrepp om storleken af denna ökade utgiftspost.

Enligt uppgift i "Bidrag till Sveriges officiella statistik" utgjorde år 1860 antalet af manliga "biträden vid landtbruket" — under hvilken rubrik icke äro inbegripne jordegare, som bruka egen jord, eller arrendatorer och brukare af andras jord, ej heller nybyggare, jordtorpare, inspektorer, bokhållare, trädgårdsarbetare, sågare, timmerhuggare, kolare, fiskare m. fl., ej heller allmogens hemmavarande söner — omkring 165,000; och detta tal anses lågt beräknadt. Dessa 165.000 personer representera årligen omkring 50,000,000 dagsverken. Om man nu antager en tillökning af endast 10 öre uti dagsverkspriset — hvilket på grund af de förutnämnda uppgifterna angående markegångsprisen samt med afseende på de många undantag, hvilka nyss blifvit anförda, och särskildt då här icke heller de qvinliga dagsverken tagas med i räkningen, ej torde kunna anses för högt — så gör detta likväl en ökad årlig arbetskostnad af ej mindre än 5,000,000 R:dr, eller för de sednaste tio åren, under hvilka prisstegringen egt rum, sammanlagdt 50,000,000 R:dr — en summa som likväl helt säkert är alltför lågt beräknad.

Jag anser för min del, att en höjning i arbetspriset, till arbetarens förmån, varit både berättigad och nyttig. Hvad som kan tjena att på ett varaktigt sätt förbättra arbetarens ställning gagnar äfven industrien; och en ökad dagspenning kan i sjelfva verket vara en vinst för arbetsgifvaren, emedan i allmänhet en bättre aflönad äfven är en ordentligare och flitigare arbetare. Men jag tror ej, att erfarenheten visar, att man *ännu* kan sägas mera allmänt hafva vunnit det sistnämnda resultatet, och jernvägsarbetena hafva helt naturligt icke kunnat bidraga att öka de sedligt goda egenskaperna hos arbetsklassen; och under sådana omständigheter måste man sanningsenligt erkänna, att jordbruket verkligen haft att, utöfver hvad förut erfordrats, vidkännas ifrågavarande så högst betydliga tillökning i arbetskostnaden utan någon egentlig eller i högre grad motsvarande fördel.

Den högt ärade talare, som jag ofvanför åberopat, har bland flera andra *omständigheter, som i hans tanke utrisa, att jordbruksnäringen icke kan vara så betryckt, som man stundom hört framhållas*, äfven anført de understöd Staten gifvit för beträmjande af *folkundervisningen*, emedan kommunerna derigenom befriats från motsvarande utgifter; och har i detta afseende omnämmts dels halfva personliga skyddsafgiften, som årligen går till omkring 250,000 R:dr, dels extra anslag efter år 1848 af 1,794,000 R:dr R:mt. Jag tillstår, att jag för min del aldrig betraktat Statens förhållande till folkundervisningen från denna synpunkt; men äfven den synpunkten är utan tvifvel förtjent att tagas i öfvervägande.

Vi sakna tyvärr, såsom bekant, någon ordnad officiel skolstatistik för riket — ehuru jag har anledning tro, att denna brist inom en ej alltför aflägsen framtid kommer att afhjelpas. Emellertid tror jag mig, på grund af de upplysningar jag af fullt kompetent person erhållit, kunna antaga,

att antalet folkskolehus i riket icke lär kunna uppskattas till *mindre* än 2,500; och om hvardera af dessa, med tillhörande täppa eller trädgårdsländ, uppskattas till endast 2,000 R:dr — hvilket säkerligen icke torde kunna anses för högt — så får man likväl här en summa af 5,000,000, som under den tidrymd, hvarom rörut talats, blifvit använd för detta ändamål. Till hvilket belopp lärarelöner under samma tid kunnat belöpa sig är ej lätt att säga; men då vi för närvarande hafva öfver 6,000 folkskolelärare, hvilkas sammanlagda årliga aflöning väl ej lär kunna antagas till mindre än omkring ett par millioner, så torde det icke vara för högt beräknadt, om man antager samma aflöningar för hela tiden ifrån den nya folkskoleorganisationens början till omkring 25,000,000 R:dr. De uppföringar, som för denna stora och viktiga angelägenhet blifvit gjorda, torde således kunna antagas uppgå till ej mindre än omkring 30,000,000 R:dr — ett så betydligt kapital, att räntan derå efter 6 procent ensam uppväger alla de både ordinarie och extraordinarie årliga anslag, hvilka blifvit uppgifna såsom mer eller mindre direkt eller indirekt syftande att i någon mån befrämja jordbrukets utveckling, och på grund af hvilka man velat ådagalägga, att jordbruksnäringsen icke skulle kunna nu befinna sig i någon sådan förlägenhet — d. v. s. penningeförlägenhet — som man hört öfverklagas.

Ingen kan högre än jag uppskatta värdet af allt som göres för en god folkundervisnings befrämjande; och hvad mer är, jag anser ej de omkostnader, som därför göras, endast såsom en skyldig gärd åt den allmänna civilisationens fordringar, utan jag tror på fullt allvar, att äfven ur rent ekonomisk synpunkt inga penningar någonsin kunna bättre användas än för detta ändamål. Hvad jag förut yttrat om en *väl aflönad* arbetare, det upprepar jag här om en *upplyst* arbetare, hvilken otvivelaktigt genom större skicklighet, ordentlighet, arbetsamhet skall i rikt mått återgälda hvad hans undervisning kostat det allmänna. Men, mine Herrar, på den offentliga undervisningens fält mogna skördarne långsamt. Årgångarne heta der generationer. Ehuru mycket godt således i flera hänseenden och ur högre synpunkter redan må hafva vunnits genom vår unga folkundervisning, skulle det likväl vara fåkunnigt, om jag ville påstå, att folkskolan redan nu, efter icke längre tids tillvaro, skulle hafva i *peku- niärt* hänseende — hvarom här endast är fråga — betalat sig; och under sådant förhållande lär man icke kunna undgå att, *churu* dessa förutnämnda utgifter blifvit gjorda för det högsta och ädlaste ändamål, likväl, med afseende på den här förevarande, rent finansiella frågan, betrakta dem — såsom gjorda utgifter.

Jag skall icke anföra flera exempel, ehuru ej få skulle kunna tilläggas. De summor jag anført, uppgå redan tillhoppa till ett belopp af öfver 100,000,000 R:dr; i hufvudsaken kontant utgifna under loppet af de tvenne sistförflutna decennierna för ändamål, hvilka intill denna dag kunna anses hafva varit fullkomligt eller i det närmaste pekuniärt improduktiva och af den beskaffenhet, att de, till den väsentligaste delen, måste anses såsom något nytt, tillkommet under det ifrågavarande tidsskiftet. Det är en summa, jemförlig med kostnaden för samtliga våra jernvägar; och ingen skulle väl vilja bestrida, att det ändock skulle hafva varit en temligen stor ansträngning, om landets jordbrukare hade med kontanta bidrag låtit

verkställa byggnaden af samtliga våra jernvägar. I sjelfva verket skulle ansträngningen hafva varit alltför kännbar, om ej en stigande produktion gjort det möjligt att bära tyngre bördor och att uppoffra mer än tillförene äfven för den andliga odlingens ändamål. Men med tafian af dessa storartade uppoffringar för ögonen, med känne-dom derjemte af de ännu större ansträngningar, som blifvit nedlagda på sjelfva jordbruksnäringens förkofran, samt af de flera i öfrigt ganska betydligt inverkan- heter, som under de sistförflutna åren bidragit att tynga jordbruket, behöfver man visserligen ej, för att förklara både att en tillfällig förlägenhet kunnat uppstå och att denna kunnat erhålla ganska betänkliga proportio- ner, taga sin tillflykt hvarken till sådana orsaker som en förment lättja, lättsinne, öfverflödigt lefnadssätt bland jordbrukarne, om än sådant må hafva i enstaka fall förekommit, ännu mindre åberopa denna fabel om svindlande egendomsköp och ett oerhördt uppdrivet egendomsvärde, hvaråt man, sedan den närvarande krisen en gång lyckligen blifvit öfverstånden, endast skall kunna le.

Jag har kommit att vidröra frågan om det understöd eller de upp- muntringar Staten gifvit åt jordbruksnäringen. Denna fråga har en viss politisk betydelse och förtjeuar äfven att något närmare tagas i betrak- tande. Man har påstått, att jordbruket framför hvarje annan närings- gren här i landet varit tillgodosedt af det allmänna. De, ta yttrande kan, i fall ingen anmärkning dervid göres, lätt anses innebära mer än det verk- ligen gör. Jag tror för min del, att betydelsen deraf måste i icke ovä- sendtlig mån begränsas.

Man har med mycken utförlighet specificerat alla de anslag, — både på ordinarie och extraordinarie stat — hvilka under ett år utgifvits för ändamål, som direkt eller indirekt ansetts befrämja jordbrukets förkofran. Hit hör t. ex. på ordinarie stat i främsta rummet, såsom den största po- sten, *utflyttningshjelpen* efter skiften, uppgående till omkring 245,000 R:dr. Jag erinrar mig hafva hört, att, till följd af sednare tiders förordningar i afseende på landtmäteriväsendet, dessa slags förrättningar skulle i sjelfva verket nu falla sig kostsammare för jordbrukaren, än på den tid ingen ut- flyttningshjelp gafs. I fall förhållandet vore sådant — hvilket jag ej är i tillfälle att kontrollera — skulle detta verkligen syfta att förniuska vär- det af den ifrågavarande gåfvan. Vidare förekomma, dels på ordinarie dels på extraordinarie stat, allehanda anslag till vägförbättringar och väg- anläggningar, till anläggande af kanaler, till segelleders upptagande m. m. som kommit jordbruket — ehuru visserligen ej uteslutande — till godo. Vidare, anslagen till de geologiska undersökningarne och det ekonomiska karteverket, hvarom det må vara tillåtet säga, att, ehuru utomordentligt värderika — äfven för jordbruket — dessa arbeten än äro, så torde det väl ligga någon öfverdrift uti att anse desamma såsom sådana omständig- heter, hvilka skulle kunna ådagalägga, att jordbruksnäringen verkligen för närvarande icke är i något betryck. Men man har ur denna synpunkt till och med anfört de understöd, genom beredande af arbetsförtjenst, hvarigenom under missväxtår Staten sökt rädda några uslingar der uppe under polcirkeln från hungersnöden. Med allt inberäknadt har man upp- gifvit de till jordbrukets uppmuntrande på ordinarie och extraordinarie stat utgående statsanslagen för ett år till omkring 1,800,000 R:dr R:mt.

Man

Man har vidare anført de flera skatterubriker, från hvilka jordbruket i sednare tider blifvit befriadt. Såsom största posten i denna förteckning förekommer halfva skyddsafgiften, som blifvit anslagen till folkundervisningens befrämjande och hvarom jag förut haft äran yttra mig. Men man har icke heller glömt helgonskylden och halmstädjan i Skåne, bågskatten i Herjeådalen med flera skattetitlar, som sannolikt ej mindre för att vinna något mera enkelhet och reda i vårt af ålder invecklade kameralväsende, än med afseende på jordbrukets behof af lättnad, blifvit afskaffade. Vid en eller annan af dessa poster skulle måhända någon liten anmärkning med skäl kunna göras; men jag vill ej fästa mig dervid. Det i siffror utförda beloppet af skattelindringar utgör 1,171,000 R:dr.

Det kunde nu visserligen ej sakna intresse att anställa en jemförelse med de understöd af statsmedel, som gifvits åt andra näringar för att derigenom finna, huruvida jordbruket varit mer än skäligt gynnadt. Men jag bekänner, mine Herrar, att det för mig förefaller motbjudande att göra en sådan jemförelse eller att likasom ställa de särskilda yrkena till rätta för hvad de möjligen till uppmuntran kunnat erhålla af Staten. Jag finner mig så mycket mindre beredd härtill, som jag icke för min del betraktar dessa af Staten gifna understöd ur samma synpunkt som en och annan tyckes göra. Då Staten lemnar understöd eller uppmuntran åt den ena eller andra näringen eller yrket, så sker det — eller *bör* åtminstone ske — under den förutsättning, att det icke blott är den särskilda näringens, utan Statens allmänna väl, som derigenom främjas, och att det således är detta sednare som egentligen afses. När följaktligen jordbruket erhåller ett understöd, så sker det, emedan man anser att detta skall leda till allmän industriell förkofran och nationalförmögenhetens ökande, som är ett allmänt ändamål, men icke endast till jordbrukets egen fördel. När Staten tilläfventyrs ökar sina embetsmäns aflöning, så sker det icke egentligen för det ändamålet att bereda dessa en bättre utkomst, utan emedan man antager att endast en tillräckligt aflönad embetsman kan påräknas sköta sin befattning så som Staten har skäl att önska o. s. v. Det kan endast vara undantagsvis som något annat kan komma i fråga; såsom regel gäller otvifvelaktigt hvad här yttrats; och under sådant förhållande kan man icke egentligen säga, att något yrke eller näring kan anses stå i skuld för understöd som af Staten erhållits. Här af följer likväl icke, att det ju ej skulle vara både oklokt och obilligt, om Staten så ensidigt eller med sådan förkärlek omfattade en viss näringsgren, att de öfriga derigenom ginge i mistning af den uppmuntran, hvar på äfven de borde kunna göra anspråk. Jag vill nu endast med några få exempel söka ådagalägga, att ingen så beskaffad ensidighet gjort sig gällande till förmån för Svenska jordbruksnäringen, utan att Staten verkligen med en berömvärd omsorg sökt att främja äfven andra nyttiga yrken och näringar. Skulle, hvad penningeunderstödens absoluta storlek beträffar, sammanlagda beloppet tilläfventyrs falla sig större för jordbruket än för åtskilliga andra näringar, så bör man icke underlåta erinra sig, att jordbruket, både såsom näringsgren och med afseende på det antal personer det sysselsätter, onekligen måste anses såsom den mest betydande af alla.

I det sakrika anförande, som jag redan förut tagit mig friheten åberopa, har blifvit upplyst, att under tiden från 1840 till 1865 af all-

männa medel användts "till kanal- och slussverksbyggnader samt strömrensningar och andra arbeten för nya eller förbättrade segelleder" 4,978,000 R:dr. Det är möjligt att man vill anse detta anslag väsendtligen hafva kommit jordbruket till godo; men om man betraktar *handel och sjöfart* såsom en särskild näringsgren, torde icke vara mer än billigt att erkänna, att äfven denna näringsgren genom det ifrågavarande anslaget fått en uppmuntran. Jag vill således skriva hälften på hvardera. På handelns och sjöfartens räkning torde äfven böra uppföras uppgifna 4,520,000 R:dr "till hamnars anläggning eller förbättrande samt dockbyggnader m. m."; 601,000 R:dr till fyrrar; hälften af kostnaderna för Telegrafverkets inrättande (ifall andra hälften skrives på jordbrukets räkning) eller 1,982,500 R:dr. Man kunde härtill lägga, hvad jag tillfälligtvis erinrar mig, lösen af Sundska tullen med omkring 1,500,000. Tillsammans gör detta 11,092,500 R:dr.

I sammanhang härmed finnas uppgifna följande anslag, hvilka torde mera direkt få hänföras till jordbruket:

Hälften af anslaget till kanal- och slussverksbyggnader		
m. m.	R:dr	2,489,000.
Till allmänna vägar m. m.	"	5,122,000.
Skiften och afvittringar	"	750,000.
Vattenutdikningar	"	529,000.
Hälften af anslaget för Telegrafverkets inrättande	"	1,982,500.

Summa R:dr 10,872,500.

Jag har i den sednare summan likväl uteslutit anslagen till folkskoleväsendet och till karteverken på de grunder som förut anförts, äfvensom till landtbruksinstituten, enär dessa sednare hafva sin motsvarighet i de flera läroanstalter, som blifvit inrättade för undervisning i navigationsvetenskapen.

Då nu de ifrågavarande uppgifterna sannolikt böra kunna anses åtminstone lika fullständiga i fråga om jordbruket som i fråga om handel och sjöfart, så synes verkligen häraf följa, att Staten icke gjort sig skyldig till något förbiseende af detta sistnämnda yrke, för att på ett mera ensidigt sätt gynna jordbruket. Men i sjelfva verket båta dessa slags jemförelser till ganska litet, då det är påtagligt att hvad som gjorts för handelen och sjöfarten äfven medelbart gagnat jordbruket, likasom att jordbrukets förkofran ländt äfven handelen och sjöfarten till godo. Jag skall således sluta med att blott anföra ännu ett par enstaka exempel.

Vid 1856 års riksdag beviljade Ständerna en såsom behöflig ansedd löneförhöjning åt rikets embets- och tjenstemän. Denna utgjorde, om jag ej misstager mig, exempelvis för landtstaten mellan 3 och 400,000 R:dr samt för elementarläroverket omkring 500,000 R:dr, eller ensamt för dessa båda ifrågavarande embetsmannakorpser tillsammans lika mycket som hela det ordinarie anslag, som mer eller mindre egentligt ansetts gifvet till jordbrukets uppmuntran och understöd. Man torde då icke med skäl kunna säga, att Staten af någon ensidig förkärlek för jordbruket varit förhindrad att med en skäligen uppmuntran tillgodose äfven tjenstemannayrket.

Då vidare Staten på sätt och vis afhändt sig någon del af en sin höghetsrättighet, genom att åt enskilde meddela tillåtelse att utgifva sedlar, hvilka i handel och vandel gälla såsom mynt, så kan man icke neka, att desse enskilde af en sådan tillåtelse hafva en ganska stor fördel, hvilken

sednare lätt nog kan, åtminstone på ett ungefär, till sitt värde uppskattas. Då de enskilda bankernas utelöpande sedelstock utgör omkring 30,000,000 R:dr, så blir, om man beräknar den sannolika vinsten på sedelutgifningen till endast 2 à 3 procent, den totala vinsten — till direkt förmån för kanske några få hundra personer — ändock en summa, fullt jämförlig med hela det ordinarie understöd, som uppgifvits komma jordbruket till godo. Denna anmärkning innebär icke det ringaste hvarken ogillande eller gillande af grunderna för vårt bankväsen. Jag vill tillägga, att, om än Staten genom det antagna systemet beredt några fördelar åt enskilde medborgare, så har det icke skett — får i alla händelser icke antagas hafva skett — för de enskildes skull, utan emedan man ansett att penningarörelsens ändamål bäst på det sättet skulle till *det allmännas* bättnad beföras; samt att följaktligen, efter min uppfattning, de enskilda bankerna så till vida hafva ingenting att tacka för. Men det är dock tydligt, att Staten icke heller i detta fall underlåtit att gifva den uppmuntran åt den enskilda företagsamheten, som syntes erforderlig för det allmänna ändamålets vinnande, utan att äfven penningeindustrien kan anses hafva blifvit tillbörligen tillgodosedd af det allmänna.

Långt viktigare än dylika slags jämförelser är emellertid den frågan, huruvida i hvarje fall det genom de gifna uppmuntringarne åsyftade ändamålet verkligen vunnits. Staten bör utan tvifvel kunna önska, att om jordbruket blifvit mer eller mindre frikostigt uppmuntrad med allmänna understöd, detsamma äfven på ett för landet fruktbarande sätt tillgodogjort sig de lemnade understöden; och i detta afseende lär icke kunna förnekas — Utskottets meddelade uppgifter vittna, bland annat, otvetydigt derom — att jordbruksnäringen under de sednare decennierna gjort utomordentliga framsteg och derigenom på ett ganska anmärkningsvärdt sätt bidragit till nationalförmögenhetens ökan. Produktionen inom kort tid fördubblad — värdet af byggnader, maskiner, redskap, kreatur i en ofantlig proportion ökad — betydliga ytor af ny jord brutna och gammal jord bättre brukad: sådana bevis låta icke jäfva sig och ådagalägga påtagligen, att jordbruket i rikt mått återgäldat de understöd och uppmuntringar, som kommit detsamma till godo. Då Utskottet upplyser, att bruttoproduktionen af spanmål och rottrukter emellan uppgifna tidsepoker ökats med omkring 10,000,000 tunnor, hvilkas penningvärde icke torde kunna uppskattas till lägre än 60 à 70,000,000 R:dr, så kan man, efter en sådan tillökning i bruttoafkastning, åtminstone göra sig *någon* föreställning om den betydliga tillökningen i Svenska jordens kapitalvärde, som under denna tidrymd egt run. Jag tror, att det måste anses fullt tillfredsställande, om äfven andra yrken och näringar, såsom ett återgäldande af de uppmuntringar som erhållits af det allmänna, icke haft att förete, jämförelsevis, större framsteg än jordbruket; om t. ex. vårt penningväsen endast i liknande mån utvecklat sig till den allmänna rörelsens bästa; om våra embetsverk endas i samma grad mer och mer — om ett *mer* eljest varit möjligt — motsvarat allmänhetens billiga fordringar; om vår handel och sjöfart endast i samma proportion förkofrat sig. Och om äfven — såsom förhållandet tyvärr lär vara — vår sjöfart verkligen *icke* gått så framåt som önskligt vore, kan detta icke anses såsom något giltigt skäl till anmärkning, eller dertill att Staten skulle med minskadt intresse omfatta en nä-

ringsgren, som synes vara för vårt land så naturlig och så magtpåliggande. Men, såsom sagdt, hvad jordbruket beträffar, äro bevisen för gjorda betydande framsteg gifna; och jordbrukaren behöfver visst ej, såsom somliga tyckas mena, ause det för en mindre behaglig, ja ovälkommen sanning, i fall man skulle finna skäl att med en viss tonvigt omförmåla det faktum, att Svenska Staten verkligen lemnat någon uppmuntran åt sin viktigaste näringsgren.

Mine Herrar! Inom industriens område har från äldsta tider ofta uppenbarats sig en strid mellan *arbetet* och *penningen*, derunder än den ena, än den andra af dessa krafter tyckes hafva haft öfverhanden; ty det har ej sällan händt, att penningen, som är skapt att vara arbetets tjänare, i stället upphäft sig till dess herre. Ingen kan en gång för alla reglerade detta önsesidiga förhållande; men godt är, om inga öfverdrifter i ett eller annat afseende göra sig gällande. Jag kan icke neka, att det förefaller mig, såsom skulle under de sednare åren något sådant varsnats i vårt fädernesland, och att jordbruket, såsom hos oss arbetets förnämsta representant, dervid fått sitta emellan. Med förundran har jag länge sett, huru man på somliga håll likasom bemödat sig att på allt sätt underskatta jordbruksnäringen såsom sådan; ja, jag har till och med i offentligt tryck sett den satsen uttalad — förmodligen dock af öfvervilning — att jordbruket egentligen icke är att ause såsom någon näringsgren. Icke mindre betänkligt har det förefallit mig, att ett liknande omildt omdöme blifvit utsträckt äfven till sjelfva jordbrukarne. Man har sett dessa temligen ensidigt skildras såsom utmärkte genom oförstånd, okunnighet, öfverdådigt lefnadssätt o. s. v. Under riksdagen har man, både i tal och i skrift, sett utpekas och nästan bränmärkas ett s. k. "landtmannaparti" — ett ord, som skulle kunna innebära, att man vill ause den stora massan af Svenska folket för ett "parti" — och med föga förtäckta ord har man antydtt, att detta "parti" endast skulle ledas af en låg egennyttas motiver, att det alltjemt endast skulle vara färdigt att på det allmännas bekostnad tillskansa sig fördelar, men deremot äfven i fråga om landets försvar vara mindre tillgängligt för fosterlandskärlekens ingifvelser och i allmänhet föga intresserad för en högre civilisations sträfvanden. Men när jag försökt att göra mig reda för de objektiva skäl, som kunnat föranleda ett så ofördelaktigt omdöme, har jag varit ur stånd att finna några andra, än att detta "landtmannaparti" vågat yttra en klagan öfver finansiella svårigheter, — hvilkas tillvaro likväl ingen kunnat bestrida, lika litet som att desamma kunna tillskrifvas fullkomligt legitima orsaker; — att det ett ögonblick — med, såsom det visat sig, alltför litet förutseende, — vågat hoppas, att dessa svårigheter skulle i någon mån kunna afhjelpas genom åtgärder, hvilkas beskaffenhet ingen synes hafva klart tänkt sig; — att det icke varit rätt villigt att i högsta mått bevilja anslag åt en krigsstyrelse, om hvilken det icke torde vara alltför djerft att påstå, att den icke lyckats tillvinna sig allt det förtroende, som hade varit önskligt; — att det, vid frågan om ordnandet af vårt försvarsväsen och i sammanhang dermed, vågat ifrågasätta kostnadernas jemnare fördelning, äfven till de samhällsklasser, som nu äro väsendtligen derifrån befriade, och å hvilkas vägnar man, i patriotisk hänförelse, endast tillropat landtmännen att utan "köpslagande" åtaga sig nya bördor; — att det visat benägenhet att till

och med heldre öka riksskulden, än att genom ökade konsumtionstullar ytterligare beskatta den fattigare delen af nationen; — att det vågat tänka den tanken, att den stora massan af folket skulle kunna, utan att göra det ringaste intrång, ändock blifva delaktig af de bildningssmulor, som falla från de bättre lottades bord. Jag bekänner, att jag för min del icke kan uti allt detta finna tillräckligt skäl för det omdöme, som ofvannömt nämnts; och jag kan icke underlåta att vid detta tillfälle, då fråga är om jordbrukets ställning i vårt land, nedlägga min protest mot en sådan uppfattning af den jordbrukande befolkningens tänkesätt.

Mine Herrar! Jag tror icke, att den Svenska historien berättigar till en sådan uppfattning. Jag har åtminstone för min del lärt mig att på annat sätt uppskatta detta "landtmannaparti", som ännu i äldsta tider gifvit oss så många exempel af storsinta tänkesätt och förstätt att bibehålla nationel sjelfständighet och frihet på en tid, då så många andra Europeiska nationer voro förslafvade; — detta "landtmannaparti", som under Engelbrechts anförande befriade Sverige från utländskt förtryck, som under Gustaf Wasa fullbordade befrielseverket och lade grunden till vårt nya Svenska samhälle, samt sedermera i hundrade slagtningar stridt och blödt för Sveriges ära och sjelfständighet; — detta "landtmannaparti", som i sednare tider på vårt riddarhus städse utgjort en motvigt mot en servil tjenstadel och vid mer än ett tillfälle visat sig i stånd af ädla uppoffringar för det allmänna; som genom "landtmannen" Thore Petrés kraftiga stämma väckte till lifs ett politiskt försoffadt Borgare-Stånd och uti vårt gamla Bonde-Stånd alltjemt sträfvat framåt på den politiska frihetens, upplysningens och humanitetens bana, under det mensklighetens högsta intressen så ofta varit förbisedda af dem, som högst skrutit öfver sin förmenta humanistiska bildning. Jag kan icke för min del annat än respektera denna jordbruksklass, detta folk, om hvilket det heter i sången, att "går man det till mötes, så kommer det emot", men som aldrig tålt att omildt behandlas hvarken af konung eller prest eller embetsman eller penningeman; — detta "landtmannaparti", som helt säkert skall, hädanefter som hittills, under det för alla gemensamma arbetet för nationelt sjelfbestånd och allmän kulturutveckling, besanna den store Wasa-konungens ord och omdöme, då han uti sitt valspråk erkände sig hafva gått fram till sitt stora mål "med Gud och Sveriges allmoge".

Herr Stråle: Med den siste värtalige ledamoten instämmer jag viligt i det väsendtliga af hvad han yttrat, och hembär till Utskottet min tacksamhet för den oväld och sanningskärlek, hvarmed det behandlat föreliggande vidtomfattande ämnen, och för det att Utskottet framlagt ett Betänkande, för hvilket man icke kan annat än hålla det räkning i följd af de viktiga upplysningar deri meddelas; desto heldre som det för mig och många med mig lika tänkande i sanning var en öfverraskning att emottaga ett Betänkande, i flera afseenden så tillfredsställande som detta, hvilket, på grund af obestriddliga fakta och data, klarligen visar, att vårt kära fädernesland i flera, om icke de flesta rigtningar gått framåt. Folkmängden i riket har på de sista 25 åren vunnit en tillväxt af icke mindre än en million oakadt emigrationen, som man fruktat skulle inom kort förvandla riket till en ödemark; utgörande denna emigration under de

sednare åren omkring 6,000 personer om året. Årliga tillökningen i folk-mängden uppgår till 130,000 personer. Det upplyses vidare, att odlingen af Svenska jorden, som skall föda och kläda dess bebyggare, fortgått i så stor skala, att, för den tid uppgifter härom finnas, arealen af den odlade jorden tillväxt med omkring 1,000,000 tunnland. Vi kunna således antaga, att odlingen af jorden, liksom af menniskor, går med stora steg framåt. Vidare finna vi, att prisen å jordbruksalstren äro i progressivt stigande, nemligen å korn, hafre, fläsk och smör, m. m. Glädjande är det i sanning, att, på samma gång produktionen af jordbruksalstren ökas, prisen derå stiga. Ett sådant faktum vederlägger i viss mån den närmast föregående talarens beräkning, att jordbruket under de 10 sednare åren förlorat 50,000,000 R:dr i följd af arbetslöuernas stegring, en beräkning, som jag i öfrigt lemna åt sitt värde. Af de i Utskottets Betänkande meddelade uppgifterna visar sig, att prisen å jordbruksalstren stigit mer än dagsverken. Det är emellertid naturligt och bör så äfven vara, att arbetslöerna stiga. Inom fabriksindustrien och andra näringar betingar en bildad arbetare större lön än en annan mindre bildad. Så äfven inom jordbruket. Vidare finna vi, att exporten, särdeles af jordbruksalster, tilltagit i en anmärkningsvärd grad. För icke så länge sedan, åtminstone ej längre tid än att jag minnes det, importerades till Sverige betydliga kvantiteter spanmål och andra jordbruksalster och export deraf var sällsynt eller åtminstone obetydlig. Vidare upplyses af Utskottets Betänkande, att skjutsningsbesväret är i väsendtlig mån minskadt. Antalet utgångna hästar för år har nedgått med icke mindre än två tredjedelar mot hvad före jernvägarnes tillkomst varit händelsen. Väl kvarstår detta onus oförminskadt i en och annan del af landet, men i det hela är det väsendt-ligen minskadt.

Den siste talaren yttrade, att jernvägarne ej beredt jordbrukarne all den fördel, som af dem i en framtid kan förväntas. Detta lärer väl icke ske, förrän man fått jernväg förbi hvar stuga. Ett faktum är dock, att jordbrukarne, liksom alla andra medborgare, genom jernvägarne erhållit ett snabbare och billigare kommunikationsmedel, och det är otacksamt och orättvist att klaga öfver, att man icke åtnjuter alla möjliga fördelar deraf, då man likväl obestriddigen drager så mycken nytta deraf. Den tafla af landets ställning, Utskottet upprullat, är ganska ljus, hvilket är så mycket anmärkningsvärdare, som man vet, att Utskottsledamöterna började sina arbeten under ganska dystra föreställningar om vårt lands ekonomiska förhållanden. Man hade då anledning vänta, om ej ett nattstycke eller en tafla i Marcus Larssons genre, åtminstone en framställning, hållen i en dystrare stil än nu blifvit händelsen, då den är så ljus, att den lofvar godt för vår framtid. Anmärkningsvärdt är emellertid, att de lyckliga premisserna i Betänkandets två första afdelningar ej stå i harmoni med den sednare, der botemedel för den finansiela förlägenhetens afhjelpande föreslås. I detta afseende förordar Utskottet i första punkten, att grundskatterna böra aflösas. Att sådant skall ske i en framtid är gifvet. Derom hära de från Rikets Ständer till Kongl. Maj:t aflättna underdåniga skrivelser i ämnet ojäfvigt vittnesbörd. Men icke kan jag fatta, huru den nuvarande tillfälliga finansiela förlägenheten skall kunna afhjelpas med antagande af Utskottets förslag i denna punkt, innefattande en fråga,

som först i en framtid kan finna sin lösning och äfven, om den redan i år blefve löst, långt ifrån att minska förlägenheten, hvaröfver man nu klagar, skulle verka motsatsen eller åtminstone öka utgifterna för de jordägare, som ville af aflösningen sig begagna. För öfrigt kan jag ej annat än instämma med Herr Friherre Alströmer deri, att, då en kommitté för grundskatternas aflösning, med anledning af Ständernas skrivelse, i nåder tillförordnats, hvilken afgifvit Utlåtande så nyligen, att det ej hunnit af representanterne genomläsas, och man således har att vänta förslag från Regeringen till en kommande riksdag, det icke vore skäl eller rätt lämpligt, att Kammarerna nu, då så kort tid af riksdagen återstår och frågan ej kan hinna utredas, fattar beslut, hvarigenom man tilläfventyrs bunde sig för en följande riksdag. På dessa skäl och enär i allt fall förslaget i denna punkt icke är egnadt att afhjelpa den tillfälliga finansiella förlägenheten, anhåller jag om proposition derå, att denna punkt icke för närvarande kan till någon åtgärd föränleda.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Man har här sagt, att den utredning, som i det föredragna Betänkandet af Utskottet blifvit lemnad angående den nuvarande ekonomiska ställningen inom jordbruksnäringen, långt ifrån att visa densamma vara så ofördelaktig och nedtryckt som man förut så ofta hade hört upprepas, tvärtom innehölle en i alla afseenden lycklig och tillfredsställande skildring af de undersökta förhållandena. Men den, som rätt genomläser Betänkandet, skall dock finna, att det verkligen har sina ganska starka skuggsidor, fastän i flera hänseenden de ljusare partierna sanningsenligt måst framhållas. Det kan nemligen icke förnekas, att jordbruket såsom produktiv näring gjort ganska stora framsteg under de sednaste trenne decennierna samt förmått frambringa en vida större afkastning af jordens produkter än under föregående tider, äfvensom att hela landet, just genom denna, af en ymnig, säker och billig penningetillgång under de första delarne af den nämnda tidsperioden gynnade starka utvecklingen inom dess förnämsta näring, i högst betydlig grad har tillvuxit i materiel kraft. Men af allt detta följer dock icke, att idkarne af denna till ökad produktion utvecklade jordbruksnäringen ej nu kunna befinna sig i svår och nedtryckt ställning. Ty om än landtmannens inkomster hafva ökats derföre och å hans jord produceras mera spanmål och ladugårdsalster än förut, så måste man, för att rätt bedöma hans ställning, äfven på samma gång taga i betraktande, hurudant förhållandet visat sig i afseende på hans utgifter; och om sådan jemförelse anställles, visar sig vara obestridligt, att just under det sednaste årtiondet — under hvilket klagan öfver jordbrukets betryck egentligen har uppstått och småningom låtit höra sig allt starkare — jordbrukarens utgifter i hög grad hafva stegrats, *dels* derigenom att skatter, afgifter och besvär, och deribland synnerligast de kommunala, hafva blifvit betydligt höjda eller försvårade — *dels* än mera derigenom, att genom mycket förökade aflösningsvilkor för både tjänstefolk och daglönare samt tvånget att egna mera omsorg åt jordens skötande arbetsomkostnaderna vid jordbruket blifvit vida högre än förut — och *dels* slutligen aldramest — derigenom, att till följd af gjorda förändringar inom penningelagstiftningen och penninge- rörelsens deraf föränledda förändrade riktning det för jordbrukaren nödig

förlagskapitalet blifvit både svårare att erhålla och dyrare att begagna än förut, — och då, genom dessa omständigheter sammanlagda, jordbrukets ehuru betydligt ökade afkastning dock icke kunnat motsvara jordbrukarnes än mera ökade utgifter för jordens skötande, har den öfverklagade ekonomiska förlägenheten häri sin rätta grund och förklaring — och då den uppenbarligen är af mera allmän natur och råder inom landets största näring, måste den väl anses så mycket förtjent af Statsmagternas uppmärksamhet, att några bemödanden af dem användas, både för att utreda orsakerna till densamma och för att få dessa undanröjda, sedan de blifvit upptäckta och angifna. I det från Utskottet lemnade Betänkandet har icke allenast en sådan omfattande utredning skett, utan genom flera bland Betänkandets särskilda punkter hafva åtskilliga verksamma medel blifvit föreslagna till afhjelpande af jordbrukarnes finansiela betryck — och det tillhör nu Representationen att genom sina beslut gifva stöd åt de af Utskottet gjorda framställningarne, i den mån de, punkt efter punkt föredragna, anses deraf vara, såsom jag tror i de flesta fall, förtjenta. Den nu under behandling varande första punkten står visserligen icke i något mera direkt förhållande till det nedtryckta tillståndet inom jordbruksnäringsen. Men då den otvifvelaktigt anvisar på ett medel att lätta bärandet af en af de många bördor, som trycka på jordbruket, och det förslag, som Utskottet framställt, om de för grundröntornas aflösning ingående medlens kapitalisering till jordbrukets förmån, synes vara ganska riktigt och ändamålsenligt, bör man, om man öfver öfriga Utskottens förslag kommer att ingå med en skrifvelse till Kongl. Maj:t, icke undanskjuta den för jordbruket så viktiga frågan om bästa sättet för grundröntornas aflösning, utan äfven deröfver uttala Representationens åsigt. Och något hinder häremot kan icke anses finnas deruti, att hela frågan redan blifvit gjord till föremål för Kongl. Maj:ts uppmärksamhet och behandling inom en af Kongl. Maj:ts tillsatt kommitté, hvars Betänkande nu skall vara färdigt. Då ännu ingen Proposition inkommit, vet man ej hvilken mening den andra Statsmagten hyllar, och man skulle derföre genom en nu afgifven meningsyttring möjligen kunna utöfva någon inverkan i den angifna riktningen å den framställning i ämnet, som vid en kommande riksdag från Regeringen måste vara att förvänta. — För min del tillstyrker jag derföre antagandet af nu föredragna första punkt.

Herr Key: Denna fråga, som nu änyo är bragt å baue, är densamma, som vid riksdagens början framkallade yttringar af två olika åsikter, som på sednare tider skarpare än förr bekämpat hvarandra inom vårt land. Jag menar optimisterne och pessimisterne, de modige eller de missmodige. Båda hafva haft rätt och båda orätt. Intrycket är beroende af huruvida lifvet och förhållandena skärskådas, om jag så må säga, endast på avfjigsidan eller blott på rätan och derefter dömes. Utskottet har ansett sin pligt vara att undvika all ensidighet och se saken på ju flera sidor desto bättre, för att kunna i en helgjuten bild uppfatta vårt lands ekonomiska och sociala ställning i alla dess faser. Detta har blifvit för Utskottet möjligt, tack vare biträdet af den utmärkte sekreterare, af hvars insigter och erfarenhet i vårt lands statistik i alla riktningar Utskottet dragit nytta, såsom föreliggande Betänkande nogsam utvisar. Men då den talare,

som började diskussionen, har sagt, att Utskottet öfverskridit sin befogenhet vid fullgörandet af det grannliga uppdrag, det haft sig anförtrödt, kar jag, såsom ledamot af Utskottet, ej underlåta att emot detta yttrande afgifva protest. Utskottets uppdrag var, såsom synes af motionen, hvilken utgjort föremål för Utskottets öfverläggningar, så vidsträckt och omfattande, att det endast gjort sin pligt, då det, på sätt som skett, sökt utreda alla de förhållanden, som inverka på jordbrukets närvarande ställning. Samma talare har också sagt, att förlägenheten ej är allmän och inskränker sig endast till individer; men han gjorde sig, mot vanligheten, skyldig till en inkonsekvens, då han straxt derefter påstod, att de föreslagna åtgärderna vore otillräckliga att afhjelpa den närvarande förlägenheten.

Att tillståndet är betänkligt, all vår vackra utveckling och företagsamhet oakadt, framgår tillräckligt deraf, att antalet af anhängiggjorda utsokningsmål på 8 år från 1857—1865 stigit från 78,841 till 171,512; att beloppet af den utaf samtliga Konungens Befallningshafvande ådömda skuldsumma under samma korta tid stigit från 7,203,855 till 17,568,670 R:dr; att lagfarna köp efter utmätning eller konkurs likaledes på dessa 8 år ökat sig i högst betänklig grad, då desamma 1857 uppgingo till 1,041,998 R:dr, men 1865 till 7,295,261 R:dr. Derjemte hafva tullinkomsterna nedgått efter Franska traktatens tillämpning, ehuru tiden varit alltför kort för att med visshet kunna sluta till, antingen detta nedgående varit en deraf gifven följd eller en af tillfälliga och öfvergående orsaker framkallad verkan. Man finner vidare att markegångsprisen å spannmål stå lägre än för 25 år sedan, men dagsverksprisen högre än under sjelfva gyllne tiden 1855 och 1856.

Lägger man slutligen till det öfriga, att blott under en half mansålder eller sedan 1840 tillökningen i de särskilda hufvudtitlarnes årliga anslag ökats, bråktalen oberäknade, den första med 31, den andra med 135, tredje med 41, fjerde med 51, femte med 97, sjette med 200, sjunde med 193, åttonde med 207 och nionde med 92 procent eller i medeltal med 107 procent, så påstår jag sannerligen, att man antingen måste vara rent af blind eller också icke *vilja se*, för att kunna förneka landets närvarande, högst betänkliga ekonomiska ställning. Vidare har man förnekat, att jordbruket skulle vara mera tryckt af skatter än öfriga näringar. Känd sak är så god som vittnad, säger man, och jag ber att få erinra, huru jorden, utom de många skatter och onera, som icke vidlåda andra näringar, har fått på sin del de indelta och ordinarie spannmålsräntorna, som, jente åtskilliga andra poster och mantalspenningarne, hvilka hufvudsakligen inflyta från landet, tillsammans uppgå till nära 9,000,000 eller i bestämdt tal 8,861,270 R:dr. Den bevilning hvartill handlanderne i städerna, enligt Kommers-kollegium, blifvit för sin rörelse taxerade 1865 uppgick sammanlagdt till 201,086 R:dr 25 öre, deraf Stockholm 71,246 R:dr, Göteborg 43,411 R:dr 25 öre, Norrköping 7,300 R:dr 50 öre, Malmö 9,544 R:dr, Gefte 3,351 R:dr o. s. v. Manufakturidkarne eller fabrikanterne utgjorde 1865 en bevilning af sammanräknadt 129,808 R:dr, deraf belöpte sig på Stockholms fabrikanter 27,891 R:dr 25 öre och handverkare 26,294 R:dr. För Göteborgs fabrikanter har Kommers-kollegium eget nog sagt bevilningen ej kunna uppgifvas, för dess handverkare har den utgjort 6,501 R:dr 25 öre.

För Norrköpings	fabrikanter	8,214: 61.
”	handtverkare	2,516: —
” Malmö	fabrikanter	3,798: 92.
”	handtverkare	4,424: 88.
” Jönköpings	fabrikanter	1,678: 20.
”	handtverkare	1,178: —

Jemför man skatterna från landet och från städerna, finner man verkligen ingen rättvis proportion; och detta har man vetat länge. Att lindra dessa bördor och jemnt afväga skatterna mellan alla näringar är ingen lätt sak och fordrar en lång tid, men att ett missförhållande i närvarande fördelning dem emellan af skatter och onera eger rum torde väl få anses ådagalagd, och jag begagnar tillfället att till en föregående talare, den utmärkte representanten för Södertörn, hembära min tacksamhet för den beslutsamma öppenhet, hvarmed han nyss i sitt lysande anförande uppträdde till jordbruksnäringens försvar emot det klander för egen nytta, som rigtats emot dess idkare. Man säger sig älska sjelfva näringen och vörda densamma, men dess idkare, dessa landtmän, denna samhällsklass, genom hvilken just sjelfva näringen har lif, denna har man velat skildra såsom uteslutande egoistisk och glömsk af fäderneslandets högre intressen. Men den förmenta egen nyttan, hvori består den? Jo, endast deruti att landtmännen tillropa dessa andra högsinnade patrioter: hjälp till ni också! hjälp till, tag uti, ty vi förmå icke längre att snart sagdt ensamme bära de alltjemt ökade statsbördorna.

Jag vågar påstå, att det var känslan af detta allmänna betryck och insigten om den gamla Representationens oförmåga, såsom denna var sammansatt, att kunna kraftigt gripa in och rycka tillbaka fäderneslandet från den brant, hvarvid den befinner sig, som till stor del föranledde representationsförändringen. Mången, som icke af politiska skäl kunnat öfvertygas om densamma berättigande och nödvändighet blef det mer och mer af ekonomiska grunder. Och det vore därför för denna Kammare icke blott ett förbiseende af opinionen hos hemmavarande kommittéer, det vore snart sagdt ett förnekande af sitt eget ursprung, om densamma icke skulle både erkänna och allvarligt behjerta det närvarande betrycket i alla näringsförhållanden. Jag vågar icke hoppas att derom kunna öfvertyga de ärade motståndarne, blomstermålarne, så väl de gamle mästare som de unga eleverne, på hvilka torde kunna tillämpas det bekanta yttrandet om Bourbonerne: “att de ingenting lärt och ingenting glömt“. Förgäfvos skall man söka undanskjuta sådana frågor som dem om grundskatternas afflyttande från jorden, om indelningsverket, öfriga skatter och onera, uppbördssättet, ökade tillfällen till besparingar, en förändrad banklagstiftning, förbättrade kreditlagar, en jordbruksminister m. m. Man säger visserligen, att en stor del af dessa frågor redan förut blifvit behandlade både inom Riksdagen och af kommittéer, att ganska få förneka deras större eller mindre berättigande, och att det derföre icke tjenar till något att nu härom framkomma med upprepade önsknings- och uttalanden. Jag finner det ej så, ty, om allt detta är sannt, hvarför ej säga det? Och är det sannt, hvarför icke upprepa det; och ännu en gång — är det sannt, hvarför skall sanningen då vara så obehaglig att höra? I motsats härtill vill jag för min del förklara, att

alla dessa frågor äro väl berättigade att åter höras och åter afhandlas, ända till dess att desamma blifvit verkligen genomförda och lyckligen lösta. Dessa frågor, de *kunna ej falla*, jag är derpå viss: ty det kan icke falla, som bakom sig och till underlag har hela landet såsom stöd.

Då öfriga punkter af Utskottets Utlåtande förekomma till behandling, torde jag derom särskildt få yttra mig och anhåller blott nu om bifall till ifrågavarande första punkt.

Herr A. A. Anderson: Då jag genomgår detta Utlåtande, finner jag att Utskottet nedlagt stora förtjenster i och för frågans fullständiga utredning. Utskottet har framhållit den tyngd och de olägenheter, som för närvarande vidlåda den Svenska jorden. Utskottet har talat om grundskatterna, indelningsverket, skjutsväsendet och penningeväsendet m. m., och med synnerligt nöje hembär jag Utskottet min tacksamhet för hvad Utskottet i detta afseende gjort och för den osparda möda Utskottet ådagalagt. Jag vill nu hufvudsakligen fästa mig vid första punkten af Utlåtandet, hvilken nu är föredragen. Hvar och en inom denna Kammare torde vara öfvertygad, att hvad den innehåller innebär en rättvisa emot jordbruket, och att grundskatterna förr eller sednare måste aflösas.

En aktad talare har framhållit, att jordbrukarne icke böra tvingas att ingå på någon inlösning af grundskatterna, och en annan åter har ansett, att dessa eller jordbrukarne icke skola vara i tillfälle att kunna lösa sig ifrån dem. För min del anser jag, att, om det blefve så ordnad med denna aflösning, att en årlig amortering af lösesumman komme att ega rum, följden deraf skulle blifva, att icke någon komme att underlåta att afskudda sig detta onus.

Med anledning häraf vill jag bifalla första punkten, ty icke skulle det stå väl tillsammans med rättvisa och billighet, om vi nu beslöto att lägga den till handlingarne, utan att uttala vår åsigt i frågan. Med tillförsigt hoppas jag, att Kongl. Maj:t vid nästa riksdag skall inkomma med en på billiga grunder fotad nådig Proposition i ämnet.

Herr Björck:

Herr Rundbäck: Det var icke oväntadt, att, när detta Utlåtande skulle komma att diskuteras, heta strider och delade åsichter skulle göra sig gällande; ty redan vid remissen af den motion som Utskottet haft att behandla gjordes, som vi känna, allt möjligt för att få den förhatliga frågan om jordbrukarnes betryck qväfd. Under tiden och medan Utskottet arbetade på den utredning här föreligger har man icke heller varit öfversam att ställa såväl sjelfva frågan som Utskottet, hvilket hade att behandla den, i en ofördelaktig dager. Särskildt hafva de flesta af landets tidningar fört optimisternas talan för sina läsare och i allt hvad på dem ankommit nedsatt alla dem, hvilka blott vågat tänka på det rådande förtrycket och dess afhjelpande. Något mildare än förut, medgifver jag dock, har man här i dag förfarit vid behandlingen af nu föreliggande ämne, helst man i allmänhet medgifvit, att mot första och andra delen af Utskottets Utlåtande ingenting kan anmärkas; men härmed anser man allt vara fullkomnad och deri ligger just det karakteristiska i motståndarnes

sätt att gå till väga; ty på samma gång de icke jäfva eller kunna jäfva de af Utskottet på fakta grundade bevis för tillvaron af en finansiell förlägenhet särdeles för jordbrukarne, komma de dock genast fram med de obotfärdiges förhinder och säga, att ingenting hvarken kan göras eller bör göras för att afhjelpa den kända och erkända förlägenheten. För att dessutom visa, att tillståndet är, som en talare uttryckte sig, förträffligt, uttyder man Utskottets på statistiska data grundade uppgifter på sitt egna vis och der en skef uttydning ej kan hjälpa vedersakarne till rätta, der har man till hands data och kalkyler, hemtade ur källor som man förut aldrig hört kunna lemna några bevis; ty endast en rik inbillning får ej här vid lag göra sig till mästare. Årligt och opartiskt bör man handla, då man bedömer en fråga af ifrågavarande art, och ej genom egna hugskott söka omintetgöra de sanningar Utskottet otvifvelaktigt framlagt. För att följa motståndarne i deras slingriga vägar tror jag visserligen icke att man har af nöden antaga deras taktik eller söka stödjepunkter utom Utskottets utredning och sanningen, utan torde man heit enkelt tvärt kunna afskåra den för dem numera icke så hederliga reträtten blott, derigenom att man hänvisar till Utskottets utredning, der mau finner stoff nog till begrundning.

Det nu i förbigående anförda torde vara nog till svar å de framställda anmärkningarne mot första och andra afdelningen i Utskottets förslag, ehuru om mera vore af behof, eller om man ej åtnöjes med de af Utskottet framlagda data, flera sådana äfven af mig torde kunna framställas; men då det synes som hade man icke tagit i betraktande den i detta Betänkande framlagda utredning, vore det troligen nödvändigare att lösa dessa först och hålla sig vid dem, innan man flyger åstad åt andra håll och länder. Då jag emellertid hoppas, att vinnes icke något annat med Utskottets arbete vid innevarande riksdag, så skall man åtminstone vinna det, att orsakerna till det onda blifva mera kända, och dermed är icke litet vunnet; ty detta skall leda derhän att man nu icke som 1858 rusar åstad och fattar beslut utan någon utredning. Det är dock sannt att en skilnad är mellan då och nu; ty då gällde krisen våra affärsmän och de gjorde då en kupp i rappet, när de efter blott få dagars rop och vecklagan finga Ständerna att gå in på allt hvad de begärde; så icke våra jordbrukare, de hafva länge ropat förgäfvets och de hafva äfven gifvit skäl för sig; men kanske just därför kan för dem ingenting göras?

Hvad nu särskildt den nu föredragna punkten beträffar, eller frågan om grundskatternas aflösning, så ber jag få bemärka, att Utskottet, med hänvisning till den utredning därför tillsatte kommitterade i frågan afgifvit här endast uttryckt en önskan om grundskatternas aflösning; men deremot har Utskottet med bestämdhet uttalat den mening, att lösningssumman, såsom utgörande en säker och betydlig del af Statsverkets tillgångar, aldrig borde försingras eller Staten frånräckas, utan på sätt här är föreslaget, i form af lån till fastighetsegare på därför föreskrifna vilkor, användas. En sådan anordning, när och om grundskatterna komma att aflösas, kan icke vara annat än god, och måste jag erkänna, att jag ej förstår hvilka skäl som hindrar någon att bifalla detta. För egen del bifaller jag denna punkt och önskar blott tillägga, att medelst ett dylikt arrangement, som här blifvit föreslaget, skulle det för Staten fastlästa kapital och den för en stor del jordbrukare nu ouppsägbara skuld, som

grundröntorna i sin nuvarande form utgöra, aflöst och, på sätt Utskottet yttrat, användt bilda rörelsemedel och skattejenkningar, hvilka medel om icke genast dock i en icke aflägsen framtid otvivelaktigt skulle för hela landet medföra helsosamma verkningar.

Herr Lindström: Det är med anledning af den värde representantens från Södertörn yttrande, som jag känner mig uppmanad att uppträda, för att i några delar besvara hans anförande; men för den händelse jag, likasom han, skulle blifva af för stor värme föranledd att gå från ämnet, så vill jag i förväg anhålla att få ändra mitt yrkande om afslag å ifrågavarande punkt derhän, att den i stället måtte läggas till handlingarne.

Den af mig omnämnda representantens framställning var utmärkt i flera afseenden, särdeles hvad första delen af densamma angår; men den var ock i andra afseenden förvånande och egnad att väcka djup indignation. Slutande sitt tal med att vädja till Gud och Sveriges allmog, kunde han lika gerna hafva slutat, såsom fordom den Romerske senatoren, med att upprepa sitt "Karthago skall förstöras", ty derpå syntes mig hela hans framställning gå ut, icke att förena och sammanföra hvad som kan vara söndradt och brustet utan upplösa det svaga band, som ännu sammanhåller intressen, hvilka ej borde stå fiendtliga mot hvarandra, ehuru de dess värre i smärre stycken skiljas åt. Han har talat om ett landtmannaparti, stäldt emot ett annat, men hvilket är då detta andra parti och hvilka äro dess intressen eller hvarutinnan äro de oförenliga med Statens sanna väl och bästa? Han har sagt, att åtskillige velat smäda, nedsätta och brännmärka detta så kallade landtmannaparti, men hans uppfattning af förhållandena har, efter mitt förmenande, varit alldeles origtig, ty många af dem han ansett vilja skada landtmannapartiet hafva oftast gått i samma rigtning som detta och stridt i dess leder. Jag sjelf har gjort det mera än en gång, ja kanske i de aldra flesta fall, fast jag icke har den äran att räknas till partiet. I ett visst afseende är den värde talarrens framställning, såsom jag redan nämnt, utmärkt, och det är då han visar, att jordbrukets ställning för närvarande icke är så brydsam, som man i allmänhet vill förmena; men då han talar om hvad som blifvit gjordt för jordbruket, så misstager han sig i sjelfva konklusionen, ty då Staten lemnat bidrag till jernvägsanläggningar, hamn- och kanalanläggningar, vägförbättringar, aflösande af Sundska tullen m. m. m., så kan man omöjligen påstå, att detta skett endast i handelns och sjöfartens intresse. Om Staten gjort mera för jordbruket, än den verkligen gjort, så frågar jag, hvem skulle hufvudsakligast fått bekosta detta, om icke jordbrukaren sjelf, som otvivelaktigt är mest beskattad. Icke kunna de mindre beskattade samhällsklasserna hafva något emot, att anslag beviljas jordbruket, då jordbrukaren sjelf får mest svida derrör. Han säger, att enskilda bolag blifvit gynnade med privilegiet att utgifva sedlar, hvarpå en stor vinst beredes. Härvid får jag fråga: Hvem har nekat jordbrukare att ingå i sådana bolag? Jag tror till och med, om man skulle räkna öfver, att just de fleste intressenterne i dessa bolag utgöras af jordbrukare, och hvad som är säkert är att dessa bolag i hög grad bidragit att åt jordbruket gifva en lyftning, hvarförutan detsamma ej hade haft att

glädja sig åt de stora framgångar, som man nu ej längre vågar förneka.

De strider emellan kapitalet och arbetet, som i andra länder pågått och pågå, och hvarom den värde talaren erinrar, hafva lyckligtvis icke ännu hunnit till oss och gifve Gud att den dagen måtte sent randas. Hvarje försök till utsäende af split och afund mellan olika samhällsklasser, som kan föda dylika på lif och död gående strider, måste med allvar och kraft motarbetas, och jag beklagar, att min värde motståndare vid detta tillfälle tillåtit sig uttryck, som, om de äro allvarligt menade, måste sätta i tvifvel, huruvida icke verkliga afsigten varit att utkasta en brandfackla och derigenom tända upp passioner, hvilka lyckligtvis nu slumra. Jag kan icke hjälpa, att jag vid afhörandet af den värde talarens framställning lifligt påmints om Danton och Robespierre m. fl. revolutionshjeltar, hvilka med häftiga, eldiga tal sökte gripa sitt auditorium och lägga an på dess känslor, ehuru den på det hela på mig ej gjort annat intryck, än att jag funnit densamma i alla afseenden opåkallad, då jag åtminstone icke kunnat förmärka något sådant penningens förtryck i vårt land, hvaröfver man annorstädes med eller utan rätt haft att beklaga sig. Må man — det är min önskan — så tvista om det *lilla* som åtskiljer, att man ej glömmet det *stora* som förenar.

Jag vill nu yttra några ord till gemmäle å den talares yttrande, som uppträdde näst efter den, emot hvilken jag förnämligast haft anmärknin- gar att göra. I detta afseende vill jag nämna, att jag alldeles icke bestridt Utskottets befogenhet att taga befattning med de frågor, hvarom Utlåtandet förmäler, så mycket mer som det uppdrag Utskottet fått varit så omfattande, att Utskottets Utlåtande kunnat i sig inbegripa ännu flera ämnen. Samma talare har yttrat, att han icke kunde neka, att ju den af Utskottet framlagda taflan egde ljusa sidor, men att der äfven funnos mörka eller skuggsidor. Jag medgifver visserligen detta, men jag tror också, att icke någon målung saknar sina skuggor, hvilka äro skarpare i ögonen fallande, ju ljusare sjeliva taflan är. Det är ej heller värdt att strida med några skuggor eller låta sig af dem förfäras, utan allvarligt eftertänka hvad som bör göras för att bota det öfverklagade förhållandet. De medel, Utskottet därför föreslagit, har jag för min del icke funnit nog verksamma, men på samma gång vill jag nämna, att jag icke funnit annat, än att hvar och en önskar att gå jordbrukarne till mötes i fråga om att göra allt hvad som kan och bör göras för det ondas afhjelpande. Då är det icke värdt att tala om de obotfärdiges förhinder. Hvad jag icke kan förstå är emellertid det, att landtmannapartiet, om jag så må kalla det, skulle vilja antaga Utskottets förslag i den nu föredragna punkten. Jag fruktar verkligen, att, då det kommer till handling i detta afseende, man skall just från den sidan finna de starkaste hindren och ett obevkligt: "non possumus".

När det en gång kommer från ord till handling, skall jag visa att, i hvad på mig ankommer, inga hinder skola läggas för en lösning af frågan, ännu mera tillfredsställande för jordbruket, än möjligen det nu framlagda förslaget är.

Herr Friherre Alströmer: Det kan måhända anses förmätet af mig, att ännu en gång uppträda i denna fråga, men saken är den, att jag vill hålla diskussionen inom sina vederbörliga gränser. Då jag påyrkar, att Utlåtandet i denna punkt må läggas till handlingarne, sker detta icke derföre att jag vill hindra grundskatternas aflösning, utan derföre att jag är öfvertygad, att, om punkten bifalles, det icke blir något utaf denna aflösning. Om nemligen Statsverket skall för all framtid tillförsäkras den inkomst oafkortad genom grundskatternas kapitalisering, som det hittills af dessa skatter för sina behof hemtat, så kan man vara viss derom, att icke någon aflösning kommer att ega rum.

Herr vice Talmannen Mannerskantz: Dels derföre att de begge representanterne ifrån Göteborg genom sina anföranden dertill gifvit mig anledning, och dels ock af det skäl, att jag icke torde få tillfälle att, såsom jag hade ämnat, vid en sednare punkt i Betänkandet närmare utveckla mina åsigt om anledningen till det nuvarande ekonomiska betrycket inom jordbruksnäringen samt medlen för detsammas afhjelpande, önskar jag få göra några tillägg vid mitt nyss afgifna yttrande.

Den ena af de begge representanterne framhöll den satsen, hvars riktighet väl ingen torde förneka, eller att man bör bemöda sig att framkalla harmoni i stället för söndring emellan de olika intressen i samhället, hvilka man derföre här inom Representationen snarare bör söka föräna än ställa upp emot hvarandra. Men härtill fordras likväl, att de särskilda större intressen, som här äro representerade, visa sig benägna att lyssna till för att rätt förstå och uppskatta hvarandras meningar och påståenden — och att det ena intressets målsmän icke oupphörligt söka undanskjuta eller till sin betydelse förringa frågor och yrkanden, som äro af den aldra största vikt för det andra. — Så har dock den andre representanten från Göteborg gjort, då han nyss såsom hufvudsak till det nu allmänt rådande ekonomiska betrycket inom jordbruksnäringen har uppgifvit ett så partiell förhållande, som den genom penningeöfverflödet under krigsåren och intill 1857 års kris på några ställen i landet uppkomna spekulationslustan att till öfverdrifvet höga pris inköpa jord, hvaraf flertalet bland jordbrukare, enligt den värde representantens åsigt, skola hafva blifvit förledda att öfveruppskatta sina egendomars värde samt att i sjelfgjord inbillning om sina förmögenhetsvilkors förökning lefva öfver sina verkliga tillgångar, med den påföljd att de nu blifvit bragte till ekonomisk ruin. — Med denna sats, som man ofta hör upprepas, vill man väl söka visa, att det onda hvaröfver klagas är sjelfförvålladt af den som deraf träffats, och att de enskilde, om än talrika, som nu lida, tåligt måste bära hvad deras eget lättsinniga handlingssätt ådragit dem, utan att Statsmagterna hafva något dermed att skaffa. Detta är visserligen ett beqvämt sätt att afvisa dessa påståenden, som fordra icke att följderna af ett uppjagadt spekulationsbegär och ett öfverdådigt lefnadssätt skola botas — men att en noggrann och allvarlig undersökning skall göras, om ej en sådan svaghetskris, som varar och tillväxer år efter år, må finnas hafva en djupare orsak än några spekulanters lättsinne, och huruvida icke Statsmagterna, genom sin nya lagstiftning i penningefrågor och deras utan tillbörlig uppmärksamhet å verkan deraf på landets jordbruk och

närningar, äfven i öfrigt vidtagna beslut och åtgärder inom statshushållningens område, under de sednare åren, just gifvit anledning till den afmattning inom landets näringslif, som samtidigt uppkommit och successive synes alltmera förökas. För min del bestrider jag att dessa mycket omordade öfverdådiga och illa beräknade egendomsköp haft den stora inflytelse, som man söker tillskrifva dem — och hvilken de så mycket mindre kunna hafva haft, som de, ehuru många de äru varit, dock utgjort ett ofantligt litet antal vid jemförelse med den massa jordegendom i landet, som alls icke undergått någon försäljning, och till någon anmärkningsvärd betydighet hafva sådana egendomsaffärer dessutom blott uppgått inom några få delar af landet, då de deremot alls icke vidrört somliga trakter, der penningeförlägenheten dock nu visar sig vara i lika hög grad rådande som på andra ställen. I den del af landet, der jag är boende — södra Calmar län — hafva några egendomsförsäljningar i ovanligare myckenhet under något visst kortare tidsförlopp ej egt rum, och, när sådana skett, hafva dervid, med ett eller annat sällsynt undantag, inga öfverdrifna pris blifvit betalda, och detta oaktadt visa lagsökningar och konkurser i stort och växande antal det ekonomiska tillståndet bland jordbrukarne der vara lika besväradt som på andra orter. Inom hela Calmar län har med betydliga anslag af landsting och hushållningssällskap och under ledning af en tillsatt kommitté, af hvilken jag varit en medlem — en högst noggrann undersökning under loppet af ett par år blifvit gjord öfver alla dervarande jordbruksförhållanden, dervid man äfven sökt utröna det verkliga värde, hvartill inom olika delar af länet belägen jordegendom i allmänhet eller i medeltal borde kunna uppskattas. — För sådant ändamål sökte man skaffa sig kännedom, icke allenast om samtliga jordstyckena eller hemmansdelars areal i åker och äng och utmark — om deras medelafkastning i spannmål, gräs och rotfrukter, samt om derå underhållna kreaturs antal, utan ock om alla de skatter, onera och besvär till Kronan eller kommunen, af hvad namn och beskaffenhet som helst, som derifrån borde utgöras, samt om afföningsvilkor för både lagstade tjenare och daglönare; — och då man för noggranna underrättelsers inhemtande i alla dessa afseenden begärde uppgifter, icke allenast ifrån länets landtmäterikontor om alla uppmätta jordstyckens areal af olika egoslag och ifrån häradsskrifvarne om vid samtliga hemman eller hemmansdelar häftande hvarjehanda skatter och besvär, utan ock ifrån samtliga kommuner så väl om arealen och de förändringar densamma undergått som om alla andra här ofvan nämnda förhållanden, samt kontrollerade hela denna insamling af statistiska fakta, genom pröfning både inom kommittéen och genom till särskilda orter utsände sakkunnige förtroendemän, så tror jag mig kunna säga, att man på detta sätt förskaffade sig — åtminstone för en större del af länet, der man hade tillfälle göra efterforskningen mest fullständig och noggrann, en så tillförlitlig allmän kännedom både om jordens beskaffenhet till areal och afkastningsförmåga, om den antagliga kostnaden för densammas skötande, och om de skattetitlar af olika slag, som derifrån måste utgöras — som genom en dylik undersökning står att vinna. — Med begagnande af dessa fakta beräknades för hvarje af länets fögderier, hvad ett derinom beläget hemman i medeltal egde i areal af åker,

åker, äng och utmark, afkastade i spanmål, gräs och rotfrukter, samt hade att utgöra i alla slags utskylder och besvär. — Och sedan detta medeltal var utfunnet, sökte kommitterade, med den sakkännedom som de, såsom inom olika trakter af länet bosatte jordbrukare, kunde anses ega, att beräkna först hvad ett dylikt jordstykke borde kunna lemna i behåll åt sin egare, och derefter af hvilket kapitalvärde för jordstycket den sålunda beräknade behållna inkomsten deraf borde anses motsvarad, och erhöles på denna väg för ett hemman i medeltal ett sådant värde, som icke i någon väsendtligare mån skiljde sig ifrån det, hvartill medelvärdet af ett hemman utpiggick, då det uträknades på grund af i bevillningstaxeringslängderna utförda uppskattningsvärden — och som äfven i det närmaste öfverensstämde med det medelvärdet som erhöles, då, för en del af länet, medeltalet togs af de från Smålands hypothecksförening benäget meddelade värden för ett högst betydligt antal inom länet belägna hemman, som i nämnda förening blifvit till belåning antagna; och då dessa på olika vägar utfunna, med hvarandra nära sammanstämmande medelvärden icke heller visade någon särdeles skiljaktighet emot vid försäljning af jordegendom inom länet i allmänhet betingade köpeskillingar, sådana desamma antingen funnos uppgifna i taxeringslängderna eller af kommitterade eljest voro kända, tror jag mig med full sakkännedom kunna påstå, att åtminstone inom denna trakt af landet någon öfveruppskattning af jordegendomens värde ej annat än undantagsvis har egt rum. — Dock måste jag bedja, att härvid måtte bemärkas, att det inom ofvannämnda kommitté beräknade jordegendomsvärdet kan anses riktigt endast under den förutsättning, att man, såsom inom kommittéen skedde, tager alla i beräkningen ingående förhållanden på en gång i betraktande, icke såsom någon ibland dem omgestaltat sig under de sednaste åren, utan sådana de i allmänhet visade sig ifrån de lyckliga så kallade krigsårens början och inemot närvarande tid — ty skulle man vid räkningens uppgörande särskildt fästa sig vid t. ex. sista hälften af nyss anförda tidsperiod, måste man efter derunder inträffade förändringar visserligen komma till ett helt annat resultat. Vid ett egendomsvärdes uträkning måste nemligen åtskilliga faktorer tagas med i kalkylen, som om någon af dem rubbas också rubba det hela, och då, i sådant afseende, vid den beräkning, som inom ofta nämnda kommitté på grund af de förhållanden, som existerat intill de aldra sista åren, blef anställd, man ansåg sig kunna antaga, att, om ett hemmans hela bruttoinkomst utpiggick t. ex. till 3,200 R:dr, om 12½ procent deraf skulle ätgå till skatter och onera, 12½ procent till utsäde samt kreatur, uppsättning och inventariers underhåll och 35 procent till bruks- och arbetskostnad, och således blott 40 procent lemnas att utgöra den nettobehållning eller verkliga inkomst för jordegaren, som, om denna ansågs motsvara en ränta af 5 procent på jordstyckets kapitalvärde — bestämde medelvärdet för ett hemman inom länet att kunna skäligen uppskattas till 26,000 R:dr — så kan detta efter sålunda begagnade uppskattningsgrunder utfunna hemmansvärde naturligtvis endast så länge anses riktigt, som de nyss angifna procentförhållandena icke — genom ökning eller minskning af ett eller annat ibland dem — väsendtligen förändras i sin ställning till hvarandra. Men en sådan, lika hastigt påkommen som djupt ingripande, för-

ändring af alla de nämnda förhållandena har just under de sednaste åren inträffat — dels i någon mån derigenom att, synnerligast genom förökade utgifter för fattigvård och skolväsende samt större fordringar i afseende å utgörandet af vissa naturaprestationer från jorden, procentförhållandet för skatter och onera blifvit höjdt, dels än mera derigenom att, i följd af för Statens och kommunens räkning i högst betydlig skala företagna och alltmera utvidgade allmänna arbeten samt genom tvånget att använda större ansträngning vid jordens bearbetande, arbetskostnadsprocenten ganska väsendtligen stegrats, och dels slutligen aldramest derigenom att, i följd af utaf Statsmagterna fattade beslut inom penninglagstiftningens område angående bankväsendet och räntans frigörande, en sådan total omkastning af alla förut existerande penningförhållanden har inträffat, att det förut begagnade måttet för bestämmandet af ett jordstyckes värde, efter den behållna inkomst som deraf kunde anses hemtas, derigenom blifvit helt och hållet rubbadt. — Om, för att fortfarande begagna de redan till bättre belysning af förhållanden af mig uppgifna sifvertalen, det förut till 12½ procent af bruttoafkastningen beräknade utgiftsbeloppet för skatter och onera har ökats med 10 procent, måste den förstnämnda siffran höjas till 13¾ procent, och om den förut antagna arbetskostnaden med 20 procent har stegrats, måste den i stället för 35 procent anses utgöra 42 procent af hela afkastningen; och blott genom dessa ändringar, som jag tror icke kunna sägas vara för högt beräknade, skulle nettoinkomsten af ett jordstykke från 40 till cirka 32 procent, eller således med 20 procent af sin först uppgifna siffra, komma att nedsättas, samt en motsvarande minskning af jordvärdet deraf blifva en följd. Dessa nu omnämnda nedsättningar i hans nettoinkomst skulle dock i någon mån för jordegaren kunnat motverkas, dels derigenom att prisen åtminstone på några af hans produkter måst stegras genom den ökade konsumtionsförmåga, som de stora allmänna arbetena framkallat, och dels genom starkare bemödanden å hans sida både att öka sin jords produktionsförmåga och att minska sina egna lefnadsomkostnader, om ej samtidigt de större svårigheter för honom uppkommit, som af de införda förändringarne i penninglagstiftningen blifvit föranledda. Den af dessa ändringar gynnade utvecklingen af landets bankväsende i en för jordbrukaren i hög grad ofördelaktig riktning har åstadkommit, att, i stället för att jord dertöförrinnan med lätthet kunde både köpas och belånas efter den beräkningsgrund, att det sålunda nedlagda kapitalet skulle lemna en afkastning, motsvarande 5 procent ränta, det på de sista tiderna, år efter år, blifvit allt svårare både att kunna ens till 6 procent belåna det bästa jordhypothek och att kunna försälja jord äfven till ett sådant nedsatt pris, som motsvarar den siffra hvartill den allmänna räntefoten i landet blifvit stegrad. En sådan allmän stegring, som, om den skett blott med en procent, dock måst med 20 procent minska jordens omsättningsvärde, — skulle likväl, om ock med en femtedel nominelt nedsättande hvarje jordegares kapitalförmögenhet, ej behöfva anses hafva medfört någon menlig följd för samhället i sin helhet, så vida den icke inträffat under det, genom inflytelsen af förut varande penninglagstiftning, uppkomna förhållandet, att den Svenska jorden befunnits vara med en mycket dryg skuldbörda belastad; men när det stora antalet skuldsatte jordegare, som för-

värfvat sina större eller mindre egendomar under den förutsättningen, att det för framtiden icke skulle blifva särdeles mycket svårare för dem vare sig att belåna eller afyttra sina jordstycken, än det varit för andre jord-egare under en lång följd af föregående år, plötsligen träffats af en sådan omhvälfning af alla äldre kreditförhållanden inom sin näring, som icke allenast försvårat möjligheten till låns erhållande emot pant af jord till den grad, att det numera blott undantagsvis låter sig göra att kunna verkställa dylik belåning emot så billig kapitallega och på så lång tid, att den för jordbrukaren kan medföra någon verklig fördel, utan ock, såsom en naturlig följd af lånerörelsens stockning, gjort det ytterst svårt, att till rimligen nöjaktigt pris och utan undergångsbringande förlust kunna försälja jordegendomar, hvilkas om ock ökade afkastningar dock icke visade sig tillräckliga att kunna bestrida sina egares, genom skattetitlars, arbetskostnaders och kapitallegas samtidiga förhöjning, i ännu högre grad än inkomsten förökade utgifter — så hafva härigenom en svaghet och osäkerhet i arbetslivet och verksamheten inom jordbruksnäringen uppkommit och succesive tillvuxit, som, då den hårdt drabbat landets viktigaste arbetsgren, icke kunna annat än vara allmänt skadliga och måste hämmande inverka å hela samhällsutvecklingens fortgång. — Med stöd af hvad jag nu yttrat anser jag för min del, jemte flere andra bidragande anledningar som jag äfven anført, den mest verksamma orsaken till den öfverklagade förlägenheten inom jordbruksnäringen vara den, genom förändringar i penningelagstiftningen framkallade eller gynnade, för jordbrukaren ofördelaktiga nya riktning som penningrörelsen antagit, och hvarigenom det blifvit särdeles för den mindre jordbrukaren ytterst svårt att kunna erhålla förlag på, för hans näring, i afseende på tid, kapitallega och öfrigt, passande vilkor. Han är för sina lånebehofs fyllande nu inskränkt till hypotheksanstalterna och de enskilda bankerna, hvaraf de föras medel, när de kunna efter lång väntan erhållas, utlånas på längre tid än för honom behöfligt vore — och de sednare lemnas på så kort tid, att jordbrukaren icke dermed kan vara belåten, då han afser att med det sökta förlaget verkställa förbättring af sitt jordstycke genom nyodlingar, utdikningar, skiften, ombyggnader och en förbättrad ladugårdsskötsel och andra sådana företag, som fordra tid för att återgälda derå nedlagda kostnader. Just den mindre jordbrukaren har stor förmåga, att, blott han får tillräckligt rådrum dertill, genom omtanke, flit och sparsamhet kunna afbetala den skuld han ikläder sig för förbättringsarbeten å sin jord. Och hvilken väsendtlig vigt en någorlunda tillräcklig lånetid har för denne mindre jordbrukare, visade sig bäst, då man vid de förutnämnda statistiska undersökningarne i min ort jemväl förskafade sig fullständig upplysning om alla lagsökningsförhållanden, och deraf inhemtade, att, till huru stort antal de till betydligaste beloppet af på kort tid utlånande banker anställda utsökningarne än hade uppgått, de likväl efter något tidsförlopp till aldra största delen hade blifvit till fullo betalade — med ytterst få undantag — utan att exekutiv försäljning af den utsökta jordegendomen hade blifvit bragt till verkställighet. Och såsom talande bevis på behovet för jordegare att erhålla lån på längre tid, än från de penningeuppsamlade bankerna lemnas, vill jag anföra följande exempel: För knappt ett tiotal år sedan fanns det i mitt granskap en mycket stor by, hvori många gårdar i en nä-

stan sammanhängande rad af nära en fjerdedels mils längd sträckte sig utåt allmänna landsvägen. Nu är hela denna by, sedan någon bland del-egarne deri begärt laga skiften, spänd, och vackra, väl bebyggda gårdar, omgifna af planteringar, ligga spridda här och der ibland dels äldre och dels nyuppladade åkerfält, och denna bys jordområde har härigenom vunnit en både försköning och förbättring, som i sin mån kan anses för en vinst, som leder hela samhället till bättnad. Men många ibland de fordom välbergade, flitige och arbetsamme egarne af dessa förbättrade gårdar hafva tvungits att lemna dem ifrån sig, derföre att de saknat eget tillräckligt förlag för förbättringarnes utförande och genom den inträffade kreditbristen för jordbruket icke kunnat skaffa sig detta af andra på sådan tid, att de för desammas återgåldande hunnit insamla de sent mognade frukterna af sitt arbete och sina ansträngningar. Många andra exempel skulle kunna lemnas å behovet för jordbrukaren att till så väl för honom sjelf som för det allmänna nyttiga företags utförande erhålla lån emot skäliga villkor på några få års tid — i saknad hvaraf det under de sednaste tre decenierna väl började starka utvecklingsarbetet inom landets viktigaste uäringsgren otvivelaktigt måste komma att afstadna. Det måste derföre anses i hög grad gäneligt och magtpåliggande, icke blott för den enskilde jordbrukaren utan för samhällshushållningen i sin helhet, om den uppkomna förlagsbristen för landets största näring ju förr dess heldre kunde afhjelpas — och redan från sist hållna landtbruksmöte i Malmö afgafs till Regeringen en framställning, att den ville behjerta jordbrukets behof i sådant afseende. Man säger här till oss, att landtbrukarne skola hjälpa sig sjelfva, eller också lida hvad de sjelfva förskylla. Men utom det att, såsom jag förut visat, beskyllningen om oförstånd och lättsinne är obefogad emot nu lefvande jordbrukare, som arbetat ihärdigare och stråfsammare samt med mera, öfverallt synbar framgång å sin jords förbättrande än kanske flera generationer af deras föregångare, vill jag än en gång fästa uppmärksamheten derpå, att det egentligen är de små jordbrukarne — hvilka icke kunna sägas hafva varit vållande till eller förmått förutse eller förebygga de stora förändringarne i landets penningeförhållanden, hvaraf de inverkats — som nu behöfva hjälpas, och de förmå ej associera eller organisera sig till sådana anstalter, som skulle kunna afhjelpa det för handen varande behovet. De kunna väl derföre hafva fullt skäl påräkna, icke något direkt bistånd af Staten i en form eller annan — men att samhällsmagterna vid detta som vid andra föregående tillfällen både skola egna en noggrann undersökning åt det öfverklagade lidandets uppskof — och taga initiativet till de åtgärder, som kunna behöfva vidtagas, för att återförsätta jordbrukaren i sådan tryggad finansiell ställning, med den tillgång på för honom afpassadt förlag, att han för framtiden kan fortsätta att med framgång arbeta på sin närings utvidgning och förbättring. Att uttänka och besluta hvad i sådant afseende bäst bör och kan göras måste visserligen icke anses som ett främmande bestyr för en representativ församling, som hufvudsakligen är bildad genom val af landets jordbrukare, och då de af Utskottet framställda förslagen i de flesta fall synas mig vara välbetänkta och nyttiga, önskar och förordar jag för dem den framgång, att de måtte af denna Kammare antagas.

Herr Friherre von Schulzenheim: Jag hade egentligen icke tänkt yttra mig förr än vid föredragningen af en och annan punkt längre fram i Utlåtandet, men jag fann mig uppkallad att begära ordet af det motstånd, som visat sig emot förevarande första punkt i Utlåtandet i fråga om grundskatternas kapitalisering och förvaltandet af de derigenom till Statsverket inflytande medel. Till en början vill jag, såsom ledamot i Utskottet och såvidt det, i sådan egenskap, kan anses tillkomma mig, hembära uttrycken af min erkänsla åt den bland föregående talarne, hvilka med mildhet bedömt hvad Utskottet i förevarande afseende lyckats åstadkomma. Vål har den anmärkning blifvit framställd af Herr Lindström, med hvilken Herrar Björck och Stråle instämt, att Utskottet icke kommit till något resultat, som genast kan afhjelpa de öfverklagade olägenheterna, men dessa pretentioner äro i sanning allt för orimliga för att kunna tillfredsställas. Det arbete Utskottet nedlagt kan emellertid icke anses fruktlöst, och om än icke Utskottet lyckats uppfinna ett läkemedel, som straxt för ögonblicket kan hjälpa, så har likväl Utskottet angifvit den regime, med hvilken sjukdomen med tiden kan botas. Jag vill så mycket mindre fästa mig vid en del under diskussionen gjorda anmärkningar, som åtskillige bland de talare, hvilka företagit sig att korrigera andra, sjelfva hafva den ovanan att begagna temligen extrema uttryck, såsom äfven nu skett, hvarföre ock deras klander icke kan anses vara af någon vidare betydelse. Jag är likväl tacksam, att till slut Utskottet äfven af den talare, jag hade äran nämna, undfått aflösning, ehuru han derföre icke velat medgifva jorden den aflösning, hvarom nu är fråga.

Hvad nu angår det gjorda inkastet, att första punkten i Utlåtandet bör derutur utgå, emedan det af den, till ordnandet af frågan om grundskatternas kapitalisering, nedsatta kommittén afgifna betänkande numera till Riksdagen inkommit och är hvilande på bordet, så ber jag att få erinra dels derom, att det förslag, som innefattas i nämnda betänkande, afser blott en half sådan aflösning, dels ock derom, att sednare momentet i första punkten innefattar den för jordbruket särdeles viktiga frågan om sättet för användandet och förvaltandet af de medel, som genom kapitaliseringen skulle komma att inflyta; och då nu detta ämne icke är vidrördt i kommitterades betänkande, som just är afgifvet för frågans utredande, så synes det mig icke vara fornvidrigt, om samtidigt i skrifvelse till Kongl. Maj:t vidrördes så väl frågan om grundskatternas kapitalisering som äfven sättet för användandet och förvaltandet af de härför inflytande medel. Det är således icke något hinder att redan nu afgöra frågan, om de för grundskatternas kapitalisering inflytande medlen böra öfverlemnas till ett särskildt förvaltande verk, såsom t. ex. allmänna hypoteksbanken för att användas till utlåning åt jordegare. Då denna fråga afser att afhjelpa ett bland de viktigaste behoven för ögonblicket, så är det icke skäl att fästa sig vid det inkast man gjort, att genom aflösningen skulle tillskyndas jordbrukaren en ytterligare utgift, ty denna återfaller ju i sinom tid till jordbruket. Man har såsom orsak till den rådande förlägenheten åberopat det förhållande, att jordbrukets skuld på sednare tider förvandlats från fast till lös, och är det väl just derföre — om vi nemligen vilja återgå till ett bättre förhållande — viktigt att påpeka,

medlen, för att vinna detta ändamål. Det är på sådan grund jag för min del godkänner första punkten.

Herr Hedlund: Det var att vänta att, sedan man i många år hört talas om Svenska jordbrukets betryck och ruin, utgjutelser i denna tonart äfven i dag skulle låta förnimma sig. Jag vill icke säga, att dessa utgjutelser utgått från dem, hvilka, i likhet med hvad som här nyss citerats rörande Bourboniska dynastien, ingenting lärt och ingenting glömt; dock tror jag *första* delen af satsen möjligen skulle kunna på dem tillämpas. Emellertid har Utskottet i sitt Utlåtande lemnat högst värderika upplysningar, och kan af detsamma ganska viktiga och dessutom rätt fägnesamma lärdomar hemtas. De, som se allting i svart, skola säkerligen icke släppa någon punkt, som kan anföras såsom skäl för deras åsigt, och lära de derföre icke heller förglömma att åberopa de af Konungens Befallningshafvande ådömda skuldsummor såsom ett bland bevisen derför, att landet är i svårt trångmål; men om man nu vill tillämpa detta specielt på jordbruket, så se vi af första raden i den å pag. 9 i Utlåtandet uppställda tabell, att i Stockholms stad detta skuldbelopp från 1857 till år 1865 vuxit från 589,887 R:dr till 1,565,744 R:dr, eller således nära nog tredubblats, och någon starkare stegring förekommer icke i hela tabellen, som omfattar alla länen i riket. Stockholms stad drifver dock icke något jordbruk. Ett annat förhållande är äfven att bemärka. Om slutsatser finge dragas af denna tabell, så skulle Norrbottens län vara lyckligast lottadt, ty den ådömda skuldsumman har der aftagit i stället för att ökas. Dernäst kommer Calmar län, der skuldsumman jemväl, ehuru i mindre grad, nedgått. Deremot skulle de båda Skånska länen vara högst olyckliga, ty i dem hafva berörda skuldsummor i betänklig grad tilltagit. Jag vill härmed blott visa, att man väl bör akta sig att förblanda orsak och verkningar. Nästa tabell upptager utmätningar af fast egendom, och har i afseende derå en talare påpekat, hvad som framgår af tabellen, att, då värdet af utmätt fast egendom på landet år 1857 besteg sig till något öfver 500,000 R:dr, så uppgick detsamma år 1865 till öfver 5,000,000 R:dr; men se vi efter på ett annat ställe i Utlåtandet, så finna vi att hela taxeringsvärdet å jordbruksfastighet i riket utgjorde vid slutet af år 1865 1,775,438,256 R:dr, och synes mig derföre som hade man, vid betraktandet af denna fördelaktiga och solida ställning, snarare anledning till fägnad och glädje än bekymmer. Då så väl Utskottet som en talare här i Kamraren under den nu pågående diskussionen yttrat, att arbetslönernas stegring skulle vara ett af de bekymmersammaste momenten i den nu rådande förlägenheten, samt derjemte satt denna stegring i samband med sednare tidens jernvägsarbeten här i riket, — så, på samma gång jag vågar påstå, att denna stegring af arbetslönerna kan anses snarare såsom en lycka än en olycka, vill jag tillika hänvisa till den å pag. 30 i Utlåtandet förekommande tabell, hvilken upplyser, att från 1841 en nästan ständigt stegring i priset å mansdagsverken egt rum, så att det år 1856 uppgick till 1 R:dr 11 öre och 1857 ytterligare ökades till 1 R:dr 18 öre, hvaremot det från sistnämnda år åter fallit, så att det år 1865 besteg sig till blott 1 R:dr 5 öre; men härvid är den omständigheten att beakta, att det var med åren 1857 och 1858 som jernvägsarbetena togo starkare fart, hvaraf

framgår, att uppgiften rörande dessa arbetens inverkan på arbetslönerna tål jemkning. Deremot förundrar det mig, att Utskottet förbigått ett annat viktigt moment, nemligen årsväxten, och vill jag därför med några enkla siffror belysa hvad inflytande denna utöfvar på ett lands penningställning. Utskottet uppgifver det årliga behovet af utsäde till 2,400,000 tunnor spanmål och trindsäd, och om nu detta utsäde beräknas gifva fjärde kornet, så gör detta en skörd af 9,600,000 tunnor, eller, med afdrag af utsädet, 7,200,000 tunnor. Antages åter utsädet gifva sjette kornet, så uppgår skörden, med afdrag af utsädet, till 12,000,000 tunnor, och, derest utsädet antages gifva åttonde kornet, bestiger sig skörden till 16,800,000 tunnor. Skilnaden emellan 4:de och 6:te kornet representerar således ett kapital af 50,000,000 R:dr, samt skilnaden emellan 4:de och 8:de kornet ett kapital af 100,000,000 R:dr. Från missväxtår hafva vi lyckligtvis varit förskonade; men de sednaste åren hafva dock varit ganska karga, hvadan landets export då och då understigit importen, hvaraf följt, att en del af silverfonden gått ut ur landet, för att betäcka den tillfälliga skilnaden. Detta förhållande åter har medfört sammandragning i sedelstocken. Utskottets uppgift, att icke sedelstocken fått vidkännas lika hastiga och betydliga förändringar som den metalliska kassan, är icke alldeles riktig, ty då t. ex. den 2 September 1865 Riksbankens silverfond utgjorde 16,500,000 R:dr, så belöpte sig den utelöpande sedelstocken till 34,000,000 R:dr; men ett år derefter, då reservfonden nedgått till 10,500,000 R:dr, hade sedelstocken sammankrympt till 25,000,000 R:dr, och visar sig således häraf, att på blott ett år en sammandragning af sedelstocken skett till belopp af icke mindre än 9,000,000 R:dr. Härtill kommer, att privatbankerna äro, i afseende å sin sedelutgifning, beroende af Riksbanken, och torde häruti äfvensom uti penningställningen på den utländska marknaden, få sökas orsaken till den rådande stora penningeförlägenheten. Mig förefaller det till och med underligt, att icke svårigheterna blifvit ännu större, än de verkligen varit och äro.

Egentligen hade jag icke tänkt att begära ordet förr än längre fram, då frågorna om bankväsendet förekomma, men jag kunde icke afhålla mig från att yttra några ord, då jag såg, huru man från rigtiga tablåer sökte draga origtiga slutsatser. Äfven hade jag antecknat mig till minnes några ord med anledning af det "käreleksgnabb", som under diskussionen gifvit sig till känna emellan det s. k. landtmannapartiets anhängare och en annan ledamot här inom Kammaren; men det är just icke lönt att tala mycket härom, utan vore det bäst om man sluppe för framtiden höra framhållas det ena eller andra partiets förtjenster, eller det martyrskap samt gemälen dertill af en art, som åtminstone på mig gjort ett ganska oangenämt intryck.

Då tiden var långt framskriden, och, enligt hvad Herr Talmannen upplyste, ännu sju ledamöter anmält sig till deltagande i förevarande öfverläggning, blef densamma nu uppskjuten, för att i eftermiddagens sammanträde fortsättas.

§ 8.

Justerades protokollsutdrag angående Kammarens här ofvan under §§ 4 och 5 antecknade beslut.

§ 9.

Föredrogos och godkändes Lag-Utskottets nedannämnda förslag till Riksdagens underdåniga skrivelser, nemligen:

N:o 47, om ändring i Kongl. Förordningen den 26 Oktober 1858 i afseende på förbud emot gemensamma andaktsöfningar utan prests ledning, då allmän gudstjenst hålles;

N:o 48, angående ändring i 16 Kap. 5 och 13 §§ Jorda-Balken;

N:o 49, angående tillägg till 17 Kap. 6 § Handels-Balken i fråga om jorddegares förmånsrätt till arrendators lösegendom; och

N:o 50, i fråga om en författning angående villkoren för utmätning af växande gröda.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{1}{4}$ 4 för att åter sammanträda

Kl. 6 e. m.

§ 10.

I Herr Talmannens frånvaro ledde Herr vice Talmannen förhandlingarne under detta sammanträde, som började med fortsatt handläggning af Särskilda Utskottets för jordbrukets angelägenheter Utlåtande N:o 3, med anledning af Herr B. W. Hessles motion om åtgärders vidtagande för afhjelpande af jordbrukares nuvarande finansiella betryck. De ledamöter, som före afslutandet af förmiddagens sammanträde anmält sig att erhålla ordet, för att yttra sig om den under föredragning varande första punkten i förevarande Utlåtande, blefvo nu i antecknad ordning uppropade, nemligen:

Herr Johannes Andersson: Jag anser, att man bör vara både den aktade motionären och Utskottet mycket tacksam därför, att de haft all möda ospard att på åtskilliga sätt egna sin omsorg åt behandlingen af denna riksviktiga angelägenhet. Jag vill därför gerna bifalla Utskottets Betänkande i dess helhet. Jag vill derjemte vördsamt fästa Kammarens uppmärksamhet på en dermed i sammanhang stående, icke mindre viktig sak, som till stor del rör många af våra mindre jordbrukare. Jag befarar nemligen, att, sedan Riksdagen nu beslutat att förhöja bränvinsbränningsafgiften, många mindre jordbrukare nödgas nedlägga denna handtering, som för dem varit ganska nödvändig och hvaraf en förlägenhet i handel och rörelse blir en följd. Derjemte anser jag mig böra fästa uppmärksamheten derpå, att dessa jordbrukare härigenom få vidkännas en ganska dryg förlust på sina bränneriredskap m. m., så vida icke Staten med afseende på denna omständighet träder emellan med någon hjälp. Jag önskar därför, att äfven detta förhållande måtte blifva Regeringen bekant, på det att det ena med det andra för jordbrukets bästa måtte tagas i öfvervägande.

Herr Rosenberg: Efter den, jag vill nästan säga, sorgliga diskussion, som i förmiddags egde rum, är det obehagligt att gifva sig in i ämnet. Då jag emellertid hvarken hör till de förtryckande eller de förtryckte,

hoppas jag, att jag i mitt yttrande icke skall behöfva misstänkas för partiskhet åt någondera sidan. Flere talare hafva yrkat en skrifvelse till Kongl. Maj:t. Här förekommer i Utskottets Betänkande, att grundskatterna böra aflösas och att Statsverket genom deras kapitalisering bör för all framtid tillförsäkras den inkomst, som det hittills af dessa skatter hemtat. Är det Utskottets och Riksdagens mening, att man skulle friköpa sig från dessa skatter till hela deras värde, då synes mig föga vunnit med ett sådant förslag. Det synes mig vara för den skattdragande temligen likgiltigt, om han får betala sin skatt till A eller B, under den ena formen eller den andra, när *beloppet* blir fullt motsvarande. Jag hade alltid tänkt mig, att någon jemkning dervid skulle ega rum, så att man icke skulle komma att behöfva betala till fullo. För de privilegierade egenomarne hafva visserligen icke deras friheter blifvit till deras fulla värde betaldt. När det kommer till verkligheten, lär man väl pruta litet på sina anspråk i detta afseende; men om Riksdagen nu uttalar sig för en sådan aflösning af grundskatterna, som den Utskottet föreslagit, eller till deras fulla värde, så blir detta således att leka med Regeringen och med efterkommande. Detta är dock icke Riksdagen värdigt. Jag anser, att man bör lemna åt framtiden att bestämma både aflösningens belopp och när den skall ske, och jag önskar derföre blott att Betänkandet lägges till handlingarne; således icke någon skrifvelse till Kongl. Maj:t.

Herr Ridderstad: Då frågan först väcktes inom Kammaren, uppstod genast en ganska omständlig och häftig diskussion. Man ville å ena sidan förqväfva den, å andra sidan ville man förvisa den till ett särskildt Utskott. Jag hörde till dem, som hyllade den sednare åsigten. Jag kan icke annat än förklara, att jag sätter vårt jordbruk särdeles högt. Vi behöfva icke gå längre tillbaka än till sednaste höst; vår metalliska kassa stod då så lågt, att den till och med var nedsjunken till det lägsta belopp banklagen tillåter, och redan ett par månader derefter hade den likväl genom resultaten af vår modernäring stigit 2,000,000 R:dr högre. Jag trodde, att ett Utskott skulle vara just det bästa medlet, för att öfvertyga landtbrukarne, att vi vore inne på en riktig väg. Jag trodde, att man härigenom skulle komma till frid och förnöjsamhet å alla sidor. Jag har med tillfredsställelse genomläst Betänkandet. Tablåer och uppgifter bestyrka min öfvertygelse, att man i detta afseende icke infört vårt land på afvägar, utan att man är på en god väg. Visserligen framställer Utskottet vissa tvifvelsmål och anmärkningar, men derifrån är ingenting fritt, och det vittnar om den noggrannhet och grannlagenhet, hvarmed Utskottet gått till väga. Under förmiddagen har man å ena sidan sagt, att jordbruket icke befinner sig i någon bekymmersam ställning, å andra sidan har man påslätt motsatsen. Men kunde man icke lemna detta derhän och i dess ställe hålla sig till hvad Utskottet framställer som önskningsmål. Frågan blir då endast, om de anspråk Utskottet framställt äro billiga och öfverensstämmande med den närvarande utvecklingen. Och då frågar jag med afseende på den första punkten: Hvilkar icke sedan tvenne år på Riksdagens bord ett betänkande om grundskatternas aflösning. Jag tror, att detta är en omständighet, som icke bör förbises, och jag anser att det nu kan vara tid att hos Regeringen göra en framställning om, att

steget tages ut. Den andra delen af momentet är ännu vigtigare, jag menar förslaget att kapitalisera grundskatterna och af den på detta sätt bildade fonden lemna hjälp åt jordbrukarne. Ehuru anmärkningar må kunna göras häremot, är det likväl min åsigt, att en hjälp åt jordbruket i denna form icke är olämplig.

Hvad den andra punkten beträffar, så förtjenar det behjertas, att, då jordbrukarne hafva att bära alla andra onera lika med öfrige medborgare, hafva de dertill indelningsverket. Det hvilar tungt på jordbruket. Jag vill erinra om Carl XI:s reduktion. De store hade tillskansat sig Statens egendom. Så har Staten sedermera genom indelningsverket tillskansat sig fördelar på jordbrukets bekostnad. En reduktion i detta afseende vore måhända ej heller ur vägen. Härmed vill jag dock icke hafva sagt, att något *köpslageri* om fäderneslandets försvar skall ega rum; nej intet Judasköp för 30 silfverpenningar. Man talar om de enskilda bankerna. Att lagstiftningen beträffande dem ej måtte motsvara våra dagars behof, synes vara klart på grund af alla de anmärkningar som numera göras emot dem. Ett så allmänt klander skulle nemligen svårligen kunna höjas emot dem, om allt dervid vore som det borde vara. Må den allmänna rösten därför ej alltid förblifva en ropandes röst i öknen. Obilligt vore det väl ej, om äfven de enskilda bankerna hade en metallisk valuta i kassan; äfven de böra väl bära något ansvar på sin skuldra, deltaga i realisationens upprätthållande.

Jag vill icke framhålla flera punkter. Jag har sagt, att jordbruket är landets förnämsta modernäring. Huru skulle man kunna tillbakavisa den i detta förslag gjorda framställningen till jordbrukets bästa. Det skulle vara att sätta landets folk i miss-stämning emot den nya Representationen. Jag gillar det resultat hvartill Utskottet kommit. Det ligger deri en tanke, som innehåller vår framtid. Om ock några anmärkningar skulle kunna göras mot detsamma, tror jag likväl att man bör kunna utan tvekan remittera det till Regeringen. Den måste glädja sig deråt, ty det innehåller i de första afdelningarne ett verkligt erkännande af Regeringens förtjenster, och denna skall utan tvifvel -- fästes dess uppmärksamhet på frågorna -- vid en kommande riksdag framlägga ett efter mogen öfverläggning och pröfning genomfördt förslag i detta vigtiga ämne till Representationen.

Herr *Fredricson* instämde med Herr Ridderstad.

Herr von Troil: Jag ville icke begära ordet i förmiddags, för att icke då förlänga diskussionen, men anhåller nu att få yttra några korta ord. Jag har med sann tillfredsställelse genomläst Utskottets sakrika Betänkande, så mycket mer som jag deri funnit en bekräftelse derpå, att jordbrukets nuvarande förlägenhet är endast af tillfällig beskaffenhet och icke, att jag så må säga, normal. Jag är tacksam för Utskottets opartiskhet, som genom siffror ådagalagt, huru jordbruket under de sednare åren gått framåt. Visserligen har Utskottet efter hvarje sådan tillfredsställande uppgift tillagt ett och annat *men* och visat att äfven skuggor finnas; sådana tillhöra dock hvarje tafla. Men då hvar och en vet, att Utskottet består förnämligast af dem, som i mörka färger uppfattat ställningen; så är den fördelaktiga framställningen af landets ställning ett hedrande bevis

på Utskottets opartiskhet. Jag ber derföre, att, då jag nu kommer att göra några anmärkningar, dessa icke måtte upptagas såsom ett ogillande. Min hufvudanmärkning är, att då Utskottet uppdragit en tafla öfver jordbruket, borde det hafva utsträckt teckningen till äfven de öfriga näringsarne, som icke varit mindre lidande af brist på nödiga kapital. Beträkta vi dessa stora jorddrottar som nödgats att ställa sin egendom till borgenärens förfogande, bankirer som gjort konkurs med en skuldsumma uppgående till Sveriges halfva budget, fallissementerna inom den öfriga handelsverlden, inom fabriksnäringen och handverksklassen, som eljest är den på det hela bäst lottade, och kastar man slutligen blicken på vår aflyttnande sjöfart, så skall man finna, att den öfverklagade förlägenheten sträckt sig till alla klasser af samhället. Jag vill icke fästa uppmärksamheten på, att äfven en enskild bank funnits, som i två år nödgats att inställa alla utdelningar på sina aktier. Alla näringar hafva således varit lidande, men jag hoppas att de alla skola snart börja att åter gå framåt; jag hoppas att jordbruket, som i detta ögonblick är mer än vanligt tryckt, skall gå gladare öden till mötes. Jag tror äfven, att Utskottet bort något mer fästa sig vid en och annan anledning till förlägenheten, t. ex. den massa af egendomsköp som egt rum utan tillräcklig tillgång på kapital. I vårt land förekommer icke sällan, att den som är egare af 20--30,000 R:dr köper egendom för 50,000 R:dr. I andra länder skulle den som egde förstnämnda summa *arrendera* en jordegendom och använda sina penningar som förlagskapital. Han skulle derigenom kunna bevara sin kredit och uppdrifva afkastningen. Då man köper landtegendom för lånade penningar, inträffar lätt att man sedan icke har tillräckliga tillgångar för egendomens skötande. Denna benägenhet inom vårt land att köpa på kredit är till stor del skulden till den bedröfliga ställningen. Jag tror äfven, att Utskottet med för len hand berört det improduktiva användandet af lån, hvilket alltför ofta egt rum, äfvensom det öfverflödiga lefnads-sätt, som hos en stor del af samhällets medlemmar är rådande. Jag vet visst att de mindre jordbrukarne under de sednare åren börjat att iakttaga en större hushållning. Och om en del af jordbrukarne icke hushållat med den omtanke, som varit önskelig, så har det berott derpå, att de under de goda åren togo sig vanor, som de sedan hade svårt att aflägga. Hos de mindre jordegarna råder dock onekligen sparsamhet. Hos de högre klasserna finner man deremot den olycksaliga svagheten att vilja lysa; de som hafva tillgångar förlösa dem på lyx och middagar, och de som icke hafva det, de vilja efterhärma de förre. Jag känner ett litet land i min närhet, jag menar Danmark, der man beräknar, att den årliga kapitalbildningen uppgår till 20,000,000 R:dr. På detta sätt har Danmark kunnat inom tjugu år uthärda tvenne krig och ändock förblifva i ett blomstrande tillstånd, då deremot vi efter mer än 50 års fred äro i förlägenhet. Detta beror hufvudsakligen af vår lyx. Men det finnes äfven en annan medverkande omständighet till den tryckta ställningen bland jordbrukarne och det är de mindre goda skördar, som de sednare åren inträffat. Vi hafva icke haft missväxt, men åren hafva dock varit endast medelmåttiga. Blott ett par goda år, och vi skola se hvad det skall göra. Jag har sett hvad ett icke öfverflödigt men något så när godt år på några månader verkat

i den provins jag tillhör. På allt detta tror jag att Utskottet bort fästa afseende.

Utskottets Betänkande sönderfaller i tre afdelningar. De två första äro särdeles omsorgsfullt utarbetade; hvad deremot beträffar den sista afdelningen, som innehåller Utskottets önsksningar, synes den mig vara den svagaste delen af arbetet. Det förefaller mig, som om Utskottet saknat tid att utarbeta denna sista afdelning lika väl som de tvenne föregående. Dessa önsksningar äro derföre ock i vissa fall otydliga och saknande den motivering, som fordras för att kunna bedöma dem. Om de således onekligen äro något sväfvande, så kunna de dock blifva föremål för en eller annan nyttig motion, och på sådant sätt komma under behandling vid en följande riksdag; men de äro i sitt nuvarande skick icke nog motiverade och fullständigt utredde för att kunna läggas till grund för en skrivelse till Kongl. Maj:t.

Hvad den första punkten beträffar, så har den ledamot af Kammaren, som är ordförande i kommittéen för grundskatternas aflösning, visat att Kammaren icke bör i densamma fatta beslut, hvarigenom Kongl. Maj:t på något sätt skulle komma att känna sig bunden. Jag törenar mig derföre med honom och anhåller att Betänkandet måtte läggas till handlingarne.

Herr Medin: Denna fråga har vid flera föregående Riksdagar varit å bane och blifvit diskuterad, om ej så vidlyftigt som nu, dock temligen grundligt. För min del hembär jag Utskottet tacksamhet för det sätt, hvarpå det sökt lösa frågan, ehuru naturligtvis man kunde förvänta att alla ej skulle vara dermed tillfredsställda. Sedan den så kallade skattekommittéen nu i dagarne afgifvit sitt utlåtande, synes det mig vara i sin ordning att ifrågavarande af Utskottet gjorda förslag åtföljer kommittébetänkandet till Kongl. Maj:t, som i anledning deraf icke läser underlåta att till en kommande Riksdag framlägga ett utarbetadt förslag till grundskatternas kapitalisering, afpassadt för de olika landsdelarne. Som man vet, finnas i nya Sverige nästan inga grundräntor, hvaremot måste erkännas, att rustningen der är hårdare än i gamla Sverige. I allt fall tror jag, att detta af Utskottet gjorda förslag i första punkten törtjenar allt erkännande och ingalunda bör, såsom en del talare föreslagit, läggas till handlingarne. Jag tillstyrker åtminstone för min del bifall till första punkten.

Herr Key: Jag begärde ordet om igen på förmiddagen, till någon del för att bemöta yttranden af tvenne ärade representanter från Göteborg. Men då jag svårligen kan förmå mig att angripa frånvarande motståndare och oakadt jag tvenne gånger anhållit att blifva flyttad nederst på anteckningslistan, jag ännu icke ser dessa representanter på sina platser, vill jag öfvergå direkte till Utskottets första punkt rörande grundskatterna samt upptaga till besvarande deremot gjorda anmärksningar. Man har nemligen här påstått, att en aflösning, som tillförsäkrade Statsverket samma inkomst genom grundskatternas kapitalisering, som det hittills af dem för sitt behof hemtat, icke skulle innebära någon vinst för jordbrukaren. Må vi då erinra oss, att Statsverkets ordinarie inkomster på blott 25 år stigit från 6,670,845 R:dr till 8,978,740 R:dr. Om man från denna förhöjning af

2,307,895 R:dr afräknar diverse poster, hvilka icke utgöra någon särskild beskattning på jorden, återstå dock 1,068,195 R:dr i ökad afgäld å den- samma, hvad blott de ordinarie skatterna beträffar, hvarom en hvar kan öfvertyga sig i Utskottets Utlåtande, pag. 41; och besinnar man derjemte, att denna tillökning uppkommit genom de under tidernas lopp stegrade markegångspris, samt att penningen faller i samma mån som varuvärdet stiger, eller rättare att detta sednare fenomen är en följd af det förra, inses lätt, att, ju förr dessa skatter kapitaliseras, desto mindre stegring af dem är att befara, men också att, om detta icke sker, ligger i sakens natur, att de skola oupphörligen tillväxa. Må vi dessutom betänka, att det kan gå med dessas aflösning på samma sätt som med sagan om de Silyllinska böckerna, att Statsverket, för vinnande af ett mindre, skall nödgas underkasta sig samma uppoffring, hvarigenom ett större förut kun- nat ernås, och att ju längre denna tvekan räcker, desto mindre blir dess vinst på en dylik kapitalisering och desto mera dyrköpt. Jag vill icke påstå, att det ligger full rättvisa häri, men hvad jag vågar påstå, det är att det ligger en nemesis i hvarje dylik uraktlåtenhet att uppfatta rätta ögonblicket för genomförande af hvad situationen kräver. Tideböckerna gifva vittnesbörd härom på snart sagdt hvarje af deras blad. Det kan hända, att dessa grundskatter en gång skola försvinna utan någon aflös- ning jemte många andra af de bördor, hvilka nu ensamt belasta jord- bruket. Må man därför tillmötesgå hvarje billig fordran grundad på ådagalagda missförhållanden, i stället för att törneka deras tillvaro, för att icke i sin tur, då man sent omsider beqvamar sig att ingå på hvad man förut icke velat höra talas om, få till svar, att det är för sent. Utskot- tet, som passionsfritt sökt att utreda förhållandena efter måttet af sin förmåga, har, jag vågar tro det, på samma gång det framhållit allt hvad ljusst och förhoppningsrikt, som kan ligga i vår utveckling, äfven icke mindre *bevisat*, huruledes mångfaldiga missförhållanden och begångna misstag kasta sina mörka skuggor fördystrande öfver samma taffla. Ingen talent, huru stor den än må vara, skall lyckas att med konst- gjord belysning utplåna och förringa det intryck af fara för vårt ekonomiska bestånd, som de innebära, dessa skuggor. Jag tillåter mig fördenskull att ännu en gång hänvisa till Utskottets motiveringar och åberopa dem.

Jag ser nu, att den ene af de ärade representanterne från Göte- borg har anländt och ber att få till honom adressera några ord. Denne hade börjat sitt förmiddagstal med att yttra, att han ville ogilla Utskottets Utlåtande och lägga detsamma till handlingarne, för att hafva detta liksom undanstökadt, innan han öfverlemnade sig åt diskussionen och borttrycktes af sina egna ord. Oaktadt hans kända och erkända magt öfver språket och stora parlamentariska talent eller kanske just därför, yppade han redan i början af sitt anförande en förkänning, af att han skulle förgå sig i repliken mot representanten för Södertörn, men då han gick vidare och ända derhän att framkalla den Franska revolutionens skräckscener och på visst sätt jämföra den nyssnämnde representanten med Robespierre och Danton, torde han sjelf efteråt finna, och han eger alltför mycket omdöme för att icke göra det, att en dylik storartad och pompös förskräckelse icke kan anses såsom berättigad eller af det föregå- ende framkallad. En dylik fasa rusar genom sin öfverdrift hufvudstupa

förbi sitt mål och träffar det fördensskull icke. Det sublimes och det löjliga ligga, som man vet, understundom hvarandra mycket nära, och då man agerar tuktomästare, får man icke bota en möjlig öfverdrift med en gifvet större. Denna strid öfver Utskottets Utlåtande, som så djupt uppört meningsskiljaktigheterna i denna Kammare, den visar emellertid, att gamla märken icke längre stå. Den gamla borgarestånds-intelligensen, huru stora förtjenster den än må hafva inlagt i det förflutna om det närvarande, och ingen är villigare att erkänna detta än jag, denna understundom ensidiga, kosmopolitiskt ensidiga intelligens får lof att maka åt sig. Den är icke vuxen att ensam åtaga sig uppfostringen af det nya samhällsskicket, ja, den förstår icke ens detta nya. Den värde representanten har vidare klandrat, att de af Utskottet föreslagna botemedlen icke äro ögonblickligen verkande. Det är sannt, men man rycker icke med ens upp ett så djupgående och inrotadt ondt som det, hvaraf vårt samhälle lider, på samma sätt och lika lätt, som man bortrensar ogräs ur en blomsterkruka, men jag tror, att om man vill göra Utskottet rättvisa, skall man finna, att de af detsamma föreslagna botemedlen icke oväsentligen kunna bidra till det åsyftade ändamålet. Låtom oss respektera hvarandras öfvertygelse. Hvad som för den ene är stort är för den andre litet, hvad som för den ene synes likgiltigt kan för den andre befinnas betydelsefullt, och då man åberopar patriotism och oegennyttja, kan den, som fordrar att i dessas namn få sina bördor lättade, sina besvär afhjelpa, vara dertill lika berättigad som den, hvilken åberopar samma patriotism och derifrån lånar argumenter för sin vägran att öfvertaga ökade skattebördor. Riksdagsdebatterna dö bort i protokollen likt spåret af en båt, som löper igen på böljorna, fastän, liksom i södern, det glimmar till för hvarje kraftigt årtag, men om hvad vi säga blir glömdt, låtom oss icke därför förgäta att medverka till slutresultatet att föra statskeppet genom de närvarande bränningarne i hamn, det är hufvudsaken, personer och enskilda intressen måste härför underordnas. Det var på en gång rätt och stolt, när man sade: vi hafva en stor mängd medborgare, som lefva af sin dagspenning, af sina löner och behöfva köpa sina listörnödenheter för billigaste pris. Vi inbjuda dertför hela världen till täflan med oss andra att anstränga sig för detta människovänliga syftemål, men det var orätt, när man icke tänkte på och ännu icke tyckes på allvar vilja tänka, att dessa andra fosterlandets söner, hvilkas lott det i främsta rummet blef att bestå denna täflan, också kunna behöfva någon hjälp. När 1857 års handelskris öfvergick våra köpmän, vädjade de icke förgäfvets till Statsmagternas bistånd; när "dyrtidsförhöjningen" ifrågasattes för våra embets- och tjenstemän, vädjade man icke förgäfvets till de af goda konjunkturen och rika skördar då gynnade landtmännen, desse motsvarade kallelsen beredvilligt. De fordra nu lika mot lika! — Jag finner, att under tiden äfven den andre representanten från Göteborg har infunnit sig, och vänder mig dertför nu till honom. Denne representant citerade i förmiddags en, efter hans åsigt, verklig förarglig tabell för alla icke-optimister, nemligen tabellen om markegångsprisen i Utskottets Utlåtande, hvilken förmenas ådagalägga, att tillståndet vore godt, då dagsverksprisen fortfarande bibehålla sig stegraude emot hvad de för 20 år sedan voro. Ja, denna tabell är verklig rätt besvärlig, men i motsatt syftning med

hvad den ärade representanten menar, ty den visar, om vi jemföra dessa dagsverken med markegångspriset på våra tvenne värderikaste sädelslag, att när dagsverkspriset 1841 för ett mansdagsverke var 0,73 och för ett ökedagsverke 1,91, så stod hvete i 22 R:dr 11 öre och råg i 16 R:dr 32 öre; när dagsverkspriset 1855 var för ett mansdagsverke 0,99 och för ett ökedagsverke 2,71, så stod hvete i 31 R:dr 15 öre och råg i 20 R:dr 39 öre; men 1865, när samma dagsverken stodo, de förra i 1,05 och och de sednare i 3,96, så var markegångspriset å hvete allenast 19,40 samt å råg 13,55, således å båda sädesslagen flera riksdaler lägre per tunna än för 24 år sedan, under det att dagsverksprisen ökat sig med cirka 50 procent för samma tid. Den ärade representanten hade vidare ordat om betydelsen af ett enda godt år, och förmenat, att tvenne korntal till eller ifrån, alltså skillnaden mellan fjerde och sjette kornet, innebure sjelfva qvintessensen af all hjälp, och att det knappast behöfdes något vidare; här kan man verkligen frestas utropa med kapten Puff: "och detta skulle utgöra balansen i Europa". Tvenne korntal från eller till ett enda år, se der Sverige din lycka eller din ruin efter 50-årig fred och utveckling! — I sanning, huru lätt då bestäldt så väl med den ene som med den andre? — Icke heller af denne representant har Utskottets föreslagna s. k. botemedel vunnit bifall. Jag byser allt för stor högaktning för den ärade representanten att kunna ett enda ögonblick-förblanda honom med dessa, hvilka utan skonsamhet säga sig vilja hänga alla gamla missbruk, och för sådant ändamål likt Marcolphus gå omkring i skogen ifrigt letande, men de hafva otur, de hitta aldrig något passande träd. Huru gerna skulle de icke vilja praktisera sina åsigtter, bara de icke saknade trädet, och detta är just det qvistiga i saken. Jag vill i stället rangera representanten bland dessa varmhjertade fantasmenniskor, ideologer, snillen, som slagit sig ned i det praktiska lifvet och alltför mycket likna det lysande och lättsinniga parti i Frankrike, om hvilket man yttrade, att det dansade på en vulkan. De förra, Marcolpherna, *vilja* icke hvad de *veta*, och de sednare, ideologerna, *vetu* icke hvad de *vilja*.

Jag yrkar fortfarande bifall till första punkten af Utskottets Ut-låtande.

Herr Murén: Då den motion, som gifvit anledning till ifrågavarande Betänkande, i Kammararen väcktes, försökte jag att få motionen hänvisad till Banko-Utskottet; men då sådant vägrades, ansåg jag, att särskildt Utskott icke behöfde tillsättas för att behandla en så sväfvande fråga, som den af motionären framställda. Ett dylikt Utskott blef emellertid nedsatt och har framlagt ett ganska förtjenstfullt arbete genom de statistiska redogörelserna; men de resultat, hvartill Utskottet kommit, innefatta icke annat än hvad man väntat. Det var ej möjligt att i lagstiftningsväg afhjelpa hvad man ansett för ett ondt. Utskottet har icke heller gjort några bestämda påståenden, utan blott framställt önsknningar, i hvilka man till största delen kan instämma; men längre kan man därför ej komma med saken. Att skicka dessa önsknningar till Kongl. Maj:t är en alldeles ny procedur, som jag för min del ej kan gilla. Vi måste väl kunna förstå annat än att önskningsvis uttala oss om en sak. Om det emellertid nu så är, att vi ej för närvarande kunna uppställa bestämda

förslag för att afhjelpa den allmänna penningeförlägenheten, så böra vi väl ej heller besvara Kongl. Maj:t med sväfvande önskningsar, aldraminst angående den i nu föredragna punkt antydda mening. Den står nemligen i uppenbar strid icke allenast med den förut af Representationen uttryckta åsigt, utan äfven med den i anledning deraf nedsatta kommittéens förslag. Det är väl i sin ordning, att man väntar på ett förslag från Kongl. Maj:t angående grundröntornas aflösning. Meningen har ju varit, att denna aflösning skulle underlättas genom någon uppoffring från Statens sida; men då denna punkt, som nu utgör föremål för Kammarens uppmärksamhet, innehåller alldeles motsatsen, enär det heter: "att grundskatterna böra aflösas, och att ett oefftergiftigt vilkor dervid bör blifva, att Statsverket för all framtid tillförsäkras den inkomst genom deras kapitalisering, som det hittills af dessa skatter för sina behof hemtat etc.", så hemställer jag, derest Kongl. Maj:t tager oss på orden och aflåter till Riksdagen ett i öfverensstämmelse med Representationens egen framställning affattadt förslag, huru man då skall kunna afslå ett sådant. Första raden i punkten är så stiliserad, att man med någon klokhet omöjligen kan godkänna densamma.

Hvad den mycket omtalade jordbrukarens tryckta ställning beträffar, har man verkligen derom ordat så länge, att hvar och en slutligen utan vidare eftertanke begynner tro derpå. Enligt min tanke äro penningebekymren icke större för jordbrukarne än för andra klasser i samhället, och detta onda vidläder icke blott vårt land utan äfven, och det i långt större skala, främmande länder. Så var det i England förlidet år, och i Frankrike är jordbruket i så stort betryck, att regeringen derstädes varit nödsakad utfärda ett cirkulär derom, att lagstiftningen icke vållat detsamma. I Tyskland och Ryssland höres samma klagan. Det är för öfrigt icke blott jordbruket utan äfven andra näringar, som lida af brist på penningar. Jag hemställer till hvar och en, huruvida konkursernas antal här i Sverige varit större bland jordbrukarne än andra näringsidkare, och om än så skulle vara förhållandet, tror jag dock icke, att hjelp finnes för den enskilda handteringen; ty det onda ligger för djupt, det ligger i det hela, man bör icke hjelpa den ene på den andres bekostnad. Då man nu finner det olämpligt att ingå till Kongl. Maj:t med en skrivelse af det innehåll, som afses i första punkten, kan jag icke förstå, hvarföre man skall säga, att detta visar obenägenhet mot jordbruket. Ett sådant språk är både obehörigt och orättvist. Alla äro vi, hoppas jag, benägna och väl stämda för jordbruket likasom för vår lands andra industriela grenar. Man visar, enligt min uppfattning, jordbruket större välvilja, om man icke söker att aflösa grundröntorna på det af Utskottet föreslagna sätt. Kommittéens förslag i sådant afseende är otvifvelaktigt mycket bättre, och i hvilket fall som helst bör man åtminstone invänta tiden och icke nu binda händerna på sig.

Man har sökt att förklara orsakerna till den nu rådande förlägenheten derigenom, att förhållandena i allmänhet icke äro så gynnsamma som förr. Det är väl möjligt, att vi nu äro i större finansiellt betryck än fordom; men jag hemställer, huruvida icke alltid sådana vexlingar egt rum. Ingenting är eller blir fullkomligt under solen. Då vi hafva godt om pennin-

gar,

gar, går industrien framåt med stora steg; men kapitalbildningen går därför icke så fort, och detta är visserligen påkostande, men icke får man fördenskull vara otålig. Man bör finna botemedlen hos sig sjelf. Om hvar och en inskränker sin verksamhet i utvidgning af jordbruk och annan industri, så kan man vara säker på, att allt återgår till sin normala punkt. Efter 1857 års kris var penningetillgången klen, men detta hade en öfvergång i slutet af samma årtionde, så att man under åren 1860—1861 hade jemförelsevis godt om penningar. Jag tror, för min del, att de olyckor, som åtföljde 1857 års kris, hade längesedan varit utjennade, derest icke Amerikanska kriget likasom kriget under de sednare åren i Europa uppkommit. Numera råder nemligen ett sådant förhållande nationer emellan, att det ena landet känner verkningar af krig i ett annat. Detta är en följd af civilisationens framsteg, och vi få väl lof att finna oss i sådana olägenheter. Vid Amerikanska krigets utbrott öfversvämmades Europa af en mängd spanmål och andra jordbruksalster, 8,000,000 människor i Nordamerikanska sydstaterna afstängdes från tillförseln af lifsmedel från nordstaterna, och dessa förnödenheter öfversändes i stället till Europa. Detta öfverskott af jordbruksalster inträffade samtidigt med den omständigheten, att sydstaterna ej längre kunde vara afnämare af Engelska och Franska fabriksalster, hvilket allt föranledde ett prisfall öfver hela Europa. Man skall således icke föreställa sig, att man här helli hastigt kan bota detta onda.

Man har här talat om, att Svenska Folket misshushållar. En talare har gått så långt, att han påstått, det folket har en svaghet att lysa. Jag tror, att Svenska Folket hushållar lika mycket som andra nationer. Det är möjligt, att Ryssarne lefva tarfligare än vi, men nog må våra grannar i Danmark och Norge lika godt som vi. Öfver hutvud taget konsumera Danskar och Norrmän kaffe, socker och tobak mera än vi. Om vi gått för långt i att förbättra vårt jordbruk och vår öfriga industri, så bör detta snarare lända oss till beröm än tadel. Äro penningressurerna förminskade, så kunna vi trösta oss dermed att detta har en öfvergång. Hafva vi mindre godt om penningar, så hafva vi dock mera uppodlad jord än förut, och vi hafva derigenom ökat vårt kapital.

Man har velat förringa värdet af skördarnes inflytande på den allmänna penningställningen. Det behöfs i min tanke ej mer än några rika skördar för att afhjelpa de svårigheter, med hvilka vi nu kämpa. Vi kunna då taga varning af de pröfningar vi genomgått, och icke för hättigt utveckla våra näringar.

Jag anhåller, att första punkten må läggas till handlingarne.

Härmed var öfverläggningen slutad. Enligt de yrkanden, som derunder blifvit gjorda, framställde Herr vice Talmannen proposition på dels godkännande af Utskottets hemställan och dels punktens läggande till handlingarne. Härtill svarades ja och nej, hvarjemte begärdes votering, hvilken verkställdes enligt nedan intagna, behörigen justerade proposition:

Den, som godkänner den åsigt om grundskatternas afförsning, hvilken af Särskilda Utskottet för jordbrukets angelägenheter blifvit framställd i första punkten af dess Utlåtande N:o 3,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej;

Vinner nej, har Kammaren, för sin del, beslutat, att Utskottets yttrande i förevarande punkt skall läggas till handlingarne.

Omröstningen utföll med 76 ja och 63 nej, hvadan Kammaren beslutat i öfverensstämmelse med ja-propositionen.

Utskottets yttranden i

Punkterna 2 och 3.

Godkändes.

Punkten 4.

Herr Friherre Alströmer: Jag anhåller vördsamt, att någon af Utskottets Herrar ledamöter behagade upplysa, hvad som i förslaget menas dermed, att "alla de speciela afgifter och onera till Staten, som åligga jordbrukaren, skola på en enda debetsedel upptagas".

Herr Hessle: Det bör icke vara obekant, att åtskilliga uppbördsstämmor finnas. För upptagande af kronoskatter hålles en af kronofogden. En annan hålles för upptagande af kronotionde ad pios usus, en tredje för uppbörd af augmentsränta, en fjerde för att uppbära anslag åt regementen, hvilken sistnämnda uppbörd ombesörjes af regementsskrifvaren o. s. v. Jordbrukaren får på detta sätt för utgörande af onera uppvakta vid flera tillfällen. Jag har fastigheter, hvilka äro belastade med allmänna utskylder på flera olika håll, så att jag varit nödsakad af sådan anledning tillryggalägga flera mils resa. Jag vill äfven fästa uppmärksamhet derå, att olika uppbördsstämmor för utskylder till Kronan hållas understundom på samma dag.

Meningen med Utskottets förslag är nu den, att man skulle på en debetsedel sammanföra alla dessa speciela afgifter och onera till Staten, och att uppbörden skulle verkställas i två terminer, allt efter beskaffenheten af hvarje ords näring. Jordbrukaren skulle sålunda vinter och höst erlägga sina utskylder. I en ort, der fiske är folkets hufvudnäring, skulle utskylderna upptagas vid de två särskilda tillfällen under året, då fisket inbringar penningar o. s. v.

Det må derjemte tagas i betraktande, att utgifter till kommunen och presterskapet nu oftast upptagas på olämpliga tider. Om man nu vidtoge sådana åtgärder, att äfven denna uppbörd skedde samtidigt med krono-uppbörden, vore det icke illa. Saken är verkligen icke obetydlig, och jag anhåller derföre om bifall till fjerde punkten.

Herr Rosenberg: Det må vara, att åtskilliga kommuner kunna få stora fördelar deraf, att utgifter och onera till Staten upptagas på en enda debetsedel för att betalas vid tvenne uppbördsstämmor, men jag känner andra kommuner, som för en sådan anordning visst icke skulle känna sig tacksamma. Många finnas nemligen, som icke alltid hafva penningar till hands för att bestrida stora utgifter och derföre anse det för-

delaktigt att vid flera olika tillfällen få betala sina utskylder i mindre poster. Man vet huru svårt det är för mången att anskaffa mindre summor, och deraf följer helt naturligt, att det skall blifva ännu svårare för dessa att på viss tid anskaffa större. Då man derjemte tager i betraktande, att ganska olika meningar angående lämpligaste tiden för allmänna utskylders gäldande finnas, så tror jag, att förevarande fråga är allt för svår för att så der på rak arm gifva en tillfredsställande lösning, hvarföre jag hemställer, att Kammararen måtte lägga denna punkt till handlingarne.

Herr Friherre Alströmer: Med anledning af de upplysningar Herr Hessle lemnat, kommer man till den slutsats, att Utskottet med sitt förslag åsyftat, att icke blott afgifterna till Staten utan äfven till indelningshafvare och rätettagare skulle på en debetsedel upptagas. Om indelningsverket upphör och grundskatterna borttagas, så försvinna ju åtskilliga af honom påpekade utskylder. Och att under nuvarande förhållanden sammanföra på en debetsedel afgifter till enskilda och Kronan alstrar i min tanke blott oreda. Jag föreställer mig, att, om en skrifvelse till Kongl. Maj:t aflåtes i det syfte, fjerde punkten afser, handlingen skall blifva ganska svår att uppfatta.

Då nu olika meningar råda angående lämpligheten af två uppbördsstämmer, tror jag det vara bäst att låta nu gällande stadganden i denna fråga tills vidare få tillämpas.

Herr John Ericson: Den fjerde punkten i Utskottets Betänkande är verkligen värd mycken uppmärksamhet. Det är icke skatternas mängd, som man har rätt att kalla en *personlig* orättvisa, utan det är sättet hvarpå de skola utgöras. Att på *en* debetsedel uppföra allmänna utskylder betyder detsamma som att på *ett* ställe få betala dem. Förhållandet är nu sådant, att jordbrukaren, som ursprungligen var skattskyldig endast till Staten, nu måste på mångfaldiga ställen afbörd sig denna skyldighet. Man skall t. ex. betala kronoränta till en rektor i närmaste stad, till kontraktsprost, regementsskrifvare o. s. v. Om man nu finge alla dessa utskylder på en debetsedel, att betalas till kronofogden eller den som skulle ombesörja uppbörden, hade jordbrukarne en ganska stor förmån, hvadan jag röstar för bifall till denna punkt.

Öfverläggningen var slutad; och Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 5.

Herr Hedengren: På samma gång jag erkänner det välmenande i Utskottets förslag om sparbankernas befrämjande och lättnaden för sparpenningars insamlande, finner jag det dock olämpligt att i denna punkt insätta en sådan begäran, som finnes uttryckt i de tre första raderna, eller att Regeringen skulle förklara hinder icke möta för sparpenningars insamlande vid kyrkorna å Sön- och helgdagar. Jag tror nemligen, att denna bestämmelse icke skulle verka hvad man åsyftar med afseende på många af dem, som icke supå upp sina penningar eller eljest använda dem på slösaktigt sätt, utan gerna skulle vilja insätta dem i sparbanken; ty

dessa skulle troligen anse det stridande mot sitt samvete att hafva dylika förrättningar på Söndagen. Dessutom anser jag det vara högst olämpligt och stridande mot Söndagens helgd samt störande för andakten att före och efter gudstjensten idka sparbanksaffärer vid kyrkorna. Härigenom skulle man, utan att vinna det afsedda målet, endast stöta den allmänna religiösa känslan hos många inom landet. Bättre vore, enligt min åsigt, att anförtro åt kommunalnämnden i hvarje socken bestyret att insamla sparpenningar. Ett dylikt uppdrag borde gifvas åt kommunalnämndens ordförande och ledamöter, och då borde dessa ej allenast emottaga sparpenningar som lemnades dem, utan äfven söka öfvertala dem, som egde några penningar till öfverlopps, att göra insättningar, genom att framhålla för dem fördelen af att hafva en samlad sparpenning på sina gamla dagar. Detta tror jag skulle medföra samma fördel, som här åsyftas med penningars insamlande vid kyrkan, ty då hvar och en i socknen har en ledamot af kommunalnämnden i sin närhet, eftersom inom hvarje rote skall finnas en dylik ledamot, skulle det gå ganska lätt för dem, som ville göra någon insättning, att uppsöka denne ledamot, och denne sednare skulle hafva lika lätt att uppsöka dem, som hade några penningar, för att förmå honom att deraf göra besparingar för framtiden. Från dessa ledamöter borde penningarne sedermera, åtföljda af sparbanksboken, öfverlemnas till kommunalnämndens ordförande, hvilken skulle verkställa insättning i sparbanken, hvarefter boken skulle vederbörande återställas. På detta sätt kan man, utan att väcka förargelse hos någon, vinna det mål man afser, och jag hemställer derföre, att de tre första raderna i denna punkt måtte uteslutas tillika med det i fjerde raden förekommande uttrycket: "äfven i öfrigt", hvarigenom punkten skulle komma att börja sålunda: "Att alla de åtgärder å Regeringsmagtens sida borde vidtagas" etc.

Herr Rönblad: Om det icke kan anses i lag förbjudet att på Söndagen verkställa en sådan insamling af sparpenningar, som här är i fråga, är det icke nödigt att ingå till Regeringen med begäran, att en förklaring måtte afgifvas att intet hinder derför möter; och om det icke är tillåtet i vår lag att så förfara, kan det naturligtvis icke tillåtas genom en lagförklaring. Således är första delen i denna punkt alldeles betydelselös, så vida det blott är en lagförklaring som man åsyftar. För min del tror jag, att tillfälle i allmänhet icke saknas att lätt och beqvämt kunna göra insättningar i sparbanker: i flera socknar åtminstone, det vet jag, hafva särskilde personer blifvit utsedde för att emottaga sparpenningar och sedermera insätta dem, ehuru folket, ty värr, alltför litet begagnar sig af denna förmån. Jag instämmer derföre med Herr Hedengren deruti, att det icke kan vara behöfligt att särskildt framhålla behovet af penninginsamlingar vid kyrkorna, ty icke lärer denna enda lättnad verka tillräckligt för sparbanksväsendets befrämjande.

På dessa skäl anhåller äfven jag, att första delen i denna punkt måtte utgå.

Herr Rosenberg: Ehuru jag vet, att sådant kommer att bemötas med ovilja på många håll, instämmer jag dock med den förste talaren,

och tror det icke vara lämpligt att begära en sådan lagförklaring, som Utskottet föreslagit, utan anser jag tvärtom, i likhet med Herr Rönblad, att, om hvad som här begäres redan är tillåtet, någon förklaring icke behöfs, och om det är stridande mot gällande lag, att någon dylik förklaring icke bör afgifvas. Men jag vill fästa uppmärksamhet på en annan omständighet. Vi hörde för några dagar sedan inom denna Kammare uppgifvas, att mångas samveten blifvit sargade derföre, att de måst underkasta sig vigsel enligt vår kyrkas ritual, ja, jag tror till och med, att man omtalade, det personer heldre än att det göra gått i landsflykt. Då man inom denna Kammare hyser en så stor aktning för den enskildes samvete, bör man väl göra det äfven i detta fall. Jag försäkrar, att inom många församlingar finnas ganska inflytelserika personer, som skulle kunna gagna sparbanksväsendet betydligt, men hvilka icke på Söndagen vilja sitta såsom uppbornsmän vid kyrkorna, för att emottaga penningar och utlemna lån, ty jag förmodar, att äfven det sednare vore meningen att verkställa samtidigt med insättningen. Härigenom förvandlas ju Sabbaten till en räkningsdag, och jag tror verkligen, att man här har bättre grund för tal om ömma samveten än vid flera föregående tillfällen. Af aktning för dessa ömma samveten yrkar jag således, att första delen af denna punkt måtte uteslutas, och punkten således endast innefatta en begäran i allmänhet, att Regeringen ville vidtaga lämpliga åtgärder till befrämjande af sparbanksväsendets tidsenliga utveckling samt till upprättande af sparkasseanstalter vid alla större allmänna arbetsföretag. Jag hör nog att flera röster höja sig emot detta förslag, men hvad jag har yttrat ber jag få stå i protokollet för min räkning.

Herr Ridderstad: Det förefaller mig anmärkningsvärdt, att man finner det här ifrågasatta insamlandet af sparpenningar, som skulle ske *vid* kyrkorna *före* eller *efter* gudstjensten, vara så störande, då vi äro så vana vid att *uti* kyrkan och *under* sjelfva gudstjensten häfven kringbäres, ofta för vida mindre magtpåliggande ändamål än det nu ifrågavarande. Är saken riktig, tror jag således något hinder icke böra möta för det nu föreslagna sättet att underlätta och befordra denna saks framgång. Jag yrkar godkännande af denna punkt.

Herr Rundbäck: Anledningen, hvarföre Utskottet ansåg sig böra uttrycka en sådan önskan, som innehålles i de första raderna uti denna punkt, var den, att Utskottets ledamöter kände fall, då hinder blifvit lagda för uppläsande i kyrkorna af kungörelser om penningars emottagande på visst ställe inom socknen till insättning i sparbanken. Presten har ansett en dylik kungörelse vara af enskild natur, och derföre på grund af nådiga cirkulärbrevet den 12 Augusti 1812 förklarar sig icke vilja uppläsa densamma. En hvar, som till publikation å predikstolen velat inlemna en sådan kungörelse, har desstörinnan fått lof att skaffa sig bevis af kronofogden, som berättigar till kungörelsens uppläsande. Det var ett dylikt hinder, som Utskottet vid detta förslag egentligen ville undanrödja; ty känt är, att på många ställen sker icke någon uppläsning af dessa kungörelser, förr än man skaffat sig bevis från kronofogden. För att förekomma detta besvär, och då sjelfva saken är nyttig och kungörelser ofta

uppläsas i kyrkorna af, jag kan säga, mycket oanständigare innehåll än det nu ifrågavarande, tror jag det vara skäl att godkänna denna punkt.

Herr Widell: Så vida sparsamhet och skyldig omtanke för sin egen och sin familjs framtid höra till de kristliga dygderna, torde det icke kunna anses för den religiösa känslan störande att, på sätt nu blifvit föreslaget, insamla sparpenningar vid kyrkan på Söndagar, i synnerhet när detta sker efter gudstjenstens slut, och man besinnar, att arbetsfolket är upptaget af sina sysselsättningar de öfriga dagarne i veckan. Skulle deruti ligga något förargelseväckande, så förefinnes en dylik förargelse redan, ty, såsom vi veta, pinglar häfven beständigt för klockaren, presten, orgelnisten, vaccinatrisen eller någon annan, som visserligen också har lof att spara och samla; men då detta får ske under sjelfva gudstjensten, torde det icke vara olämpligt att efter gudstjensten församlingens ledamöter spara något för sitt eget och sin familjs bästa. Jag vet icke, om det kan vara lämpligt, att en sådan hemställan göres till Regeringen, som Utskottet föreslagit; men jag tror, att det icke skulle skada, om Kammararen uttalade sin opinion derom, att ett dylikt insanlande af sparpenningar icke vore något ohelgande af Sabbaten.

Herr Hörnfeldt: Om jag kunde tro, att dessa penningeinsamlingar skulle, såsom den förste talaren föreställde sig, verka störande eller förargelseväckande för allmänheten, skulle jag icke motsätta mig samma talares yrkande, men det synes mig, att insamlingar af mera störande beskaffenhet redan ske i våra kyrkor. Dessutom hafva vi ofta sett, huru efter gudstjenstens slut insamling utanför kyrkan skett till förmån för missionsverket eller något dylikt, utan att, så vidt jag tror, någon funnit detta störande, och jag vet således icke, hvarföre de nu ifrågavarande insamlingarne skulle vara mera störande, då man betänker deras välgörande syftemål att bereda arbetaren tillfälle att i sparbanken insätta sin skärf till fromma för framtiden. Jag yrkar bifall till punkten.

Herr Jonas Andersson: På förhand vill jag tillkännagifva, att jag önskar det denna punkt måtte läggas till handlingarne, och jag ber att få angifva mina skäl derfor. Man har sagt, att det skulle vara störande för den religiösa känslan, om dessa sparpenningar emottoges vid kyrkan före eller efter gudstjensten. För min del tror jag icke, att en dylik verksamhet kan vara störande för hvilken öm och religiös känsla som helst. Man bör nemligen komma ihåg, att på många orter, hvarest man har lång väg till närmaste sparbank, det är förenadt med stora uppoffringar för arbetaren att på en söckendag begifva sig dit. Denna svårighet förorsakar, att, medan man dröjer att i sparbanken insätta sin sparpenning, hela sparpenningen under tiden försvinner. Derföre har man äfven på många ställen sökt att på allt sätt underlätta insättningarne och medgifvit, att dessa, vare sig till större eller mindre belopp, finge ske om Söndagen vid kyrkan före eller efter gudstjensten, då några ledamöter af sparbanksdirektionen alltid för ändamålet borde vara tillstädes. Härigenom besparar man för arbetaren en dyrbar tid och uppmuntrar honom på samma gång till sparsamhet. För öfrigt förhåller det sig alldeles icke så,

som en föregående talare föreställde sig, att penningar äfven skulle uttagas vid dessa tillfällen. Det ena är ingalunda en följd af det andra, och här är endast fråga om insättningar. Om man icke på detta sätt underlättar insättningarne, komma sparbankerna till betydlig del att förfela sitt ändamål. Derföre har man också redan beträdt denna bana, och jag tror icke, att deri ligger någon förbrytelse hvarken mot den religiösa eller borgerliga lagen. Då man sålunda i praktiken redan tillämpat hvad som i första delen af denna punkt föreslås, torde Utskottets hela förslag vara obehöfvt i denna del, och jag anser det derföre icke vara skäl att besvara Kongl. Maj:t med en skrifvelse i ämnet.

På dessa skäl yrkar jag, att punkten måtte läggas till handlingarne.

Herr Kolmodin: Af ett par föregående talares yttranden synes det, såsom om de sedvanliga insamlingarne med låfven ådragit sig ett synnerligt ogillande, och då kan det väl icke vara skäl att öka förargelsen med att föranstalta en ny insamling, utan må man då heldre söka afskaffa bruket af den gamla. Hvad angår uteslutandet af de tre första raderna i denna punkt, tror jag verkligen, att, om man vill vara så öm om samvetsfriheten, som man inom denna Kammare esomoftast låtit förstå, detta förslag har ganska goda skäl för sig, och jag instämmer derföre med dem, som hysa betänkligheter emot Utskottets här ifrågavarande hemställan.

För öfrigt får jag bekänna, att Sabbatsdagen hos oss ofta användes för ändamål, som äro vida mindre nyttiga än det nu ifrågavarande, och jag anser derföre hela den af Utskottet tillstyrkta åtgärden vara onödig. Vi hafva redan så stor frihet i detta afseende, att någon anmärkning näppeligen lärer komma att göras, i händelse några sparbanksdirektioner skulle vilja vidtaga anstalter för insättningar verkställande om söndagarne före eller efter gudstjensten. Än mindre kan något åtal komma i fråga.

På dessa skäl tror jag, att de första raderna i denna punkt böra utgå, men erkänner, att Utskottet vid sitt förslag i öfrigt haft ett godt syfte, ehuru jag ej kan gilla det medel, man för detsamma vinnande velat använda.

Herr Magnell: I många år, under hvilka jag var bosatt i en församling å landet, var det en person, som bodde i närheten af kyrkan, hvilken af kärlek för saken åtog sig att mottaga arbetsfolkets besparingar, när det gick till och från kyrkan, för att sedermera insätta dem i sparbanken, och jag kan vittna, att detta var till stor välsignelse, och att man icke kunde märka, det de, som insatte sin skärf i sparbanken, derföre med mindre andakt bevistade gudstjensten eller drogo mindre nytta deraf eller på minsta sätt förde ett mera utsväfvande lif än andra församlingsboar, utan snarare tvärtom, ty deras håg hade blifvit rigtad till sparsamhet och derföre hade de också fattat tycke för ett ordentligare lefnadsätt. För min del anser jag derföre Utskottets förslag vara ganska praktiskt, men det oaktadt kan jag icke finna lämpligt, att en skrifvelse i ämnet aflätes till Kongl. Maj:t. Förhållandet är nemligen, att de personer, för hvilka jag för min del hyser stor aktning, hvilkas samveten såras af dylika penningetransaktioner under Söndagarne, icke af ett plakat från Kongl. Maj:t bevekas att ändra sin åsigt, ty denna deras åsigt grundar sig

icke på aktningen för mensklig lag, utan på den gudomliga lagens bud, som enligt deras förmenande icke medgifver något dylikt. De åter, som ega friare åsikter, lära icke af den verldsliga lagen, hvilken jag för öfrigt tror icke vara tillämplig i detta fall, genera sig för att sätta i verket någonting sådant som här afses. Den underdåniga skrifvelsen skulle således icke leda till någonting annat, än att Regeringen, genom att utfärda en förordning i nu ifrågavarande syfte, skulle sätta i harnesk mot sig alla dem, hvilka för samvetets skull icke kunna gilla någonting dylikt under Sabbaten.

På dessa skäl instämmer jag i yrkandet att punkten måtte läggas till handlingarne.

Herr Hessle: Inom Utskottet gjorde den åsigt sig gällande, att föga vore vunnet, så vida man icke bemödade sig att hopsamla de små besparingar arbetsfolket på ett eller annat sätt kunnat förvärfva och hvilka eljest komme att törspillas till skada för dem sjelfva och det allmänna. Nu har erfarenheten emellertid gifvit vid handen, att på många ställen ett missrigtadt nit förbjudit dylika insamlingars verkställande om Söndagarne vid kyrkan, och följderna deraf har blifvit den, att några besparingar icke blifvit insatta i sparbanken, utan i stället användts på fylleri och annat lättsinne, till förderf för dem som varit föremål dertför. Vill man sjelfva ändamålet, eller att arbetsfolkets medel uppsamlas i små portioner, bör man också söka utfinna något medel att kunna ävägbringa detta samt undanrödja de hinder, som hittills lagt sig i vägen dertför. Det är af sådan orsak Utskottet framlagt detta förslag, hvilket jag, med den erfarenhet jag förvärfvat inom den ort jag tillhör, verkligen anser ganska behjertansvärdt, hvarföre jag ock yrkar bifall till denna punkt.

Öfverläggningen förklarades afslutad. Herr vice Talmannens propositioner på bifall till de olika yrkanden, som framställts, blefvo hvar efter annan besvarade med ja och nej; och då derjemte votering begärdes, blef för sådant ändamål, och efter fattadt beslut, att punktens läggande till handlingarne skulle upptagas såsom kontraproposition, följande voteringsproposition nu uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som godkänner den framställning, som af Särskilda Utskottet för jordbrukets angelägenheter blifvit gjord i femte punkten af dess Utlåtande N:o 3,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammararen beslutat lägga Utskottets ifrågavarande framställning till handlingarne.

Voteringen, anställd i vanlig ordning, utvisade 57 ja mot 60 nej, hvadan Kammararen beslutat lägga Utskottets hemställan i förevarande punkt till handlingarne.

Punkterna 6—9.
Godkändes.

Punkten 10.

Herr Rundbäck: Jag vill blott tillkännagifva, att jag varit af olika tanke med majoriteten inom Utskottet rörande denna punkt och äfven till Utskottets protokoll låtit anteckna min skiljaktighet, ehuru jag icke bifogat någon reservation vid Betänkandet. Jag kunde emellertid hvarken då och kan ej heller nu dela Utskottets i denna punkt angifna åsigt, och vill därför icke med min röst understödja Utskottets förslag i denna del.

Herr Rosenberg: Äfven jag vill tillkännagifva, att jag i åtskilliga punkter af detta Betänkande varit af olika tanke med Kammarens majoritet, fastän jag icke alltid yttrat mig derom. Jag vet icke hvartill det skall tjena att skicka åstad sådana förslag, som innehållas uti denna likasom i åtskilliga andra punkter. Det är blott detta jag velat anmäla, enär jag väl ser, att hvilket som helst yttrande emot den magthafvande majoritetens åsigt tjenar till ingenting.

Vidare anfördes ej; och punkten godkändes.

Punkterna 11 och 12.

Godkändes.

Punkten 13.

Herr Rönblad: Jag anser den här föreslagna tiden för handelsboks vitsord allt för knapp, och ehuru jag medgifver, att åtgärder böra vidtagas för den så kallade räkningskreditens inskränkande, bör man väl vara så rättvis, att man lemnar köpmannen tillräcklig tid att tillställa gäldenären räkningen. På många ställen åtminstone vet jag att detta icke kan ske inom den nu föreslagna tiden af tre månader, utan måste tiden, enligt min åsigt, utsträckas till sex månader, så vida räkningens delgifvande skall kunna medhinnas. Jag hemställer därför, att den föreslagna tiden för handelsboks vitsord måtte förändras från tre till sex månader.

Herr Grefve Posse: I motsats till den föregående talaren anser jag, att Utskottet icke tagit steget fullt ut, och om denna fråga förelegat till afgörande i grundlagsenlig form, skulle jag hafva yrkat, att det uti ifrågavarande Kongl. förordning för handelsbok medgifna vitsord skulle inskränkas till affärsförhållanden allenast emellan köpmän. Jag tror nemligen icke, att ett dylikt vitsord är lämpligt emellan köpmannen och konsumenten, ty första villkoret för en klok hushållning är, att konsumenten betalar sina varor med kontanta penningar, och detta skulle blifva en nödvändig följd, om man upphäfde handelsbokens vitsord emot konsumenten. Endast på sådant sätt kan man komma derhän, att enhvar bättre afpassar sina behof efter sina tillgångar.

I det skick, frågan nu föreligger till Kammarens pröfning, kan det vara nästan alldeles likgiltigt hvad beslut man fattar; men om någon än-

dring i punkten skall göras, anhåller jag, att det måtte ske i den syftning jag nyss framställt.

Herr Hessle: Före år 1855 utgjorde handelsräkning alltid ett lagligt bevisningsmedel, så vida den icke var öfver tio år gammal. Derigenom uppkommo icke få rättegångar samt föranleddes ofta betydliga olägenheter och ganska stor skada. Genom 1855 års förordning tog lagstiftningen ett steg framåt, i det man inskränkte räkningens vitsord till ett år och bibehöll räkningens bevisningskraft endast tre månader efter årets förlopp. Nu har Utskottet emellertid icke ansett sig böra, i strid mot gällande sed, föreslå en ytterligare inskränkning af handelsboks vitsord i större mån än som skett, och den af Utskottet föreslagna tiden tror jag verkligen för närvarande vara tillräcklig. Att skilja emellan köpmän och icke köpmän anser jag vara ganska svårt i detta land, hvarest snart sagdt alla menniskor hafva affärer. För öfrigt skulle det ofta kunna medföra betydlig olägenhet, om den, som requirerade varor hos en köpman, icke finge tre månaders kredit derå. Denna tid motsvarar för öfrigt den vanliga tiden för vexaslar, hvilka, såsom man vet, i allmänhet äro så kallade nittio-dagars vexaslar. De motiv, Utskottet anför till stöd för sin åsigt i detta fall, äro dessutom så tydliga, att jag kan inskränka mig till att återropa dem och yrkar, med stöd deraf, godkännande äfven af denna punkt.

Öfverläggningen var slutad; och hemställandet godkändes.

Punkten 14.

Herr Key: Då denna punkt, jemte den 6:te, 7:de, 8:de och 16:de, är af mera enskild natur, rörande hvilka Utskottet icke tänkt att man borde besvara Kongl. Maj:t med någon skrifvelse, anhåller jag, att denna punkt måtte läggas till handlingarne.

Herr Bergström: I motsats till den föregående talaren och på det att den vackra harmoni, som utmärker hela detta Betänkande, icke måtte blifva störd, vågar jag hemställa om bifall till ifrågavarande punkt.

Herr Key: Då ett sådant yrkande blifvit framställt, utan tvifvel i all välmening och utvisande ett märkvärdigt intresse för saken, är jag tacksam därför och anhåller att få återtaga min nyss gjorda hemställan.

Efter sålunda slutad öfverläggning godkändes Utskottets hemställan.

Punkten 15.

Godkändes.

Punkten 16.

Herr Key: Jag ber att få hemställa, huruvida icke denna punkt, som äfven är en af de förutnämnda enskilda, hvilka Utskottet icke tänkt

skulle ingå i den underdåniga skrifvelsen, borde läggas till handlingarne.

Herr Friherre Alströmer: Då jag föreställer mig, att Kammarens beslut rörande de föregående punkterna ingalunda innebära, att en underdånig skrifvelse i fråga om dessa punkter skall affåtas, utan endast uttrycka Kammarens åsikter rörande Utskottets förslag, torde det icke vara skäl att nu bestämma, huruvida den ena eller andra punkten bör inflyta i en underdånig skrifvelse, och ehuru jag för min del ingenting har emot att denna punkt lägges till handlingarne, har jag dock ansett mig böra fästa uppmärksamheten derpå, att, i händelse ett sådant beslut af Kammaren fattas, dermed icke är gifvet, att Kammaren beslutat, det alla de föregående punkterna skulle föranleda en underdånig skrifvelse.

Herr Rosenberg: Jag fortfar att yrka, att äfven denna punkt måtte läggas till handlingarne, ehuru jag äfven, rörande denna fråga, nog inser att jag befinner mig i minoriteten. Jag anser det alldeles olämpligt att ingå till Regeringen med en underdånig skrifvelse uti ett ämne, som är så helt och hållet af enskild natur, att Regeringen icke kan vara i tillfälle att med anledning deraf vidtaga några åtgärder. Må sådant tillhöra den enskilda omtänksamheten att genom associationer eller på hvad annat sätt som helst befrämja dessa intressen. Men icke bör Regeringen besväraskas dermed.

Herr Bergström: Det är mycket möjligt, att, på sätt representanten från Calmar län, Herr Key, nyss yttrade, Utskottet icke tänkt sig, att denna punkt skulle inflyta i den underdåniga skrifvelsen, men är förhållandet sådant, har Utskottet tänkt annat, än hvad det sagt och sagt annat, än hvad det tänkt; ty, såvida jag kan riktigt läsa tryckt, hemställer Utskottet i den 18:de punkten, "att Utskottets i detta Betänkande uttalade åsikter och önsknningar, så framt de vinna Riksdagens godkännande, måtte i underdånighet öfverlemnas till Kongl. Maj:t". Ja, Utskottet har till och med uttryckligen betonat, att dess i förevarande punkt uttalade åsigt vore "*af särdeles vigt*" i fråga om landtmannanäringens befrämjande. Det tyckes emellertid, som om Utskottets ledamöter blifvit så öfverraskade af den framgång detta Betänkande, rönt att de sjelfve vilja modifiera sina åsikter och inskränka sina önsknningar. Mig förefaller det dock olämpligt, att, sedan alla de föregående punkterna med undantag af den femte blifvit bifallna, i vidsträcktare mån, är som tyvärr genom sistnämnda punkts läggande till handlingarne redan skett, stympa ifrågavaranda Betänkande och störa den sköna harmonien i detsamma. På denna grund, men ingalunda till följd af 16:de punktens egna beskaffenhet, tager jag mig friheten hemställa, om icke Kammaren skulle finna tjenligast att äfven bifalla ifrågavarande punkt.

Herr Hierta: Jag anser denna, liksom de flesta föregående punkterna, vara af den beskaffenhet, att, så länge jag minnes tillbaka, nästan alla människor varit ense om de åsikter, som deri blifvit uttalade, och hvad särskildt angår 18:de punkten har Utskottet hemställt, att Riksdagen

skulle i den underdåniga skrifvelsen anhålla, det Kongl. Maj:t måtte taga dessa åsichter i nådigt öfvervägande samt i de delar, som tarfva Riksdagens medverkan, till ett kommande riksmöte framlägga de förslag, Kongl. Maj:t funne lämpliga. Man måste således taga i betraktande, att här icke är fråga om några positiva beslut, som skola till Regeringen framställas för att af densamma pröfvas och sedermera sättas i verket, utan att detta Betänkande innehåller endast maximen, och man vill lemna Kongl. Maj:t öppet att deraf taga hvad han sjelf finner godt och ändamålsenligt. Således tror jag icke, att man kan äfventyra något genom ett bifall till denna punkt. Emellertid skulle jag vilja, i händelse punkten kommer att bifallas, anhålla om en upplysning utaf någon bland Utskottets ledamöter. Här talas nemligen om "täfflingsmöten för boskap", och jag undrar just, om icke detta uttryck är något oegentligt, samt hemställer derföre, om det icke kunde vara skäl att göra en redaktionförändring. Derom torde dock någon af Utskottets ledamöter kunna lemna närmare upplysning.

Herr Hessle: Jag har begärt ordet för att förbehålla mig att, sedan alla punkterna blifvit genomgångna, få framställa ett särskildt förslag till underdånig skrifvelse, och för öfrigt tror jag, att man icke nu bör besluta, huruvida hvarje särskild punkt bör inflyta i den underdåniga skrifvelsen, utan vänta dermed tills fråga blir om sista punkten. Det är blott detta jag velat tillkännagifva.

Herr Hedengren: Jag ber att få taga mig friheten upplysa, att denna punkt ingalunda afser ett ämne af enskild natur, utan att tvärtom den nu ifrågavarande saken redan länge utgjort föremål för Kongl. Maj:ts åtanke. Ty, såsom vi veta, har löu af statsmedel blifvit garanterad åt en exportkonduktör, och äfven täfflingsmöten för boskap föranstaltas årligen i Stockholm och Göteborg, och ett dylikt möte kommer just att hållas om några dagar här i staden. I min tanke är det af synnerlig vigt att Staten uppmuntrar jordbrukaren att slå sig på boskapsskötsel för export till England af såväl lefvande boskap, får, svin, kött och fläsk som mejeriprodukter, och bland de vigtigaste åtgärderna för boskapsskötselns förkofran måste man anse boskapsexportens underlättande och täfflingsmöteus anordnande. Detta ämne är emellertid, såsom jag nyss nämnde, redan föremål för Regeringens pröfning och omtanke, och jag yrkar derföre att denna punkt, i likhet med de föregående, måtte bifallas.

Herr Key: Då jag begärde ordet, var det endast för att, med anledning af det tysta, men glada, det mimiska diskussionssätt, som plötsligen blifvit modernt i afton hos de ärade motståndarne, gifva uttryck åt den tanke jag lyser rörande representantkallets vigt och betydelse. Jag har nemligen uppfattat *min* pligt såsom representant vara att med oväld och intresse pröfva de frågor, som komma under behandling, och detta handlingssätt skulle jag icke anse mig ega rätt att frångå, äfven om mina bemödanden skulle stranda mot en åsigt motsatt min egen. Må detta vara nog sagdt beträffande en värd talares ömhet om den "vackra harmonien" i Utskottets Utlåtande, som han för ingen del ville halva sönderbruten. Den ironi, som representanten från Christianstad inlade i detta

sitt yttrande föreföll mig likväl något tvungen och snarare som en förklädd dépit öfver ett lidet nederlag, hvilken det efter min uppfattning icke fullt anstår en representant att lägga i dagen.

En annan talare hade på Utskottets bekostnad nyss ett infall, som lät mera qvickt än det i sjelfva verket var. Det hade afseende på de ifrågasatta täflingsmötena för boskap. Det torde dock, äfven med herrar stadsboars obetydliga intresse för vårt jordbruk, vara för dem en bekant sak, att landtmannen länge skickat sin boskap till landtbruksmöten och andra utställningar, der en täflan eger rum och pris utdelas, och att den åsyftade termen fördenskull redan vunnit burskap i språket.

Då åtskillige talare ansett det vara af vigt att lägga märke till hvad den ärade representanten från Halmstad nyss påpekade, nemligen att en del frågor, som i Utlåtandet förekomma, äro af den enskilda beskaffenhet, att de icke lämpligen böra intagas i den skrifvelse, som är i fråga att till Kongl. Maj:t afgifvas, så tillåter jag mig fästa uppmärksamheten på hvad 18 § i Utlåtandet innehåller. Utskottet hemställer der, att i detta Betänkande uttalade åsigter och önsknningar, så framt de vinna Riksdagens godkännande, måtte i underdånighet öfverlemnas till Kongl. Maj:t, med anhållan att Kongl. Maj:t måtte taga desamma i nådigt öfvervägande, samt i de delar, som tariffva Riksdagens medverkan, till ett kommande riksmöte i nåder framlägga de förslag i ena eller andra afseendet, som han finner för det viktiga ändamålets ernående och fosterlandets väl lämpligt.

Af hvad under diskussionen förekommit, finner jag mig föranlåten att frånträda mitt nyss framställda yrkande.

Herr *Reutererona* hördes instämma.

Herr *Hierta*: Det förefaller mig, som om den ena delen af den siste talarens framställning skulle hafva afseende på hvad jag nyss yttrade. Jag hade mig dock ej bekant, att de i landsorterna förekommande expositionerna af kreatur bära namn af *täflingsmöten för boskap*, men är detta den vanliga och häfdvunna termen, så afstår jag naturligtvis från mitt yrkande; ehuru jag föreställer mig, att ett bättre och mera betecknande uttryck skulle kunna väljas. Någon ironi låg ej heller i mitt yttrande, synnerligast som jag anser de ifrågavarande expositionerna vara af mycken nytta.

Den stora värme, som den siste talaren inlade i sitt yttrande, då han talade om en representants pligter och skyldigheten att vidhålla sin åsigt, äfven då den råkat i kollision med en öfvervägande motsatt opinion, föreföll mig nästan såsom uttrycket af en dépit öfver ett lidet nederlag, ehuru jag sannerligen icke vet af något sådant. Alla hafva ju varit ense i att instämma i Utskottets förslag; och jag är öfvertygad om, att ledamöterna inom denna vördade Kammare, derest de icke godkänt det, skulle till större eller mindre del hafva tagit till ordet och framställt sina anmärkningar mot de maximer, Utskottet uttalat. Jag förstår verkligen ej, hvad Herr *Key* menar med anmärkningen om dépit efter de starka jaro, som höjts vid hvarje proposition om bifall till Utskottets hemställanden. Det måtte väl icke vara en dépit hos honom sjelf, för det Kammarren låtit alltsammans passera så hastigt och lustigt som här skett?

Herr Bergström: Jag vet ej på hvilken grund, och med hvilken rätt Herr Key vågat påstå, att jag talat ironiskt. Men äfven om förhållandet vore sådant, hade jag varit i min goda rätt. Jag förstår icke hvad Herr Key kan hafva emot ironien! Tror han måhända, att ironien icke mycket väl lämpar sig för behandling af allvarliga ämnen. En forntida vis Sokrates svingade med framgång ironiens vapen mot sophisterne; och han var icke minst stor deri, att han snart sagdt uppfann och utbildade ironien. För öfrigt hafva inträffat och skola äfven framgent inträffa tidsskiften, då ironi äfven i handling är det enda sätt att bringa en osann åsigt att falla på spetsen af sin egen konsekvens och såmedelst låta sanningen komma till sin rätt.

Herr Friherre von Schulzenheim: Jag har icke något att tillägga i sjelfva saken, efter hvad af föregående talare här blifvit yttradt, utan vill jag endast, i öfverensstämmelse med de grundsatser jag i frågan hyllar, tillkännagifva att jag instämmer med Herr Bergström.

Öfverläggningen var fulländad; och Kammaren godkände Utskottets hemställan.

Punkten 17.

Herr Hedlund: Frågan om inrättande af ett särskildt Jordbruksdepartement är icke ny. Den har redan förut vid flera tillfällen blifvit uppkastad, dock ej i samma form som nu eller afseende att från de särskilda stats-departementen hopplocka de mest skiljaktiga ämnen och institutioner för att lägga dem under det nya departementet. Om man får antaga, att alla de frågor, som i de redan genomgångna punkterna förekomma, tillhöra jordbruket, så få vi i sanning en rätt artig samling af heterogena saker, som skulle komma att sortera under Jordbruksdepartementet. Vi hafva då grundskatterna, indelningsverket, uppbördssättets förenklande, sparbankernas utvidgande, inrättande af ränteförsäkrings- och lifränte-anstalter, samt jordbruksdepositionsbanker och intecknings-garantiföreningar, en förändrad lagstiftning i afseende å enskilda bankerna och Riksbankens sedlars upphörande att vara obligatoriskt betalningsmedel, förändringar i kreditlagstiftningen och i taxorna för Statens jernvägs- trafik samt lämpliga åtgärders vidtagande för underlättande och utvidgande af boskapsexporten m. m. Det skulle blifva från bra många departement dessa saker skulle komma att hopplockas. Både Justitie-, Finans-, Civil- och Ecklesiastik-departementen skulle härtill få gifva sina ansefliga tributer. Jag erinrar Er härvid, mine Herrar, att jag talar med det fullkomligaste allvar; och om det förefaller Er ironiskt, så ligger ironien icke i mitt yttrande, utan i sjelfva saken, som det berör. För sjelfva saken få de svara som vilja genomdrifva den. Minoriteten står i detta fall fri från allt ansvar. Vi, som tillhöra denna minoritet, hafva ej annat att göra än att två våra händer eller möjligtvis anmäla, att vi ej deltagit i beslutet.

För att emellertid ej drifva ironien till sin spets föreslår jag, att punkten måtte läggas till handlingarne.

Herr Key: Jag kan ej finna att, ehuru Utskottet i sitt Utlåtande omnämnt och ansett sig böra omnämna alla de orsaker, som vållat jordbrukarens betryckta ställning och ännu inverka derpå, samt föreslagit hvarjehanda botemedel, såväl allmänna som enskilda, att, säger jag, alla de frågor, som Utskottet framlagt såsom i dessa afseenden berörande jordbruksintresset, nödvändigt skola anses såsom tillernade det föreslagna jordbruksministeriet. Att drifva en sådan sats, om jag annars rätt förstått meningen, synes mig vara att taga sak på bak och utvisa ett öfverflöd af klanderbegär, men stor brist på argumenter. Det kan väl icke bestridas, att det vore en gifven fördel, om under ett och samma ministerium sammanfördes allt hvad nu finnes spridt under flera och dock har ett oskiljaktigt inbördes sammanhang. Huru illa det i detta fall nu är bestäldt torde icke vara obekant för någon; jag vill derföre endast påpeka, att veterinärväsendet lyder under Ecklesiastik-departementet och Skogsstyrelsen under Finans-departementet. Under dessa båda, jemte Civil-departementet, hafva vi nu att söka de institutioner, som närmast röra jordbruket och ega att handlägga dess angelägenheter.

Hade den siste värde talaren gjort sig besvär att genomläsa Utskottets motivering -- jag medgifver att det kanske hade varit att förspilla en dyrbar tid, som bättre än så kunde användas för fosterlandets väl, t. ex. med framalstrande af egna förslag -- skulle han hafva funnit, att denna fråga, som Utskottet bragt å bane, står på dagordningen i Europas alla kulturländer, och i en del af dem redan blifvit löst i en eller annan form. Äfven hos oss har den varit föremål för uppmärksamhet; och Kongl. Maj:t har redan en gång framställt Proposition om inrättande af ett nytt statsdepartement. Frågan undanskjutes icke heller -- man må vara huru obenägen detta Utskott som helst -- det kan visserligen gå om en och annan riksdag men icke längre, den är nemligen af alltför stor vikt och måste mer och mer med kärlek omfattas af hvar och en, som vill det Svenska jordbrukets framåtskridande och förkofran.

Herr Friherre von Schulzenheim: Den fråga, som Utskottet behandlat under 17:de punkten i detta Betänkande, utgjorde under den gamla Ståndsrepresentationen mer än en gång föremål för Rikets Ständers öfverläggningar, utan att likväl erhålla en önskvärd lösning. Nu förekommer den mot slutet af Riksdagen, då göromålen äro brådskande och tiden hastar, hvadan förhoppningarne ej heller nu äro stora att nå det åsyftade målet. Mig förefaller det dock ganska naturligt, att, om enighet och samverkan skola kunna åstadkommas inom närbeslägtade förvaltningsgrenar, de böra sammanföras under en gemensam öfverstyrelse och ej såsom nu ligga spridda och oätkomliga för hvarandra. Jag hade derföre ock ämnat att vid denna Riksdag framlägga en motion i ämnet, men tillrälliga omständigheter hafva hindrat mig derifrån. Frågan, sådan den af Utskottet blifvit framställd, bär karakteren af ett önskningsmål; och meningen är således endast den, att Representationen skall inför Konungen uttala sin mening och framställa en begäran i öfverensstämmelse dermed, under förhoppning att vid en kommande riksdag få emotse ett nådigt förslag, lämpadt efter förhållandena och afseende att afhjelpa de öfverklagade olägenheterna. För den, som eger någon kännedom om 1840 års författning,

som innehåller föreskrifter om de särskilda statsdepartementens verksamhet, är det icke obekant, att en eller par af departements-cheferne äro så öfverhopade af göromål, att det för dem måste vara hardt nära omöjligt att fullständigt utreda de ärenden, som af dem skola inför Kongl. Maj:t föredragas. Frågan om inrättande af ett nytt statsdepartement är dock, till följd af de föreskrifter Regeringsformen innehåller, en grundlagsfråga och måste på sitt särskilda sätt handläggas och afgöras. Är den väl en gång afgjord, så kommer frågor om gåromålens fördelning, hvarom Kongl. Maj:t eger att besluta, men i hvilket afseende Representationen ganska väl kan uttala sina åsikter och sina önskingar. Det är af den största vikt, att en omorganisation eger rum i många delar af förvaltningen i afseende å embetsverkens sammansättning och verksamhet; och en ärad representant inom denna Kammare har i detta fall väckt en väl genomtänkt och utarbetad motion, hvars hufvudsakligaste delar jag föreställer mig att Representationen skall komma att gilla.

Det förslag, jag haft för afsigt att framlägga, öfverensstämmer i många delar med Herr Björcks, och ehuru jag icke har för afsigt att förr än vid nästa Riksdag väcka min motion och framlägga motiven derför, kan jag dock icke underlåta att nu i korthet antyda, huru jag tänkt mig saken. Min mening är, att ett af de nuvarande konsultativa Statsråden skulle blifva chef för Jordbruks-departementet, och endast två konsultativa Statsråd komma att kvarstanna i konseljen, hvars antal ledamöter dock skulle blifva oförändradt. Under Jordbruks-departementet skulle komma att hänföras frågor, som röra landthushållningen, agronomernes verksamhet, boskapsracernas förbättrande, hästafveln och färskötsel, fiskeriernas uppmantrande, bränvinstillverkningen, skjutsväsendets ordnande, gästgifverierna, anläggning och underhåll af allmänna vägar, broar och färjor, kanalers och flottleders begagnande, ström- och årensningar jemte sjösänkningar samt kommunikationsanstalterna, utom hvad beträffar post- och telegrafväsendet. Under detta departement skulle således komma att lyda: Kammar-kollegium, Landtbruks-akademien, Stamholländeri-styrelsen, Stuteri-öfverstyrelsen, Styrelsen för allmänna väg- och vattenbyggnader, Styrelserna öfver Statens jernvägsbyggnader och jernvägstrafik, Bränvinskontroll-byrå, Veterinärinrättningen och Skogsskolorna. Derjente har jag föreställt mig, att från Ecklesiastik-departementet till Civil-departementet skulle öfverflyttas fattigvårdsärendena samt hvad som rör den civila sjukvården, lazaretten och hospitalen, till följd hvaraf Sundhets-kollegium skulle komma att i hufvudsakligaste delar sortera under sistnämnda departement. Kammar-kollegium skulle komma att lyda under Jordbruks-departementet, derföre att det har sig anförtrödd vården af Kronans jord, och det borde befrias från de göromål, som sammanhänga med uppbördsverket, hvilket icke torde röna några svårigheter, sedan de ifrågasatta skatteregleringarne och förenklingarne blifvit genomförda. I en framtid och under ändrade förhållanden torde Kammar-kollegium blifva lika öfverfördigt som Kommers-kollegium nu är.

Att få ett särskildt departement för jordbruket, är af största vikt, äfven till följd af den omständighet, som ofta förekommit, äfven vid denna riksdag, nemligen att, då landtmannaintresset blifvit satt i fråga, man har tillbakavisat

tillbakavisat dess fordringar, såsom endast förestafvade af små intressen och egennytta. Det är af vikt, att detta landets förnämsta intresse tillmättes den plats, det bör intaga inom samhället. Må man icke förglömma den gamla fabeln om magen och lemmanne. Derest icke den organ, som skall anskaffa och bereda de öfriga deras näring, blir vederbörligen tillgodosedd, så måste hela organismen blifva vanmächtig och förslappad. Detta är en omständighet, som man hittills icke tagit i betraktande eller åtminstone ej gifvit fullt erkännande. Jordbruket bör ej blott hafva sina målsmän inom Representationen, utan det bör äfven hafva någon, som för dess talan inom Konungens Råd, för att ega visshet om att dess fordringar skola nå monarkens öra.

Beträffande de konsultativa Statsråden, så var meningen ursprungligen den, att deras platser skulle beklädas af departementschefer, som lemnat sina befattningar, urståndsatte att längre förtsätta med det ansträngande arbetet, men lämplige att genom sin erfarenhet råda och leda dem, i hvilkas händer de öfverlemnat sina portföljer. Förhållandet har nu blifvit omkastadt. De konsultativa statsrådsplatserna anses numera såsom expektansplatser, hvilka beklädas af yngre personer, de der genom att biträda departementscheferna och vikariera under deras tjenstledighet, skola uppfostras och göras duglige att en gång sjelfva öfvertaga portföljen.

I konsekvens med hvad jag ofvan yttrat, finner jag mig föranlåten tillstyrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Gumælius: Som jag icke haft den lyckan att höra den föregångna diskussionen i sin helhet, så må det ursäktas mig, om jag ej till besvarande upptager alla de argument, som derunder blifvit framställda. Jag ämnar blott uttala min enskilda åsigt, och den är ej ny, utan har jag från långliga tider tillbaka lyst den och äfven förr en och annan gång antydt densamma.

Jag hörde den näst föregående talaren förorda inrättandet af ett nytt departement för jordbruket och dermed sammanhängande frågor. I hufvudsaken instämmer jag med honom; dock vill jag gifva andra skäl för min mening, än han gaf för sin. Jag vill ej inlåta mig på frågan om organiserandet af Statens styrelse — det är jag icke vuxen — utan lemnar lösningen af detta kinkiga problem åt de förre värde talare, som anse den för en lätt löslig sak. Det är, som sades, endast min egen obetydliga mening jag vill uttala.

Jag tror, att den af landets hufvudnäringar, som är den viktigaste, nemligen jordbruket, tarfvat sin särskilde målsman inom Konungens Råd. Visserligen vill jag ej påstå, att dess intressen hittills blifvit tillbakasatta, vare det långt ifrån mig, men jag finner det ganska naturligt, att det skall vara en ren omöjlighet för en enda person att väl och omsorgsfullt sköta alla de olikartade ärenden, som för närvarande falla på Civilministerns lott. Att dessa ärenden hitintills blifvit till allas belåtenhet handlagda, är en sak för sig. Det måste skrivas på räkningen af de stora förmågor, som hittills beklädt denna plats. Man måste se saken i sin allmänhet, och då äfven medgifva att de olika mål, som för närvarande inkomma till Civilepartementet, öfverstiga en vanlig mans höfva att behandla. Det är

derföre nödvändigt att bereda en rättvis lindring i Civilministerns åligganden; och lämpligast böra väl de ärenden, som röra landtbruket, kunna skiljas från Civilepartementet och lemnas åt ett särskildt för jordbruket inrättadt departement.

Att emellertid här ingå i en detaljerad framställning, huru göromålen skola ordnas inom statsdepartementena, tror jag icke vara på sin plats, ty jag betviflar, att Riksdagen disponerar män med nog erfarenhet och insigt i ämnet, för att anses kompetente att afgifva ett sådant utlåtande. Konungens konselj deremot kan bedöma, huru organisationen skall verkställas, och det är således från detta håll ett lämpligt förslag i detta fall bör afvaktas. Att Riksdagen deremot skulle afgifva ett förslag, så beskaffadt, anser jag för mycket begärtdt, ja, nästan orimligt. Den bör endast afgifva det yttrande, att den önskar en omorganisation och är villig att gå Kongl. Maj:ts önsknings till mötes. Sedan det nådiga förslaget väl blifvit afgifvet, må det tillhöra Riksdagen att pröfva, om den anser, att det åsyftade ändamålet derigenom kan vinnas eller icke.

Hufvudsaken är i allt fall att jordbruket erhåller sin särskilda centrala öfverstyrelse. Om denna kommer att erhålla form af ett särskildt statsdepartement eller af en byrå under något af departementena, gör föga till saken. Utskottets förslag är: i detta fall tillfyllestgörande, och utöfver hvad deri blifvit hemstäldt bör man icke gå; hvadan jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Herr Björck:

Herr Hierta: Efter det upplysande föredraget af den siste värde talaren tror jag ej, att det gagnar till något att vidare orda i denna fråga. Jag tillåter mig dock göra ett litet tillägg till hvad Herr Björck nyss yttrade. Jag finner nemligen desto mindre behof påkalla inrättandet af ett departement för jordbruket, som jag knappt kan påminna mig, att från jordbrukarne till Regeringen blifvit framburen någon enda önskan, den Regeringen icke, så vidt möjligt varit, sökt uppfylla. Alltid har Kongl. Maj:ts beslut utfallit i öfverensstämmelse med hvad Konungens Befallningshafvande i dessa ämnen hemställt eller hushållningssällskapen önskat; och hafva framställningar blifvit gjorda till Rikets Ständer, så hafva de icke underlåtit att derpå fästa behörigt afseende.

Jag tager mig friheten att erinra om, huru mycket, ända intill denna riksdag, i vårt land blifvit gjordt till jordbrukets förkofran, icke som jag dermed skulle vilja säga, att mera ej kunde göras, men för att visa, att skäl icke förefinnes att påbörda Statsmagterna, att de icke skulle hafva gjort hvad på dem ankommit till den goda sakens befordrande. Jag skulle verkligen önska, att de ledamöter, som i Utskottet handlagt frågan och således grundligt undersökt den, ville här utpeka i hvad afseende Regeringen eller Representationen brustit i sina skyldigheter här vid lag. Enligt min åsigt har jordbrukaren ingen anledning att klaga öfver brister i de delar af förvaltningen, som beröra hans intressen, och som de förändrade organisationer, hvilka i sjuttonde punkten omförmälas, alldeles icke äro af behofvet påkallade, så finner jag för min del ingen anledning att bifalla punkten.

Skulle det blifva fråga om att lägga någon punkt till handlingarne, så skulle den nu föredragna otvifvelaktigt bäst lämpa sig dertför; men om Kammaren icke är af den mening, vill jag för ingen del om denna sak påkalla votering.

Herr Gumælius: Jag har ånyo begärt ordet, för att yttra några ord, hvilka, om de ock tyckas innebära en motsatt mening mot de näst föregående talarnes, dock syfta till samma mål.

Den näst siste talaren yttrade, att departementscheferne hufvudsakligast äro politiska personer, och att man vid deras utväljande förnämligast bör fästa sig vid denna omständighet. Detta är sant, men det politiska fältet är vidsträckt; och mycket förekommer derpå, som är värdt att tagas i betraktande. Hvad som ej är af minsta vikt, är den inre politiken, som har till mål att utveckla landets ressurser och befordra dess näringar, bland hvilka jordbruket ovedersägligen intager det främsta rummet. Om någon del af politiken dertföre är värd en målsman inom Konungens Råd, så må väl en plats der upplåtas åt den, som skall hafva högsta inseedet öfver de institutioner, hvilka äro afsedda för landets ekonomiska utveckling. Jag vill dermed dock ej påstå, att inrättandet af en sådan plats är oeffergifligen nödvändigt för jordbruksnäringens framåtskridande. Detta framåtskridande betingas hufvudsakligen af de krafter, som verka i det obemärkta, af de ressurser näringen ur sig sjelf kan utveckla; men för att de bästa resultaten skola kunna erhållas, fordras en samverkan emellan de spridda krafterna, som dock ej kan åstadkommas utan understöd från magtens sida. Jag kan ej finna, att någon olägenhet skulle uppkomma genom inrättande af en sådan statsrådsplats, som jag nyss omnämnde, derest den bekläddes med en person, skicklig och villig att befrämja landets hufvudnäring. Ändamålet skulle dock måhända vinnas lika bra genom erhållandet af en byråchef för jordbruket, ty hufvudsaken är, att dess angelägenheter läggas i händerna på en person med förmåga och tillfälle att verka för dess bästa, han må för öfrigt intaga plats vid Konungens rådsbord eller inom det departement, der jordbrukets angelägenheter skola handläggas. Denna mening bör af Riksdagen uttalas, på det att Kongl. Maj:ts uppmärksamhet må blifva fästad på landets önskingar i denna sak, och ett förslag från Regeringen kunna emotses, som uppfyller fordringarne i detta afseende. Det är af denna anledning jag anser det vara af vikt, att Kammaren godkänner Utskottets hemställan.

Herr Hedlund: Jag vill erinra derom, att jag alldeles icke opponerat mig emot förslaget om inrättande af ett särskildt jordbruksministerium, utan mot de sväfvande termer, Utskottet begagnat i dess nu afgifna förslag. Man kan deraf icke draga någon annan slutsats än den jag nyss antydde, eller att under det ifrågasatta nya departementet skulle komma att hänföras en massa af de mest olikartade ärenden.

Jag vill äfven påpeka det misstag, som åtskillige föregående talare gjort sig skyldige till, då de påstodo, att Kongl. Maj:t redan tillföre framställt förslag om inrättande af ett särskildt Jordbruks-departement. Det är alldeles icke något sådant, utan ett departement för allmänna arbeten, som Kongl. Maj:t ansett böra inrättas.

En talare har påstått, att det föreslagna nya departementet skulle komma att handhafva landets viktigaste frågor. Detta är dock att alltför mycket underskatta de öfriga departementens verksamhet, ty rättvisans handhafvande, religions- och helsovården äfvensom den yttre politiken äro frågor af lika stor vikt för landet.

Jag vill dessutom erinra, att jordbruket redan har en central institution i Landtbruks-akademien, hvilken utöfvar öfverinseende öfver och handlägger många af de frågor, som omedelbart beröra denna viktiga hufvudnäring. Att deremot inrätta ett särskildt Jordbruks-departement för att, såsom en talare uttryckte sig, befria jordbruket från det hån, hvarmed dess framställningar någon gång skulle hafva blifvit bemötta, anser jag icke behöfligt. Jag vet icke af något sådant hån; men deremot kan det hända, att de omogna förslag, som af opraktiska personer med en falsk pathos blifvit framställda, stundom gifvit anledning till gyckel; och det är troligen detta, som upptagits såsom ett förhånande af sjelfva saken; men deremellan är dock en väsentlig skilnad.

Vill man vinna något för ändamålet, så må man gifva och taga skäl, genom hvilka öfvervägande ett godt resultat kan ernås, men icke med diktatorisk ton fordra ovillkorligt antagande af det förslag, som i sig innehåller den bittraste ironi, och derföre, framlagdt för Regeringen, icke förtjänar eller kan hoppas att vinna något afseende. Jag yrkar derföre, att punkten måtte läggas till handlingarne, derest icke det förslag, som deri förekommer, kan på ett bättre och fullständigare sätt redigeras.

Öfverläggningen var slutad. På proposition af Herr vice Talmannen blef Utskottets hemställan godkänd.

Herr Björck, som anmält sig att erhålla ordet, innan adertonde punkten förekom till handläggning, blef nu uppropad och yttrade:

Vidare anförde

Herr Hierta: Mig har det förekommit önskligt, om vi kunnat i afton afsluta behandlingen af förevarande ärende; men då jag väl inser, att meningsstrider kunna och skola uppså i atseende å denna sista punkt samt huruvida, för den händelse underdånig skrifvelse varder beslutad, densamma skall omfatta en, flera eller alla af de föregående punkterna, fruktar jag, att slutliga afgörandet af Utlåtandet skall draga allt för långt på tiden i afton; hvadan och då Första Kammaren icke hunnit så långt som vi i frågan, och vi dessutom i nödfall kunna hafva sammanträde i morgon på aftonen, så hemställer äfven jag, att vi måtte till morgondagen uppskjuta med all vidare öfverläggning om det nu föredragna Utlåtandet.

Herr de Maré: De begge föregående talarne hafva önskat uppskof med fortsatt öfverläggning uti nu förevarande fråga af helt olika motiver. Den förste talaren har nemligen ansett oss nu vara allt för fåtaliga för att afgöra sista punkten i Utlåtandet. Härvid får jag anmärka, att Kammarrens ledamöter flera gånger vid besluts fattande varit vida mera fåtaliga

än nu, äfvensom att de ledamöter, hvilka redan aflägsnat sig, förmodligen ansett frågan vara af så ringa vikt, att de icke haft af nöden att öfvervaka dess slutliga afgörande.

Den andre talaren åter har yrkat uppskof derföre, att Första Kammaren med behandlingen af förevarande Betänkande är långt efter denna Kammare. Att vår Medkammare icke fattat beslut i sista punkten skulle således vara ett skäl för oss att uppskjuta dermed. Nog har jag tillförene många gånger hört Första Kammarens beslut i frågan åberopas såsom skäl för denna Kammare; men att, såsom nu, vilja att vi skola uppskjuta med fattande af vårt beslut, derföre att Första Kammaren icke hunnit göra det, kan jag för min del omöjligen godkänna. Vidare har denne talare yrkat uppskof, enär icke några ärenden af vikt skulle återstå på dagordningen, men härvid vill jag erinra derom, att Särskilda Utskottets förslag rörande försvarsverket, hvilket väl torde vara af vikt, är för andra gången bordlagdt. Af dessa skäl och då jag icke funnit de föregående talarnes yrkanden vara byggda på några sådana, anhåller jag, att Kammaren icke måtte bifalla Herr Björcks hemställan, helst klockan icke är mera än 10 på aftonen, och vi nu gå emot Riksdagens snara slut.

Herr Hierta: Jag vill ej vidare upptaga Kammarens tid med denna preliminära diskussion, men jag vill dock hafva anmärkt, att talaren här bakom mig icke måtte hafva hört mitt gjorda yrkande. Jag har icke sagt, att vi skola afvakta Första Kammarens beslut, innan vi fatta vårt, utan jag har sagt, att Första Kammaren icke på långt när medhunnit att afgöra så många punkter af Utlåtandet som vi, hvarföre och då bekant är, att Första Kammararen har ett enskildt sammanträde i morgon på eftermiddagen, vi hafva anledning hoppas, det vi hinna före med afgörandet af den sista punkten.

Herr Friherre Alströmer: Jag instämmer uti Herr Björcks yrkande, men icke på de grunder som han för detsamma anført, utan emedan jag ser framför mig en vidlyftig diskussion rörande sista punkten af Utskottets förslag, och tiden är långt framskriden. I allmänhet anser jag, att, då det icke är behöfligt, vi icke böra vara tillsammans till långt in på natten.

Herr Bergström: Enligt min åsigt tillkommer det endast Talmannen att framställa förslag att Kammaren skall åtskiljas. Medgifver man hvarje enskild ledamot att när som helst honom behagar väcka fråga om Kammarens åtskiljande, torde sådant leda till mycket missbruk. Vid ett föregående tillfälle, då en ledamot väckte förslag, att Kammaren ville åtskiljas, uttalade Kammaren ganska otvetydigt den åsigten, att initiativ i detta afseende ensamt tillkomme Talmannen.

Herr Björck:

Med anledning af de yttranden som afgifvits, förklarade Herr vice Talmannen att, äfven om en ledamots rätt att begära ett sammanträdes afslutande kunde vara tvifvel underkastad, Herr vice Talmannen likväl

funne grundlagen icke uttryckligen lägga hinder i vägen för framställande af proposition å en sådan begäran, derest densamma fortfarande yrkades.

Herr Hierta begärde då ordet och yttrade: Jag fortfar att påyrka proposition på sammanträdets afslutande.

Vidare yttrade

Herr Friherre Alströmer: Det är icke min mening att aftvinga Herr Talmannen någon framställning på proposition om sammanträdets afslutande, helst sedan motionären sjelf återtagit sitt förslag derom.

Och framställde derefter Herr vice Talmannen proposition på sammanträdets afslutande, hvartill svarades nej, hvilket svar med klubbslag befastades.

Härefter upplästes Utskottets hemställan under *punkten 18* och yttrade dervid:

Herr Renström: Jag begärde ordet vid föredragningen af 16:de *punkten* af förevarande Utlåtande, men jag afstod ifrån detsamma, emedan hvad jag hade att andraga egentligen hade afseende på denna 18:de *punkt*. Jag vill yttra något om, huru jag uppfattat den öfverläggning, som under förmiddagens sammanträde här inom Kammaren fördes. Då uttalades visserligen åsigter och meningar rörande de särskilda *punkterna*, men vid dessa *punkter* förefanns icke den vanliga klämman, utan Utskottet hade uti dem framställt endast önsknings. Alla ledamöter, som här yttrat sig, hafva varit likasom öfverens derom, att Utlåtandet skulle behandlas med moderation. Man hade icke förbisett den egendomliga ställning, uti hvilken Utlåtandet var affattadt och uppställt, men man har dock beslutat sig till att gilla de åsigter, Utskottets ledamöter hyst.

Jag, som haft äran att deltaga i behandlingen af detta ämne inom Utskottet, har, likasom öfrige dervarande ledamöter, med godt samvete kunnat godkänna de önsknings och framställningar, som i Utlåtandet blifvit gjorda, ty vi hafva alla sträfvat till samma mål, jordbrukets bästa; men i och med detsamma vi alltid tänkt så, hafva vi ej derföre ansett oss förbundne att, i fråga om den skrifvelse som den nu föredragna sista *punkten* afser, hysa samma åsigt. En talare har förmenat, att samma skrifvelse icke bör omfatta de framställningar, som äro gjorda uti 8:de och 16:de *punkterna* af Utlåtandet. Jag är äfven af samma åsigt, men jag tror derjemte, att framställningarne i åtskilliga andra *punkter* icke heller böra i skrifvelsen omformälas, såsom t. ex. de uti 9:de och 10:de *punkterna*, hvilka äro så djupt ingripande uti våra förhållanden, att jag icke tilltror mig att gifva min röst för hvad de innehålla, åtminstone i det outredda skick hvori de sig nu befinna. Nionde *punkten*, som afser en förändrad lagstiftning för de enskilda bankerna, fruktar jag vore vådligt att utan pröfning bifalla, och tionde *punkten*, som afhandlar förändring i 78 § Regeringsformen, anser jag icke böra för Kongl. Maj:t framläggas på det sätt Utskottet föreslagit.

På grund af dessa mina åsigtter kommer jag till den slutsats, att alla punkterna, ehuru välgrundade de än äro, dock i afseende på sitt innehåll kunna föranleda till olika åsigtter om lämpligaste sättet att framhålla dem, hvadan det icke torde böra uti en underdånig skrifvelse, att jag så må säga i klump, framläggas inför thronen. Af hvad jag nu sagt kommer jag till det resultat, att hvar och en af de föregående punkterna, ehuru de redan äro föredragna, likväl bör särskildt ånyo föredragas, för utredande af huruvida de kunna hvar för sig vara lämpliga att framhållas i den skrifvelse, som 18:de punkten afser.

Herr Ribbing: Jag har icke deltagit uti den föregående öfverläggningen om förevarande Utlåtande, och jag vill icke heller nu yttra mig angående innehållet af detsamma; men det är med anledning af den ärade representantens från Göteborg och den nästföregående talarens yttranden angående det formela i sakens behandling, som jag nu begärt ordet. Jag må bekänna, att jag icke förstår hvad de menat, då de yrka, att de af Kammaren godkända punkterna i Utskotts-betänkandet icke skulle föranleda skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t, eller att nu en ny granskning af Utlåtandets samtliga moment skulle börja i akt och mening att afgöra om och hvilka bland dessa skola föranleda en dylik skrifvelse. Hvarför har Kammaren under hela dagen sysselsatt sig med att diskutera de ämnen, som i det föredragna Utlåtandet förekomma. Är det, för att hålla ett landtbruksmöte, som vi nu varit här församlade och hållit denna långa öfverläggning? Nej! det är i politisk mening vi godkänt eller afslagit de särskilda punkterna, alldenstund vi *utgöra* en politiskt diskuterande och beslutande församling, ej något annat.

Men hvad betyder ett bifall i politisk mening?

Utskottet har i Utlåtandet framställt alla punkterna så, att de icke utgöra förslag till lagar, som Kamrarna för sin del skulle besluta och hvilka sedermera borde Kongl. Maj:t underställas. Då återstår såsom systemål med föredragningen af Utlåtandet och diskuterandet af dess punkter att afgöra, om man, med bifall till flera eller färre af dem, beslutat en underdånig skrivelser aflåtande i ämnet till Kongl. Maj:t. De båda nu nämnda äro nemligen de tvenne enda sätten för Kammaren att gå till väga, att nemligen besluta antingen en ny lag eller en underdånig skrifvelse om det föredragna. Att nu irågasätta att ånyo föredraga alla punkterna hvar för sig, förefaller mig derföre alldeles orimligt. Jag måste erkänna, att redan 18:de punkten i Utskottets förslag synes mig vara högst besynnerlig, så vida Utskottet deri i en särskild punkt föreslår, att en skrifvelse om de 17 föregående till Kongl. Maj:t skall beslutas. Men jag har fattat meningen med denna 18:de punkt så, att Utskottet dermed velat för Kammaren föreslå formen, ordalagen för den underdåniga skrifvelse, hvars *innehåll* skulle utgöras af dem bland de 17 föregående punkterna, hvilka af Kammaren godkänts. Jag anser oss derföre ock icke nu kunna besluta, huruvida skrifvelse skall aflätas eller icke, utan jag förmenar, att frågan icke kan vara någon annan, än huruvida den underdåniga skrivelsern bör afgå i den form, som Utskottet föreslagit, eller om vi, med anledning af de fattade besluten, skola besluta någon annan. Fatta vi

ej punkten i denna mening och taga vårt beslut i enlighet dermed, så har hela vårt dagsarbete varit förgäfvat.

Herr Hessle: Med anledning af den diskussion och de debatter, som här i Kammaren föregått under behandlingen af Särskilda Utskottets nu förevarande Utlåtande, hemställer jag, att den underdåniga skrivelse, hvarom 18:de punkten förmäler, må omfatta följande punkter, nemligen den första, fjerde, tionde, elfte, tolfte och sjuttonde. Jag hade visserligen äfven önskat, att skrivelsen ock skulle omfatta den punkt, som angår sparbankerna, men sedan nämnda punkt i Kammaren fallit, anser jag mig böra utesluta densamma från dem, som i den underdåniga skrivelsen böra omförmälas. Kongl. Maj:ts medverkan erfordras nemligen för de ärendens bringande till ett önskadtt slut, som de af mig nämnda punkter afse. I sammanhang härmed hemställer jag, att den underdåniga skrivelsen måtte få uppsättas af den sekreterare, som i det Särskilda Utskottet biträdt med förevarande Utlåtandes författande.

Herr Rundbäck: Likasom åtskillige Kammarrens ledamöter under öfverläggningen utlätit sig på ett fördelaktigt sätt om Utskottets förevarande Utlåtande, så vill jag nu, såsom ledamot af Utskottet, hembära Kammaren tacksägelse för det undseende och den välvilja Utskottets förslag i alla dess punkter vederfarits. Jag hoppas likväl, att den föregående behandling af de särskilda punkterna, som en talare påyrkat, icke må företagas; och då vi bifallit samtliga de föregående punkterna, så hafva vi väl icke annat att göra, än att äfven godkänna denna.

Herr Uhr: Jag kan ej underlåta att uttala min förundran deröfver, att, sedan alla punkterna af Utskottets förslag blifvit af Kammarren godkända, just motionären, som fått sina åsigtter af Utskottet i allo hyllade, föreslagit att utesluta en del af Utskottets hemställanden från anmälan i vederbörlig form hos Kongl. Maj:t. Jag påyrkar, att den ifrågasatta underdåniga skrivelsen måtte omfatta allt hvad vi i Utlåtandet godkânt.

Öfverläggningen var slutad; och äfven denna Utskottets slutliga hemställan bifölls.

Härefter begärdes ordet af

Herr Friherre Gripenstedt: Med afsigt har jag icke deltagit uti öfverläggningen om detta Utlåtande, och detta egentligen af den anledning att, efter mitt omdöme, den behandling ärendet undergått icke gerna kunde leda till något tillfredsställande resultat. Om fråga endast hade varit att öfverlemna till Kongl. Maj:t detta Betänkande, hvilket jag i flera afseenden anser ganska förtjenstfullt och äfven lämpligt att i framtiden, om jag så får uttrycka mig, tjena som uppslagsända för bedömandet af åtskilliga frågor rörande jordbruket, så skulle jag icke haft något att deremot invända. Men att Kammarren icke allenast skulle taga detta Utskottets förslag i behörigt öfvervägande utan derjemte punkt för punkt godkänna detsamma och sålunda bestämma sin egen mening i alla dessa vigtiga och olikartade ämnen, detta bekänner jag utgör ett förfarande, som

jag ingalunda kan anse hafva varit hvarken lämpligt eller nyttigt. Man måste dock besinna, att i detta Utlåtande förekomma frågor sådana som om grundskatternas aflösande, lindring och rättelse i indelningsverket, befrielse från skjuts- och väghållningsskyldigheten, uppbördssättets förenkling, ändring i kredit- och banklagstiftning, ett nytt statsdepartements inrättande o. s. v. Och jag tager mig friheten hemställa, om ej samtliga dessa af mig nu uppräknade ämnen äro af den vigt, att en grundlig utredning af desamma hade bort föregå Kammarens beslut, innan dessa inrör Kongl. Maj:t framläggas. Det lärer väl icke kunna bestridas, att hvarje beslut inom Representationens fördelningar, men framför allt i ämnen af sådan vigt och omfattning som de nu anförda, böra hvilas på en noggrann och fullständig sakkunskap, och lika litet lärer det väl kunna påstås, att en sådan kan vinnas vid en dylik behandling som den nu afslutade.

Ehuru jag för min del anser åtskilligt af hvad Utskottet framställt vara godt och nyttigt, finner jag mig likväl nödsakad att i allo fritaga mig från delaktighet uti Kammarens nu fattade beslut, enär jag anser dem i många fall hafva saknat stöd af tillräcklig utredning, och således ej heller bort göras för Kammaren bindande i framtiden, då en grundligare undersökning af ämnena måhända skall komma att visa, att beslutet i mer än ett hänseende varit olämpliga och förhastade.

I den af Herr Friherre Gripenstedt sålunda afgifna reservationen instämde följande ledamöter, nemligen: Herrar *Agardh, Ahlgren, Friherre Alströmer, Berger, Bergman, Bergström, Björck, Benedicks, Chenon, John Ericson, Grenander, Hedlund, Hierta, Janson, Kinnmanson, Kock, Lindström, Leffler, Lemchen, Meijerberg, Murén, Reutererona, Ribbing, Rosenbergh, Staaff, Witt, Friherre Akerhjelm, Winkrans* och *Westblad*; hvar förutan sig reserverade

Herr Friherre Liljencrantz, som yttrade: Då en hvar höres vilja reservera sig emot Kammarens beslut i förevarande punkt, och en tystnad skulle kunna anses såsom ett godkännande af allt hvad Utskottet föreslagit, så vill äfven jag reservera mig emot Utskottets förslag; och

Herr Liljenmark: Jemte det jag instämmer uti Herr Friherre Gripenstedts reservation, får jag tillkännagifva, att hvad Utskottet uti det nyss afgjorda Utlåtandet föreslagit är för den ort jag representerar af föga nytta, ty den jordbrukande allmogen i Dalarne har icke att påräkna någon inkomst af sitt jordbruk, utan endast af körslor och dylika biförtjenster. Vid uppbördsstämman, som vanligen inträffar i Mars månad, är den enda tid på året, då allmogen der har penningar.

§ 11.

Föredrogos och bordlades:

andra gången:

Konstitutions-Utskottets Utlåtande N:o 14;

Sammansatta Stats- och Bevillnings-Utskottets Utlåtande N:o 1;

första gången:

Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 24,
Stats-Utskottets Memorial N:is 87—90,
Banko-Utskottets Memorial N:is 33 och 34,
Lag-Utskottets Utlåtanden N:is 73 och 74; och beslöt Kammaren, på hemställan af Herr vice Talmannen, att nu bordlagda Bevillnings-Utskottets Memorial N:o 24 skulle sättas främst på dagordningen för nästa sammanträde.

§ 12.

Upplästes och godkändes Riksdagens Kanslis förslag:

dels till Riksdagens underdåniga skrivelser:

N:o 51, om upprättande af en fullständig tablå öfver Statsverkets ställning, och

N:o 52, om utsträckning af kronolänsmännens fribrefsrätt;

dels till Riksdagens förordnanden:

N:o 53, för suppleanter till Fullmäktige i Riksbanken,

N:o 54, för suppleanter till Fullmäktige i Riksgälds-kontoret,

N:o 55, för styrelseledamöter vid lånekontoren i Göteborg, Malmö och Wisby, och

N:o 56, för suppleanterne för styrelseledamöter vid nyssnämnda trenne lånekontor;

dels äfven till § i Riksdagsbeslutet:

N:o 7, angående ändring i 2 § 4 mom. Tryckfrihets-förordningen.

Sammanträdet afslöts kl. $\frac{3}{4}$ 11 e. m.

In fidem.
H. Husberg.